

România literară

Apare săptămînal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundația România literară
Director general
Nicolae Manolescu

15 – 21 aprilie 1998

(Anul XXXI)

14

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

Celan și Heidegger

(pag. 20-21, 22)

TÎRGUL DE CARTE DE LA LEIPZIG

– corespondențe de la Rodica Binder și William Totok –
(pag. 22-23)

CARTIERUL PRIMĂVERII – un roman inedit de Titus Popovici

(pag. 12-13)

Cronici literare la cărți de I. Negoîtescu și Cornel Regman

(pag. 4-5)

Despre naționalism și națiune

(pag. 9)

HĂRTUIRE TEXTUALĂ

(pag. 2)

O scrisoare necunoscută a Ecaterinei Bălăcioiu

(pag. 10)

Poveștile literaturii

PROBLEMA raportului dintre viață și cărți, pe care am evocat-o în editorialul de săptămîna trecută, poate fi pusă și dintr-o altă perspectivă. Trebuie să mărturisesc că ea mă obsedează demult. Am scris cîteva eseuri pe această temă, cînd eram foarte tînăr, și le-am reluat într-o manieră sistematică în *Utopia cărții*, studiul despre Sadoveanu, și anume în capitolul final. La originea obsesiei mele se află două cunoscute povești orientale: *Halima* și *Sindipa*.

Cine nu-și aduce aminte de vicleșugul prin care Șahrazada își amîna moartea? Ea spune împăratului Șahriar, în fiecare noapte de dragoste, o poveste. Și după o mie și una de nopți, Șahriar o iartă de pedeapsă. În *Sindipa*, reluată de Sadoveanu în *Divanul persian*, împăratul o zărește înfîmblător pe frumoasa soție a vistiernicului său și, după ce-l expediază pe bărbat cu treburi în altă cetate, încearcă s-o seducă. "Piruză, muierea, s-a înspăimîntat, căci era curată la suflet și credincioasă soțului său. O, prea puternice, zice ea, roabă mă află în fața măriei tale, și nu cutez a mă împotrivi poftelor măriei tale. Dă-mi răgaz numai o clipă, și pînă atunci deschide măriile tale această carte și citește într-însa niște povești pe care eu le socot plăcute și bune." Am citat cuvintele lui Sadoveanu din *Divanul persian*. Împăratul se conformează și, furat de povești, renunță la planul său de a o posedea pe Piruză.

Cea dinfii explicație care s-a dat acestor înfîmblări paradigmatică a fost că literatura suspendă viața și moartea. O explicație, neîndoielnic, corectă. Rămîne totuși întrebarea de unde își trage literatura această uriașă putere. Mai exact, ce anume, din poveștile, "plăcute și bune", pe care Piruză le așează sub ochii împăratului cuprins de patimă, se dovedește în stare să-l abată de la gîndul său, să-i potolească instinctul, făcîndu-l să renunțe?

Mulți comentatori au tendința să creadă că este la mijloc un efect moral: literatura îmblînzește instinctele prin caracterul etic al poveștii. Dar s-a observat, cu teamei, că moralizarea e străină spiritului profund al literaturii. Milan Kundera oferă un exemplu frapant în sprijinul ideii că marile cărți nu urmăresc să-și moralizeze cititorii. El evocă înfîmblarea din *Pantagruel* în care Panurge, batjocorit de negustorii de oi aflați pe vapor, cumpără o oaie și, aruncînd-o în mare, toate suratele ei sar peste bord și se îneacă. Are scena vreo morală? se întreabă Kundera. "Rabelais denunță oare meschinăria negustorilor a căror pedeapsă s-ar cuveni să ne bucure? Dorește el să ne facă să ne indignăm de cruzimea lui Panurge? Batjocorește, ca anticlerical ce este, prostia și clișeele religioase proferate de Panurge? Ghiciți! Fiecare răspuns este o capcană pentru nărozi."

Ce anume, așadar, din poveștile pe care cei doi împărați le ascultă sau le citesc îi determină să le cruțe pe Șahrazada și pe Piruză? Ce se află în miezul literaturii capabil să concureze viața și să amîne moartea? Cred că am un răspuns. Din păcate, nu-l pot da acum decît pe scurt, din lipsa spațiului. În poveștile pe care le spune literatura nu este vorba despre altceva decît tot despre viață și despre moarte, dar scăldate într-o lumină diferită. Ele nu redau viața pe care o trăim, moartea de care murim: tema tuturor poveștilor literaturii este *destinul* omului. Destinul este viața *întru* moarte, citită în sens contrar acelor de ceasornic. Literatura constă într-o numărătoare inversă. Acest lucru o face teribilă și amuzantă, serioasă și derizorie, plină de sens și absurdă.

CONTRAFORT

de Mircea Mihaies

HĂRTUIRE TEXTUALĂ

ÎN ROMÂNIA, țară a tuturor originalităților, guvernele nu cad pentru că fac prostii, ci pentru că vorbesc prostii! Oroarea de muncă, bine înrădăcinată în zestrea genetică a neamului, e compensată de plăcerea enormă a discuției stupide și a afișării talentului de a-l spurca pe adversar sau, în lipsa acestuia, pe aliat sau pe prieten. Din acest punct de vedere, guvernul Ciorbea n-a reprezentat un experiment al exercitării puterii, ci un experiment lingvistic! Au existat perioade în care ieșirile în public ale miniștrilor dădeau impresia că privim niște candidați la secția de lingvistică a Academiei!

Probații că e o fatalitate să trecem și printr-o astfel de perioadă. După deceniile în care politicienii de la noi grohăiau într-un limbaj ce nu comunica nimic altceva decât interdicții abjecte și indicații de partid, fenomenul de decompensare e aproape firesc. Numai că luați la bani mărunți, producătorii de panglici sonore ce au apucat posturile de televiziune nu vorbesc fundamental diferit de limbajul inarticulat al unor Manea Mănescu, Popescu-Dumnezeu, Eugen Florescu, Postelnicu, Dincă și ceilalți corifei ai bolșevismului (n-am avut prilejul să-i ascult pe "baronii lui Dej", dar îmi imaginez că nici ei nu puteau fi departe de retorica suprarealistă a lui Ceaușescu).

Noul premier, dl. Radu Vasile, a sesizat primejdiile flecărelii fără limite și fără perdea la care s-au dedulcit miniștrii și a dat ucaz de interdicție a aparițiilor televizate ale subordonaților. Primejdiile nu se referă, firește, la degradarea și mai accentuată a clasei politice de la noi, ci la un posibil mijloc de auto-apărare în fața torentului de vorbe care au paralizat guvernarea Ciorbea. Cu alte cuvinte, dl. Vasile se ferește să devină victima hărțuiri textuale care a făcut atâtea zile fripte blândului, supusului, incapabilului Victor Ciorbea.

Pe de altă parte, băgând pumnul în gură miniștrilor, dl. Vasile dovedește deja că e departe de a fi un democrat. Nu prin mijloace represive se menține ordinea într-o instituție, fie ea și Guvernul României, ci prin capacitatea șefului acesteia de a domina intelectual, profesional și moral personalitățile ce o compun. Or, aici problemele încep să se complice. Nu-ți trebuie cine știe ce perspicacitate pentru a-ți da seama că dl. Radu Vasile nu e o lumină. N-am observat mari calități nici de organizator (el e, totuși, un marginal în partid, iar victoria sa reprezintă triumful paradoxal al veșnicului *challenger*, într-un moment de acută criză și de lehamite cronicizată, ca și cum forțele adverse ar vrea să-l compromită, punându-l în fața unei misiuni imposibile), nici de vizionar economic sau politic, și nici însușirile intelectuale și culturale ale unui universitar.

Dimpotrivă, majoritatea prezențelor publice ale d-lui Vasile au stat mai degrabă sub semnul șmecheriei vulgare, al ironiei deplasate ce ascundeau ulcerarea ambițiosului frustrat. Plasându-se, în destule situații, în proximitatea ideologică a P.D.S.R.-ului și P.D.-ului (partide cu care, ca orice "dizident" ce se respectă, are excelente relații și profunde afinități, dl. Vasile a fost preferat pentru înaltul fotoliu și ca posibil paratrăznet al fulgerelor și trăznetelor ce persistă încă între așa-zișii "aliați"). (Dar tare mi-e teamă, fiindcă veni vorba de trăznete, că dizgrațiosul "ghiul" de aur etalat de dl. Vasile mai mult va atrage decât va diminua violentele fenomene meteorologice. Poate se găsește cineva între abilități săi consilieri să-l roage să renunțe la acel însemn kitsch ce nu rimează deloc cu statura intelectuală pe care și-o arogă - inclusiv când pronunță, mai degrabă în rimă cu grosolanul inel, decât cu legile foneticii, diverse cuvinte și propoziții în engleză!)

Faptul că a sesizat pericolul vorbăriei pentru propria sa poziție reprezintă, totuși, o bilă albă. Ea dovedește, cel puțin, că dl. Vasile e capabil să sesizeze din timp primejdiile. Aș fi fost la fel de bucuros dacă ar fi anunțat încă din prima clipă și ce are de gând

să facă în marile enigme restanțiere încă din 1990. Nu cunoaștem poziția d-lui Radu Vasile în problema încă intactă a corupției. Misterul bânuie și în chestiunea privatizării, dar și a sprijinului ce speră să-l primească din partea "aliaților" în subiecte ce reprezintă port-drapelului propriului său partid: restituiră integrală a proprietăților și legea terenului agricol.

În schimb (și aceasta e opusul bilei albe de mai sus), am fost uluit să constat că nici n-a fost instalat în fotoliul de onoare, că dl., Vasile a și început să facă pe prostul. Îndemnat la o emisiune televizată să-și spună părerea despre strigătoreala la cer afacere a medicamentelor compensate, premierul s-a mirat inocent: "Îmi pare rău, dar nu sesizez care ar putea fi substratul unui asemenea abuz!" Păi dacă dl. Vasile nu sesizează atâtea lucruri - și anume, că prin umflarea listei medicamentelor de import compensate, o seamă de importatori vor câștiga, pocnind din degete, sute de mii, dacă nu chiar milioane de dolari - înseamnă că "ghiulul" din degetul inelar îi parazitează primejdios autocelebrata perspicacitate trilingvă!

Cum va reacționa dl. Radu Vasile în fața trucurilor cu adevărat uluitoare ale profesiștilor diversiuștii grupați în jurul lui Petre Roman, dacă un amator precum doctorul Bruckner nu lasă nici o amprentă pe circumvoluțiile sale prim-ministeriale? A făcut o bună impresie virilitatea afirmației că guvernul trebuie condus de către primul-ministru, și nu de șefii de partide (în paranteză fie spus, ar fi putut să-l adauge pe listă și pe președinte, domnic, după cum se știe, să învârtă cu lingura mare în oala guvernării). Mă întreb, însă, ce discernământ are un mai-mare peste treburile țării, atât de ferm în a se auto-investi cu puteri depline, dacă A.B.C.-ul logicii, dacă relația cauză-efect îi rămân perfect străine?

Nu știu ce calcule stau dincolo de ascensiunea mult-așteptată de către dl. Radu Vasile în fotoliul de onoare. Oricum, tenacitatea politicianului care nu s-a ilustrat, altminteri, decât prin bosumflări amuzante și prin mici ciupeli răutăcioase la adresa colegilor mai norocoși poate fi un atu. Ce e drept, văzând cu câtă căldură l-a îmbrățișat pe Victor Ciorbea, omul la dărâmarela căruia a pus un umăr vânjos, ceva-ceva îmi spune că pentru noua vedetă a politicii românești moralitatea rămâne un ideal îndepătat, prea îndepătat.

La ora la care scriu aceste rânduri nu se cunoaște configurația noului guvern. Spre binele d-lui Vasile, și al nostru, al tuturor, mi-ar face plăcere ca măcar în prima fază a preluării puterii să se țină de cuvânt. Adică să nu accepte să i se alcătuiască de către alții cabinetul. Scuza pe care, printre rânduri, a invocat-o în mai multe rânduri dl. Ciorbea, cum că e greu să comanzi niște oameni care nu ascultă decât ordinele celor care i-au proptit în funcții, adică propriii șefi de partide, nu va mai ține și a doua oară. Dl. Vasile chiar va trebui să fie șeful guvernului, și nu ocupantul limfatic al unui fotoliu mai înalt și mai moale decât al celorlalți colegi. Altminteri, toată zbaterea sa de ani de zile va sfârși la fel de penibil, dacă nu mai rău, decât trista aventură a slugarnicului Victor Ciorbea.

Dincolo de aceste amănunte... conton-dente, lucrurile stau prost de tot. Dacă un personaj de talia lui Dudu Ionescu a ajuns să ceară clemență pentru militarii asasiți din decembrie 1989, înseamnă că am deraiat rău de tot. N-ar fi mai normal ca respectivii criminali să fie mai întâi identificați, și abia apoi, eventual, grațiați? Ceea ce n-a îndrăznit nici marele profitor de pe urma asasinatelor din decembrie, Ion Iliescu, îndrăznesc astăzi adversarii săi de moarte. Doamne, ce lume bolnavă! Mă fulgeră un gând: dar dacă lista de medicamente a doctorului Bruckner e prea scurtă, și nu prea lungă, pentru toate maladiile de care suferă poporul român - mai ales prin reprezentanții săi?!

POST-RESTANT

de Constanta Buzea

NU ÎNȚELEG de ce vă frământați, atâtea vreme cât mărturișiți că tot ce ați scris ați scris cu plăcere, cu pasiune chiar. Îmi dau seama totuși că *tonul puțin disperat*, pe care încercați să-l acoperiți cu vorbe de încurajare, este firesc. Disperarea nu vine însă din incertitudine ci, tocmai din certitudine. Izolarea în care vă aflați este poate sursa necazului, criza fiind declanșată de vreo întâmplare stresantă. A scrie bine, a face poezie, înseamnă să depășești starea și să vă consolați prin artă, ceea ce n-ar fi puțin lucru. Părerea mea este că nu faceți parte din categoria acelor care asaltează cutia de scrisori, cu *caligrafii insuportabile și cu prostii*. În *Treptele verii* aveți versurile admirabile "Mama umbla printre nori/și creștea/tot mai mare, pietroasă/cu tălpi de albastru bazalt". Nu-mi place aici verbul *a se cățăra*, cum nici "Vara curse, deșurubată (sic!)" și seacă/în mine." Cum bine începe poemul următor: "Îl privesc pe/ vatmanul acesta-mbătat/ de române sârbești și de vin/ pe când circul nocturn/ cu tramvaiul." Aici ați pus punct, dar cred că ați omis ceva, un vers, un cuvânt, altfel nu pricep ce rost are în context circul nocturn cu tramvaiul. Pe când *ce?* "Ne oprim în depou./ nemișcați/ saltă frunzele verzi în lumina de bec./ Cade timpul, bătrân./ sub roți./ e o luptă și-o pace sleită/ dulce miere prelinsă în jos/ pe rigole/ și frunze de tei". Rețineți că am omis în transcriere câteva sintagme, cuvinte care mi s-au părut de prisos, inabil plasate în economia poemului. Bunice, liniștitor poemul *Amurg*. Iată și *Pod*, interesant, vibrant, generos: "Eu o să fiu un pod/ de carne vie./ am să mă întind/ până la/ spărătura aceea/ albastră/ de nor./ și am să devin subțire și transparentă/ și prin mâinile mele./ acum goltite de sânge./ morții se vor ridica/ - sfere perfecte și aurii". Poate pre multe *și-uri*? Și aici am renunțat la câte ceva, transcriind. Închei, insistând să vă liniștiți cu adevărat, situația e departe de a fi disperată. (*Roxana Orsolitz*, București) ● Dintre cele patru poezii trimise la redacție la finele lui septembrie (vă pot spune că sunt inegale ca valoare, dorinței dv. de a le publica la noi făcându-i aici un semn și un îndemn cuviincios de a-și restrânge entuziasmele), numai aceea intitulată *Schitul* rezistă cu onoare exigenței. Două din strofele ei însă, veți vedea care, mi s-au părut zadarnice și le-am omis. Scrisoarea însoțitoare impresionează prin mărturisire și prin recunoașterea inoieiilor, ale unuia care, ca *nescritor*, se teme să nu greșască dorind publicarea. Se pare că anul 1995, în lunile aprilie și mai, când înțeleg că vă aflați la Paris, v-a fost rodnic pentru încercările poeticești. Atunci și acolo ați scris printre altele și *Schitul*, pe care vi-l apreciez tocmai pentru, cum corect spuneți în scrisoare, *semnalele și simbolurile* lui. Iată-l desăvârșit și cu parfum ales, nostalgic: "Perete alb, perete alb/ Cu o dără largă de albastru./ Unde-o fi fost cândva un Castru/ Oglindă-ntoarsă unui astru?// Malul pustiu, vadul pustiu/ Au încremenit proptind înaltul./ Un vuiet lung și un geamăt lung/ Se mută dintr-un deal în altul./ Prundișul mort, frunzișul mort/ Cu oarbe străluciri de cremene/ Și-un șir uitat de luntrii gemene/ Așteaptă vântul să le semene.// Copii aici, copii strigoi/ Încearcă malul nalt să-l urce./ Trei corbi în zbor o să-i încurce/ Și broaște-ascuse o să-i spurce// În norul greu, din gândul meu/ Tot vreau trecutul să-l cuprind./ Pe ape limpezi clipocind/ Mă vād cu o luntre rătăcind //...// Pământul greu din trupul meu/ Aud cum curge în adânc/ Și umbre sumbre cum se plâng/ Sub stele albe ce se stâng.../ Perete alb, perete alb/ Cu o dără largă de albastru./ Unde-o fi fost cândva un Castru./ E-un schit smerit, fără sihastru". Nu ați dat nici un detaliu asupra vârstei și meseriei dv. Grafia vă arată având o vârstă, ca și gustul pentru o anume poezie pe care o cultivați cu toată grija. Dacă ați dorit o confirmare, o aveți prin acest semn pe care vi l-am dat. Iar dacă veți vrea să repetați, faceți-o cu atenție, alegeți fără a fi sentimental cu copiii dv. sufletești. (*Adam Crâșnic*, București) ● Sunt convinsă că viitorul vă surâde și prin aceste poezii lăsate publicației noastre, poezii incluse în sumarul unui volum de debut în curs de apariție, cum spuneți, la Eminescu. Poate că între timp el a și apărut. De o delicatete desăvârșită sunt ele, pe numele lor *Oglinzi*, *Adagio*, *Tunel*, *Drum*, *Aniversare* și *Arborele cunoașterii*, aceasta din urmă publicată deja în revista *Osiris*. În ceea ce scrieți arătați remanescențe și blândeți din comportamentul Micului Prinț. Lucrul acesta se vede, iată și în *Adagio*: "Fiul meu a împodobit/o floare de streliția/ cu perle. Să o imblânzească/ a spus el. Pare carnivora./ Eu împodobesc cu vorbe/ acest deșert./ Adagio de fluturi". (*Silvia Mărgineanu*, București).

România literară

Editată de:

- *Fundația "România literară", cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă și al Ministerului Culturii*

Director: Nicolae Manolescu

Redacția: Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Constanța Buzea (poezie, proză), Adriana Bittel (externe), Nina Pruteanu (corectură).

Colaboratori permanenți: Marina Constantinescu (teatru), Ioana Păvulescu, Andreea Deciu (critică), Cristian Teodorescu (publicistică), Eugenia Vodă (cinema), Ecaterina Ionescu, Simona Galațchi (corectură).

Correspondenți din străinătate: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Rodica Binder (Köln).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Firescu (secretar de redacție), Mihaela Ivan. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

Administrația: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 251100996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 251100296100089. Mihai Pascu (director executiv), Elena Raicu (contabil șef), Cornelii Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (corespondență și difuzare în străinătate), Elena Ciupuliga (secretariat), Ionela Stanciu (asistent difuzare), Mihai Minculescu, Victor Ciupuliga (fotoreporter).

E-MAIL:romlit@buc.soros.ro și romlit@romlit.sfos.ro

HTTP://WWW.ROMLIT.RO
HTTP://WWW.SFOS.RO/NEWS/ROMLIT
HTTP://WWW.KAPPA.RO/NEWS/ROMLIT

CUM STĂM?

EXPRESIA pe care am auzit-o cel mai des în viață, de-a lungul multor și, cum aş ascunde-o, variatelor mele decenii, a fost una calmantă, tonică, regeneratoare. Suna simplu, convingător: "încă stăm bine". Era ca un fel de exorcism, întru îndepărtarea de noi a unor cumplite rele, prin inserția unui moderat, cunoscut, suportabil prin urmare, salvator al momentului, oricum. Căci dacă unora le este foarte rău, cei cărora le este și lor rău, dar nu chiar așa, se pot considera, desigur, răsplătiți de soartă, apărați, mântuiți.

Aveai în față scutul unui rău care te apăra de un altul, catastrofal, indomptabil, stihinic - mai ții minte expresia? - iar în spate un larg rezervoriu de bine, din care cu smerenie sacrificai niște fonduri, rămânând, bineînțeles, în posesia întregului. așa cum putea-el să arate, cam ciopârțit pe la colțuri. Dar întreg.

Încă am stat bine în timpul cutremurului din 1940. ca și în timpul guvernării legionare, nesfârșit mai bine decât alții care... Încă am stat bine sub bombele americane în neuitata primăvară a anului 1944, beneficiari ai cine știe cărui vântuleț ce deviasse cu exact atât de puțin cu cât fusese necesar, direcția covorului de bombe. La fel și în cele câteva zile de sfârșit de august, când tehnica germană a spulberat Teatrul Național și o seamă de clădiri din centrul Bucureștilor.

Încă am stat bine în noaptea de 23 august 1944, în acea vastă curte cu mai multe case, unde pe o prispă se bea șampanie, iar pe alta alergau în sus și în jos niște oameni ținându-se de cap și dând să fugă, încotro nici ei nu știau. Am stat încă bine în anii care au urmat, vestitori

neabatuți ai unui al treilea război mondial ce avea să se declanșeze foarte curând, odată ce pământul țării tipa să fie eliberat. Este drept că între timp din acel întreg nouă destinat de blânde urzi-toare, mari hălci au plecat, pe rând și năucitor, care scoși de prin case, care rămași fără slujbe, care, precum Iov, în căutarea unui maldăr de gunoaie cât mai salubru.

Era încă bine, odată ce ne bucuram de acel tip de libertate grație căruia îți cumperi singur țigări de la chioșc și bei o bere pe o terasă populară. Conștiința îți spunea că foarte mulți alții o duc, exact în același timp; rău de tot, rău cum nu se mai poate. Și te cutremurai. Dar n-aveai ce face. Evacuați din locuințe adesea destul de luxoase, un mare număr de români au putut exclama "încă e bine", de cum au pus capul jos pe o pernă ocazională, într-o hojmă de mahala, cu pământ pe jos. Ceva le spunea că s-ar fi putut să fie cu mult mai rău. Noua locuință avea cișmea la poartă.

Încă e bine, gândeau, pe scăunel, de unde n-aveau voie să treacă în pat, prizonierii din temnițe, pe când pe coridoare se auzea hurducăitul târării de cadavre înțepenite și, concomitent, urlete. Era încă bine pe vremea când, pe ecranul alb-negru, Gheorghiu-Dej își ținea ultima alocuțiune de anul nou, cu ochii țințiți în neant. O parte din bine mai fu cedată și în anii de urcuș ai lui Ceaușescu, iar apoi, când tiranul bătrân ne sorti fiecăruia lumina unei părți dintr-un bec, căldura încă a unei haine pusă peste cealaltă și trei (sau patru?) ceasuri de emisiune la televizor, fu încă bine, prin mijlocirea unei antene adăugate, care suga programele bulgare.

Regimul avea realizări și, dintre toate, Șerban Cioculescu spunea că cea mai reușită este primăvara în Cișmigiu, incoerențele comunismului decrepit mai aduceau câte o carte valoroasă în vitrinele librăriilor, iar cei cărora epoca nu le putuse înfrâna poftele, achiziționau "Dacii" cu piese franțuzești și vopsea ternă. Bineînțeles, cu toții știam că ne aflam pe o scară coborâtore, dar consideram că, muzical vorbind, mai existau o seamă de trepte, în așteptare de pași.

De aceea, pentru mulți beneficiari ai formulei *încă stăm bine*, cele întâmplate la sfârșitul lui decembrie 1989 au fost înțelese ca urmări ale unei brutale intruziuni de forțe ostile, străine. Este adevărat că printre cei care încă stăteau bine unii stăteau excelent și chiar ideal - și poate că nici nu erau tocmai așa de puțini!

CEA MAI buna dovadă că nu forțe din afară au izgonit bolșevismul din România a constituit-o împrejurarea că, foarte curând după Revoluție, am reintrat pe undă lui *încă e bine*, denumită, circumstanțial tranziție. Noua lozincă spunea că, aflători cum eram, în posesia unei economii aberante, a unei industrii parazitare, a unui minerit păgubos, a unui aparat de stat anchilozat, într-o societate neobișnuită cu munca reală și creatoare, trebuie să renunțăm, pas cu pas, la cele ce le avem, toate cu semnul minus, pentru ca atunci când nu va mai fi nimic, să punem miraculos pe roate o economie de tip modern, competitiv etc. etc. ca mai pretutindeni aiurea.

A renunța, treptat, voluntar și iluminat la lucruri care în fond te împovă-

rează, ba chiar te împiedică să trăiești, reprezenta, cine și-ar fi închipuit, renașterea vechiului vals *încă stăm bine* pe ritmuri de rapp. Echipa d-lui Iliescu ne-a servit o primă etapă de șapte ani a acestei tranziții, de-a lungul căreia nu s-a întâmplat mare lucru la bază - d-sa a luat-o foarte cu încetul - doar că o serie de oameni minunați, bărbați tineri, energici, au dobândit ceea ce evident și din plin meritau: automobile luxoase, dublate în garaje de jeep-uri, apartamente luxoase, dublate de rezidențe mirifice pe țărmuri de ape și - de ce nu? - robuste conturi bancare, la adăpost de invidia neputur-cioșilor tușitori de prin troleibuze.

Stăteam încă bine în noiembrie 1996, când Convenția Democratică veni la putere, scoțându-l din anonimat pe dl. Victor Ciorbea și instituind înțeleaptă conducere colegială a unui sobor de bătrâni de toată onorabilitatea, coabitând cu tinerii lupi nebarbieriți ai d-lui Petre Roman, cuceriți aceluiași idealuri de împărțire a puterii și realizare a Reformei, de inculcare a unei noi morale în viața politică și socială a țării.

Și iată că după ce încă stătușem bine jumătate de veac și mai mult, dintr-odată, la începutul lui 1998, am început să stăm rău, foarte rău, insuportabil. Guvernarea a devenit imposibilă, indignându-și adepții ai virtuții în neobosita acțiune - i-am numit pe demnitarii p.d.-iști - s-au retras de la guvernare, au rămas în Coaliție, cât pe ce să se scuture și de acolo. S-a dat pe față cauza unui rău pe lângă care calamitățile mai înainte pomenite erau palide umbre, s-a dat de urmele răului, i s-a aflat numele. Îi zicea Victor Ciorbea.

TREI LUNI de zile Reforma a stat mai pe loc decât atunci când suportând mișcarea Soarelui și pe aceea a Pământului în jurul propriei axe, mișca, parcă, în deplasări nevăzute ochiului. Acum era așa de rău, încât nu mai putea fi vorba de a intra în NATO, în Uniunea Europeană, de a mai primi aproape o sută de milioane de dolari de la F.M.I. (cel care dispensează Coreii de Sud, Indoneziei câte douăzeci-patruzeci de miliarde dolari). Se întrevedea până și ziua când, datorită încăpățânării d-lui Ciorbea de a nu da satisfacție d-lui Roman - și odată cu dânsul, forului partidului său - ne-am fi trezit pur și simplu fără stat, ca în aiurelele clasicilor marxismului, fără monedă, fără Avocatul Poporului și atâtea alte instituții, fără parlament chiar. Europa ne privea halucinantă, doi-trei reprezentanți ai marii forțe de peste Atlantic descindeau zilnic la Otopeni și chiar și Jirinovski începuse să ne vorbească de bine, când... armonia fu recâștigată, coaliția salvată, guvernul refăcut, dl. Ciorbea implorat să-și reia postul la primărie.

Prin unanimă moderație și fiindcă suntem un model de stabilitate în zona, am evitat catastrofa. Dl. Petre Roman a mai dat o șansă României. Îi suntem recunoscători. Fără îndoială, sunt mai departe mari greutăți de învins, austeritatea își va spune cuvântul, va fi ceva mai multă inflație și mai puțină protecție socială. Pe scurt: încă stăm bine...

Barbu Cioculescu

România literară 3

SCRISORI
PORTUGHEZE

de Mihai
Zamfir

MAURICE PAPON

RAREORI un nume a fost pronunțat atât de des în ultimele luni ca numele acestui fost secretar general al Prefecturii Gironde din 1942, al acestui fost ministru și demnitar gaullist, judecat acum și condamnat pentru complicitate la crimă împotriva umanității.

La capătul a peste șase luni de dezbateri, cercetări și expertize, faptele par a fi bine stabilite: da, Maurice Papon a permis alcătuirea a opt convoaie cu evrei trimiși în deportare; da, fără a fi întocmit el însuși listele nenorociților, a fost la curent cu redactarea lor, cu toate că s-a străduit să le facă foarte mici; nu, nu știa că aceștia vor fi trimiși la moarte, dar bănuia că nu-i aștepta o soartă prea bună; nu, nu știa de existența camerei de gaze, a aflat-o odată cu toată lumea, după sfârșitul războiului; nu, nu a fost fascist, din contra, a fost apropiat de Rezistența franceză, după cum au atestat-o oficial toate tribunalele de onoare ce i-au analizat activitatea după eliberare; da, a jucat conștient un joc dublu, adică a protejat Rezistența franceză și, în același timp, s-a făcut că ascultă de ordinele Guvernului de la Vichy. Ba mai mult, și-a dat seama că, neopunându-se deportării evreilor, va fi cu atât mai eficace luând apărarea francezilor antifasciști.

Dacă faptele par stabilite până la cel mai insignifiant detaliu, interpretarea lor, în schimb, nu-i deloc ușoară.

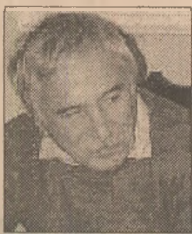
Ce ar fi trebuit să facă tinărul de treizeci de ani, secretar general al Prefecturii, atunci când a primit ordinul să alcătuiască liste de evrei? Să fi demisionat, strigă în cor avocații părții civile, domnii Karsfeld, Jakobowicz și Levy. Bine, dar apoi ce s-ar fi întâmplat? - replică avocații lui Papon. Guvernul de la Vichy ar fi numit un alt secretar general, numărul rezistenților arestați ar fi sporit de câteva ori, iar mișcarea

contra ocupantului ar fi suferit o lovitură. Cine câștiga? Nimeni. Pentru că noul funcționar ar fi trimis la moarte de două ori pe atîția evrei, într-un explicabil exces de zel simetric. În locul unui rezistent disimulat, care a limitat răul atât cât a putut, am fi avut un fascist pur și dur care dubla sau tripla numărul victimelor.

Poziția morală a lui Maurice Papon este, în definitiv, veche de mii de ani, veche de cînd există represiune organizată și oameni chemați, în pofida voinței lor, să o aplice. Dar între situația de «collabo malgré lui» și cea de «collabo enthousiaste» există o suită atît de fină și de lungă de trepte intermediare, încît nici cel mai performant ordinator psihologic n-ar îndrăzni să le discearnă cu certitudine. Pe care treaptă se situa Papon? Fără îndoială că pe una foarte aproape de NU. Și totuși...

Mutatis mutandis, maniera de a proceda a eroului procesului de astăzi se înscrie într-o schemă ilustră. În urmă cu două mii de ani, aflat într-o situație similară, cel mai celebru «funcționar» al lumii și-a spălat mîinile declarînd: «Eu nu găsesc nici o vină acestui om.» Ceea ce nu l-a împiedicat să-l trimită pe Isus la moarte, pentru că așa cerea legea. De la începutul timpurilor, comportarea tip Pilat din Pont a dispărut în mod egal tuturor părților.

Foarte puțini privesc însă istoria și din punctul de vedere al lui Pilat. Din punctul de vedere al unui biet om, chemat - fără a fi dorit-o vreodată - să judece lucruri mai presus de el. Și, de aceea, trecem indiferenți peste eroismul celui care n-a făcut altceva decît să urmărească propria sa lege morală - adică să-și pună cît de cît de acord datoria cu conștiința.

Din critica lui Cornel Regman

CORNEL REGMAN, decanul de vârstă, dacă nu mă înșel, al criticii noastre foiletonistice, publică o culegere de articole și cronici literare scrise, majoritatea, după 1990. Le distribuie în sumar în mai multe secțiuni, dintre care primele două ar sta, după cum sugerează titlul cărții (*Dinspre „Cercul Literar” spre „Optzeciști”*), într-un raport de continuitate. Ar fi astfel de urmărit în carte, se subînțelege, felul în care a fost transmis, între generații, un mesaj, o ștafetă spirituală, de la „cerchiști” la „optzeciști”, în temeiul unor afinități artistice și de idei care s-ar presupune că există. Este aici un aspect discutabil al cărții lui Regman, la care însă mă voi referi ceva mai încolo.

Să spun deocamdată că textele despre „Cercul Literar” și cerchiști sunt de mare interes, provenind de la un component al nucleului vestitei grupări sibiene, co-semnatar al scrisorii către E. Lovinescu, din 1943, cunoscută mai apoi sub denumirea de *Manifest al „Cercului Literar” din Sibiu*.

De două feluri sunt contribuțiile regmaniene, din această carte, privitoare la „Cercul Literar” și la membrii acestuia. Una este de ordin analitic, reprezentând comentarii asupra unor scrieri ale cerchiștilor, editări sau reeditări din Radu Stanca, I. Negoieșcu, Ovidiu Cotruș, I.D. Sârbu, Eta Boeriu, Ștefan Aug. Doinaș. Celelalte contribuții sunt de ordin memorialistic și portretistic, implicând și comunicarea, comentată, de documente, cum ar fi corespondența Regman-Doinaș-Radu Stanca în legătură cu scrisoarea către Lovinescu și adoptarea ei ca *Manifest al Cercului*.

Comentariile pe text ale lui Cornel Regman sunt minuțioase analize, explorări în trepte ale operei, fără grabă, cu dese opriri la amănunte, cu ocoluri și întoarceri din drum, cu paranteze ce nu duc totuși la pierderea din ochi a țintei principale, aceasta fiind surprinderea specificului operei cercetate. Undeva, tot în carte, criticul își autocaracterizează exact modul de a proceda: „...pot să spun că m-am identificat cu o formă aparte de cronică literară, care e mai degrabă discurs critic amplu desfășurat, cu elemente de oralitate și ton de cozerie, cu insistență, când trebuia, asupra detaliilor de regulă filologice, cu incidente polemice oferite sub o formă radioasă (de unde impresia de maleficie), pe un fond de preocupare arzătoare de a nu lăsa neelucidat specificul operei comentate”.

Aș adăuga acestor trăsături, ce denotă buna cunoaștere de sine, acea doză de trăire partizană inculcată adeseori textului regmanian, pe care acribia observațiilor nu o poate ascunde și care face din Regman un tipic protagonist al criticii de grupare sau de curent. A scris, desigur, într-o lungă carieră, despre mulți autori, dar textul său critic de îndată se încălzește când e în discuție un exponent al *grupării* sau chiar un aderent ulterior al acesteia, un continuator declarat sau numai perceput astfel. Acțiunea tuturor membrilor „Cercului Literar”, C. Regman a sprijinit-o, prin ani, cu fidelitate și se poate spune că el a contribuit substanțial la edificarea prestigiului acestei grupări și chiar la mitizarea ei ce a prins în ultimii ani să se contureze. Actul de înșurăre al unui component al grupării, Horia Stanca, nu este deloc bine văzut, rezervele acestuia, vizând mai ales condui-

ta publică, de *enfant terrible*, a lui I. Negoieșcu, exprimate tardiv, sunt taxate drept „renegare” (în replică, e drept, la „titlul familiar-jucăuș”, *Ego te re-nego*, al intervenției lui Horia Stanca), iar omul drept un „lochiitor de prieten”. În general, apartenența cuiva la Cerc atrage receptarea simpatetică și reflexul criticului de a-l apăra de atacuri, de amenințări, uneori chiar și de unele numai presupuse. Astfel, poziția de prim rang deținută de Șt. Aug. Doinaș în poezia noastră de după război, poezie care „nu cunoaște o personalitate mai implinită, mai diversă și mai bogat exprimată decât a sa”, i se pare primejdioasă de „oculta suprarealistă” ce „l-ar putea opune pe Gellu Naum, iar oniricii pe Leonid Dimov”. Fără șanse totuși: „O anumită unilateralitate constitutivă îi exclude însă pe ambii din competiție”. Preocuparea e mereu de a constata, în diferitele domenii ale literaturii românești postbelice, întietatea contribuției cerchiste, care uneori chiar există, dar nu neapărat acolo unde o vede criticul. Poezia Cercului i se pare a fi, de exemplu, un „capitol esențial în istoria lirismului ultimei jumătăți de secol”, lucru greu de argumentat pentru că în afară de Doinaș gruparea a produs numai lirici minori. Un „capitol esențial” îl reprezintă în schimb critica și eseistica grupării, prin I. Negoieșcu, Radu Enescu, Ovidiu Cotruș, Nicolae Balotă, desigur prin Cornel Regman și, de ce nu?, prin Șt. Aug. Doinaș, cu manifestarea sa atât de personală și de bogată în câmpul eseisticii literare.

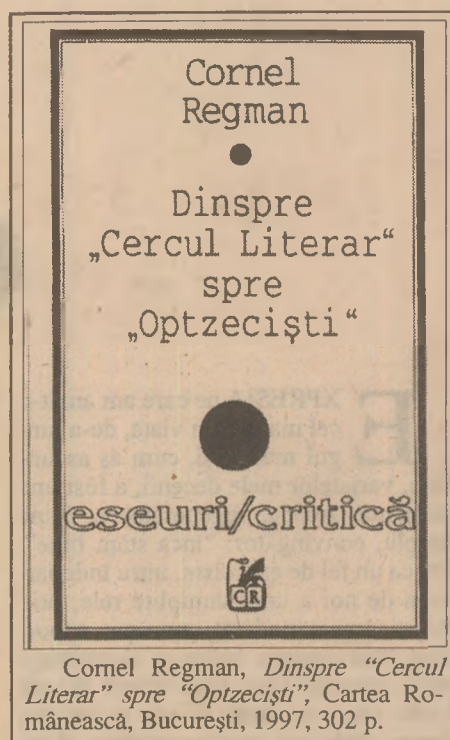
ACCENTELE de partizanat ale lui Regman, de care am amintit, pe care de altfel le vom regăsi, sub alte forme, și la alți membri ai grupării, cu excepția, poate, a lui I.D. Sârbu, „duh afurisit”, spirit satiric și recriminator, sunt expresia unei conformații sufletești, pe de o parte, dar, pe de altă parte, sunt și expresia împrejurărilor exterioare. După un început de drum literar fast, deși petrecut în vreme de război și în condițiile grele ale refugului din Transilvania răpită, acei tineri ce intrau în literatură acum cincizeci de ani, euforici, s-au văzut dintr-odată amenințați și apoi loviți din toate părțile. Mereu cu mai multă duritate cu cât regimul comunist devenea, în anii '50, și mai ales după revoluția din Ungaria, unul de teroare nemască. „Era anul de pomină 1956, își amintește Regman, anul «spiritului Genevei», când și „Cercul Literar”, prin Nicolae Balotă, deja întemnițat, prin Ștefan Aug. Doinaș și Ion D. Sârbu, cărora tocmai li se pregătea celula, și prin hăituitul I. Negoieșcu (...) va plăti pentru gravele abateri de la linia supunerii fără crâcneală, «linie» care pedepsea ca păcate de neiertat independența de gândire și expresia liberă. Pedepse mai mărunte pentru aceiași și ceilalți, în toți anii cruntelor dictaturi: interdicția de a publica pe termen nedefinit, obligația purtării de pseudonime pentru cei numai pe jumătate indezirabili și urmărirea nemiloasă a celor total nedoriți ce-ar fi recurs la acest mijloc, izgonirea din slujbe a persoanelor taxate dușmănoase și excluderea lor din Uniunea Scriitorilor sau respingerea *de plano* a primirii lor”. Reflexele solidarizării cerchiștii și le-au format atunci, sub încolțirea blestemelor vremuri care i-au unit, în loc să-i dezuinească, precum pe alții, o realizare a tu-

turor în plan omenesc admirabilă. Uneori solidarizarea umană s-a resimțit și în scrisul lor, în ceea ce au scris unii despre alții, punând o anume vizibilă insistență și căldură în susținerea reciprocă, fără grave trădări, totuși, ale principiului estetic, pe care juraseră în anii începuturilor așezate de ei înșiși sub steaua lui E. Lovinescu.

„Dinspre «Cercul Literar» spre «optzeciști»” este o formulă ce vrea neîndoielnic să însemne că optzeciștii se înscriu în linia estetică a cerchiștilor, dacă nu chiar că au descins literar din ei. Altfel de ce i-ar fi pus criticul atât de clar în relație, încă din titlul volumului, numai pentru că întâmplător a scris și despre unii și despre ceilalți? Dar trăsăturile socotite de Regman însuși definitorii pentru literatura optzecistă, precum ludicul, spiritul frondeur, cultivarea ostentativă, în poezie, a prozei cotidianului și a limbajului străzii, nu-și au deloc corespondențe în neoromantismul baladesc al cerchiștilor, în estetismul studiat al acestora. Își găsesc corespondențe, mai degrabă, în lirica „democratizată” și ironică a unui Geo Dumitrescu, în insurgențele unui Constant Tonegaru, în sarcasmele negre ale unui Caraion, în demitizările de mai târziu ale unui Sorescu. De altfel Cornel Regman însuși, scriind despre Iaru, Stratan, Cărtărescu, face trimiteri la C. Tonegaru și la „inclinația sa de a asocia atrocității teribilismul”, sau la supra-realiștii târzii, sau, mai îndepărtat, la Argezi. Descinderea din cerchiști a optzeciștilor nu are însă cum să o demonstreze, prin referiri concludente la anumiți autori și la anumite opere.

Analizele pe text ale cărților optzeciste sunt însă riguroase și laborioase, lectura lor critică e făcută atent, soldându-se cu o profuziune de observații care vizează până și aspecte de tehnică poetică, proprietatea sau improprietatea unor imagini, metafore, mecanisme de obținere a impresiei sugestive. Sunt depistate cu voluptate, aș spune, incongruențe, stângăcii de exprimare, nonsensuri, în cunoscutul stil detectivistic și chițibușar regmanian, care pe mulți îi delectează. Dar se întâmplă ca victimele unor asemenea acerbe hărțuiri să fie măcar o dată răzbunate prin ceea ce pătește, la rândul său, nemilosul critic, în al cărui text, la p. 176, se strecoară, perfid, o neplăcută confuzie: căci nu pe Mallarmé îl adaptează „de circumstanță” Traian T. Coșovei când scrie versul: „va fi un cititor ipocrit, un frate”, ci pe Baudelaire.

Secțiunea „Extra muros”, de dimensiuni mai restrânse, completează sumarul cu articole despre autori manifestați în afara teritoriului cerchisto-optzecist (Vladimir Streinu, Barbu Brezianu, prozatorii „Școalei de la Târgoviște”), ca și despre scriitori români contemporani manifestați în afara fruntariilor țării, în emigrație (L.M. Arcade, Dumitru Țepeneag, Virgil Nemoianu, Nicu Caranica ș.a.), cu observații pătrunzătoare despre unii și cu unele exagerări în legătură cu alții. Considerarea lui N. Caranica „poet mai mult decât remarcabil”, de pildă, nu convinge. Poate că numai „remarcabil” ar fi convins. Oricum, este hazardat să afirmi despre el că l-ar fi anticipat pe Nichita Stănescu la „întâlnirea dintre ingenuitate și metafizică”, chiar punând pedala atenătoare a unui „parcă”. În schimb originala proză a lui L.M. Arcade este oportunitate atașată liniei stilistice Dinu Nicodin,

Eusebiu Camilar, Ștefan Bănuțescu.

Interesante, în secțiunea „Extra muros”, sunt și răspunsurile criticului la o anchetă din 1990 cu tema: care sunt, după cel întrebat, primele zece cărți cele mai reprezentative, pe genuri, din literatura română a ultimilor cincizeci de ani. Am spus că sunt interesante răspunsurile date de critic dar mai propriu ar fi fost să spun că prezintă unele curiozități. Astfel în ce privește poezia, din cele zece titluri enumerate, cinci sunt ale unor cărți apărute în anul 1966. Din cincizeci să fi fost tocmai acesta anul cel mai fast pentru poezie? La proză, neașteptată este indicarea printre preferințe a romanului *Princepele*, și nu a *Groapei* (dacă tot era vorba să fie selectată o carte de Eugen Barbu), criticul uitând că *Princepele* a fost expusă acuzației de plagiat prin punerea convingătoare pe două coloane. Tot curios este și faptul că pentru Cornel Regman, în cei cincizeci de ani, nici o autoare, în nici un gen, nu a dat vreo carte ce ar fi meritat să figureze printre cele zece. Femeile scriitoare române mai au de trudit!

REVENIND, în final, la atenția acordată de Cornel Regman optzeciștilor, să observăm că este destul de rară preocuparea unui critic de seriile literare ivite mult după aceea din care el însuși face parte. Dar Cornel Regman nu doar că înregistrează intrarea în scenă a optzeciștilor, dar este foarte avizat în ce privește evoluția lor, valorile succesive în care au apărut, răspândirea în spațiul geografic național. Vorbește despre „aripa ardeleană” a optzecismului, despre optzeciștii nordici etc. Generația mea literară nu a avut norocul să intre în raza de atenție a marilor critici dinaintea ei, încă activi, decât cel mult pentru a alimenta mefiențele față de ea ale lui Șerban Cioculescu, nu în toate cazurile, de altfel, neîntemeiate. Întâmplător G. Călinescu s-a interesat de Sorescu, Perpessicius de Bănuțescu și cam atât. Altfel s-au petrecut lucrurile cu scriitorii optzeciști, sprijiniți nu doar de Regman, dar și de alți critici din generațiile ce i-au precedat. Avându-i pe aceștia mereu alături s-au lipsit cu destulă ușurință de acțiunea criticilor proprii, de care n-au prea avut nevoie. Vor avea însă de acum înainte, în fața asaltului generației ce vine după ei, care a investit pare-se mai mult în formarea propriei falange de critici.

ERATĂ. *Imposibila neutralitate* de Gheorghe Grigurcu a apărut la Editura „Institutul European”, și nu la „Polisrom”, cum am menționat din eroare în cronica de săptămâna trecută. Fac cuvenita rectificare și îmi cer scuze editurii care a tipărit cartea.

Locul lui I. Negoîtescu

CRONICA LITERARĂ

de
Gheorghe
Grigurcu

ÎN POFIDA atenției ascendente de care are parte postum, atenție al cărei suport îl reprezintă exponenții unei diversități de generații, neexcluzându-se, îmbucurător, optzeciști și nouăzeciști, I. Negoîtescu nu beneficiază nici azi de un loc bine precizat în ierarhia valorilor noastre literare. Împrejurare ușor de dovedit, de n-ar fi să amintim decît superficiala, vaga sa prezență în manualele școlare din ultimii ani, în favoarea unor Al. Piru și Ov. S. Crohmăniceanu, încă socotiți ca fiind “mai de încredere”. Principiile sînt multiple. Stăruie, desigur, a-mintirea excomunicării criticului de către oficialitatea totalitară, a prigoanei la care a fost supus (în cadrul ei s-a remarcat veninosul Ion Dodu Bălan) și care l-a obligat la exil. “Vîndut”, “trădător”, “imoral” sînt, în atari cazuri, termeni ce parazitează lesne conștiințele tulburi sau neprevenite, înlăturarea etichetelor vîdindu-se dificilă. La adăpostul lor răbufnesc frecvent resentimentele celor nemulțumiți, ale mediocrilor și ale veleitarilor, ale oportuniștilor incompatibili cu criteriile și rigorile celui vizat. Ne sună încă în auz compromițătoarele pentru autorii lor propoziții iscate de condeiele unor Adrian Păunescu sau Mircea Micu. *Micimea* lor trivială e descalificantă. Se mîntă acuzația de imoralitate tocmai împotriva unuia din cei mai morali scriitori români, demn de statura unui E. Lovinescu, în descendența căruia el însuși s-a așezat cu grațitudine (ar fi putut oricînd contrasemna încredințarea etică a precursorului: “Corectitudinea e punctul de plecare al criticului. Și vai de criticul la care tocmai acest punct cardinal e un *locus minoris resistentiae!*”) și aflat în proximitatea unor contemporani, precum Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, în calitate de reprezentant de capetenie al acelei direcții critice majore a actualității ce poate fi numită estetic-etică (nu e fortuită nici calda, prompta sa adeziune la mișcarea Paul Goma). Tocmai I. Negoîtescu “imoral”? Cît de pilduitoare au fost consecvența, curajul, militanțismul său, inclusiv cu valențe civice, rezultă nu doar prin trecerea sa prin Gulag și prin diaspora, ci și - să nu ocolim un adevăr pentru unii incomod - din comparația sa cu oponenți atît de relativi, atît de marcați de ambiguitate, precum Marin Preda, Geo Bogza, Eugen Ionescu, oferiti încă drept supreme paradigme etice. Ultimii s-au gasit tot timpul în două luni, nepierzînd avantajele unei prelungite și sirguincioase, clasicizate prestații în slujba propagandei comuniste. I. Negoîtescu, dimpotrivă, s-a aflat tot timpul pe calea onoarei scrisului și opțiunilor sale, cunoscînd plenar dezavantajele împotrivirii la cursul oficial. Desigur, nu ne putem împiedica a reflecta și la coeficientul de gelozie ce intră în postura de minimalizare, uneori subtilă, a autorului *Scriitorilor moderni*. Va fi fierbînd măcar în subconștientul unor enuli ai săi regretul și ciuda că n-au avut ei clarviziunea și forța necesară pentru a-și elibera pe deplin conștiința, pentru a configura un viitor ce, oricum se afla în logica lucrurilor. Va fi fiind și surpriza triumfului unui marginalizat, care, săvîrșind un pas istoric, a luat-o înaintea celor ce se măguleau cu gîndul postării lor instituționalizate într-un centru ce s-a dovedit iluzoriu...

Un alt motiv al suspiciunii ce plutește încă în jurul lui I. Negoîtescu îl constituie o îngustă, nu o dată tendințioasă apreciere a conceptului estetic. Supus decenii în șir

blamului ideologic, acesta s-a văzut mai mult sau mai puțin depreciat, echivalat cu frivolitatea, egoismul hedonist, iresponsabilitatea. Vrajmășia autorității comuniste găsea prilejul unei neașteptate conexiuni cu unele atitudini pozitiviste, abstractizante și “metodologice”, puțin atente la concretul necategorial al operelor. Chiar după ce forurile “îndrumării” totalitare au “liberalizat” cu viclenie orientarea estetică (din teama unor dezagremente și mai mari), s-a menținut în raport cu aceasta o rezervă scientizantă și frigidă, care nu excludea insinuarea de “dezertare” amorală, de complet dezinteres față de chestiunile cetății. Să lăsăm la o parte paradoxul că tocmai esteții s-au dovedit frecvent nu doar cei mai refractari la ispitele compromisului, ci și purtătorii de steag ai ipostazei protestatere (de la Radu Petrescu și A.E. Baconsky, cel al fazei finale, și pînă la, firește, I. Negoîtescu), pentru a sublinia un principiu inalienabil al discursului critic. Și anume necesitatea stringentă a momentului estetic în cadrul său. Indiferent de coabitarea exegetului cu alte perspective decît cele tradiționale, de apelul său la “metode” (care se pot dovedi rodnice cu condiția evitării unei aserviri la una din ele, a unui exclusivism fatalmente reductionist), în miezul demersului acestuia se cade a se afla actul evaluării estetice, act, în sfera comentariului închinat creațiilor artistice, cu caracter immanent. Meritul lui I. Negoîtescu este cel de a nu fi abdicat niciodată de la această datorie primordială a criticului. Suficient de informat asupra evoluției domeniului său, mereu pus în priza “noutăților” occidentale, el n-a alunecat niciodată pe panta scepticismului estetic, a abstragerii excesive, a concepției transeestetice ori a formalismului mare consumator de specific (replică a vechilor, minuțioaselor tratate de retorică, recurgînd la arborescențele unui limbaj tehnic pedant).

În consecință, “panestetismul” lui I. Negoîtescu, așa de “anacronic” ori “extravagant” pentru unii, nu reprezintă decît demersul normal al unui critic aplicat examinării și sancționării producției literare din prezent și din trecut. El caută dovezile artei așa cum un geolog caută filonul de minereu. Profesia sa, în noblețea și riscul ce și le asumă în egală măsură, e precum “vargă de alun ce se mișcă nervoasă deasupra pămîntului plin de mistere, pentru a se opri tocmai acolo unde în vinele humei gîlge viul frenetic al izvorului” (E. Lovinescu). Această prodigioasă “vargă de alun” se oprește nu o dată, surprinzător, acolo unde crusta de rocă pare adversă sursei estetice. Cu o chemare voluptuos-trudnică a datoriei, criticul ispitește stăruitor valorile artei și în cazul unor autori “învechiți” ori “secundari”, conform percepției comune, de la Heliade, Grigore Alexandrescu, Bolintineanu, Duiliu Zamfirescu la Dinu Nicodin sau Stere Popescu, spre a fertiliza terenuri părălne sterile, spre a le integra în luxurianța tabloului istoric global. Să spicuim cîteva considerații asupra lui Ion Agârbiceanu, așa de altfel în legătură cu un prozator așezat habitual sub semnul didacticismului și al moralizării inhibante de estetic: “În atîtea din portretele literare ale lui Agârbiceanu perspectiva etică e pură, integrată artistic, la modul în care o cunoaște natura umană însăși, în mizeria și splendoarea ei, și în măsura în care instinctul creator al artistului biruie”. Sau: “Ca și în lirica lui Eminescu ori în poezia populară, magia este metafora generală a dragostei. În locul psihologiei iubirii, avem sau fiziologia, sau magia ei (reacția fiziologică văzută ca o consecință a acțiunii magice)”. Sau: “imaginile devin sălbatic groțesti, asemenea celor din tablourile lui Hieronymus Bosch ori Grünewald atunci cînd redau

chipul diavolului”. Sau această insolită situație într-un cadru tipologic: “Mai fin decît Slavici, mai poet decît Rebreanu, mult mai inventiv decît ei, cu o prodigioasă fantezie epică, Agârbiceanu ne-a dat o întinsă galerie de portrete rurale, care prin varietatea și prin interesul ei uman nu are egal în literatura noastră decît galeria urbană a Hortensiei Papadat-Bengescu”. La N. Iorga, sensul estetic al operei, cu al său stil “întortocheat și spasmodic”, nu e investigat în lotul beletristic, ci chiar în paginile majoritare, cu caracter istoric: “Om de știință cu realizări în domeniul literaturii, ce țin mai degrabă de felul personalității decît de ostenele veleitarului, N. Iorga seamănă în această privință cu Renan, romancierul, memorialistul și dramaturgul platonician și, asemenea celui care profetiza asupra *Viitorului științei*, a convertit beletristic numeroase pagini din operele sale teoretice.(...) Descifrînd, deci, stilul scriitorului Iorga în paginile istoricului, vom izbui, poate, să ne apropiem mai lesne de artist, adică de un spirit care ia contact cu lumea pe cale estetică”. Întrucît, sub pana marelui polihistor, “stilul istoricului este mai spontan, mai senzual necontrolat decît al literatului”.

UN ALT aspect al criticii lui I. Negoîtescu ni-l oferă trăirea estetică prin asocieri istorice. Pe urme călinesciene, însă cu antene mult deosebite de cele ale autorului *Principiilor de estetică*, scaldat într-un aer contemplativ ce exclude turnura ironică proprie înaintașului său, scoate un profit expresiv din confruntarea autorilor mai vechi cu cei mai recenți. E în chestiune o expresivitate fondată într-un chip manifest pe recepția mai bogată de care se bucură subiectul critic. Mobilitatea criticului actual izbutește a înlocui consacrată imobilitate a tratării obiectului istoriei convenționale. Puterea analizei e de asemenea sporită de interferența artelor: “Încercînd să imite simțirea romantică și nereușind în lumea sentimentului, Macedonski era mai aproape de plastica romantică (vigoarea și fastul inspirației unui Delacroix sau imaginația muzicală, morbidă, a lui Böcklin), acel Macedonski care era totuși un modern, cu implicație impresionistă, și care de asta dată nu prin imitație, ci prin elanuri spontane gusta jocurile luminii (la Böcklin e muzica ideii imaginilor) din pictura impresionistă, derivată apoi în muzica propriu-zisă (care prin școala lui Debussy devine o pictură a muzicii) și în poezia simbolistă, de care în acest mod se leagă Macedonski, el fiind inițiatorul simbolismului român”. Ca și: “În *Libertatea de a trage cu pușca*, forma pe care o lua protestul social și moral al lui Geo Dumitrescu era asemănătoare cu a beatnicilor americani de mai tîrziu. Atît briza suprarealistă ce adia prin versurile sale de atunci, cît și naturalismul verbal, apelul în vocabular la necurătenii organice, impudoria, bigotismul imund de genul lui Henry Miller îndreptătesc această apropiere. Poetul se autoportretează în maniera lui Salvador Dalí, subliniind ceea ce e urît, degradat, obiectiv în natura umană, demistificînd-o”. Nu e neglijată nici examinarea operei în virtutea trimiterii teoretice, ca și cum am asista la desfolierea straturilor sale componente, abstract-carnale: “Acest avertisment introduce în literatura lui Mircea Eliade pe lângă *realul estetic* (ștratul ontologic specific operelor de artă, cum spune N. Hartmann, stratul în care, de pildă, Anna Karenina și Vronski își au *existența* lor proprie), dar prin însuși faptul creației literare - în cazul autorului nostru compus din *realul imaginar al naturalismului* și *realul imaginar al irealității magice sau onirice - conștiința științifică* a profesorului de istorie a religiilor”. Ca-

pricios în senzorialitatea-i lacomă de precizuni estete, se întîmplă însă ca autorul *Engramelor* să repudieze tocmai instrumentul comparatist, notificînd nuditatea unui “fond” al unicității creației: “Prilejurile de a-l apropia pe Calistrat Hogaș de aedul homeric, de Rabelais, de Cervantes, sau la noi de un Odobescu, de un Creangă, de un Sadoveanu, pînă la un Ioachim Botez, sunt pe cît de numeroase, pe atît de accidentale. Căci dacă se analizează fondul romantic, atît de pur și atît de caracteristic unui anumit romantism, se înțelege cum lumea obiectivă a lui Hogaș e proiecția de imaginație tropicală a celui fond nealterabil”. Fronda considerațiilor de mai sus se explică și, desigur, prin dorința de diferențiere a criticului în raport cu opiniile anterior exprimate asupra “călătorului” moldav...

ÎN PRIVINȚA metaforei critice, I. Negoîtescu dă o replică implicită celor dispuși a o exclude ca pe un corp străin, ca pe un ornament deranjant. Departe de a fi foarte simplă, chestiunea intră în mecanismul dialecticii real-irealului, de care ține nu doar relația artei cu realitatea, ci și cea a artei cu critica (în ultimul caz, comentariul funcționînd precum un soi de ireal de gradul doi, care îngăduie realului a se “cunoaște” mai bine, realul fiind creația de care se ocupă). Iată cîteva observații ale autorului *Lămpii lui Aladin* ce pot fi extrapolate asupra actului critic: “În literatura onirică, visul nu se povestește de către cel treaz, ci se trăiește ca atare în propria sa sferă, în irealitatea iremediabilă: o irealitate care nu se comunică prin faptul că păstrează aparențele realului, deranjate doar de posibilitățile infinite, *fantastice*, la care e supus. Specifică literaturii onirice este însă împrejurarea că realul se oglindește în ireal, această oglindă arătîndu-i o față a sa, pe care fără ea n-ar cunoaște-o”. Altfel spus, opera se oglindește în irealitatea secundă a textului critic, nu doar ajutînd-o sa se “realizeze” ca operă, ci și păstrînd “aparențele” realului-ireal prim. În altă parte, I. Negoîtescu caracterizează acest real-ireal literar drept “obiectiv pur”. În consonanță cu opera (consubstanțindu-se, pînă la un punct, cu ea), metafora se împregnează existențial. Presupusa ei vacuitate curat stilistică (alveolă vidă a “formei”) e, în fapt, un cîmp intens al curenților senzoriali (“Dacă E. Lovinescu și G. Calinescu realizează o critică cerebrală, însă cîrnoasă, artistică, dacă Șerban Cioculescu încearcă sunetul operei literare, precum al marmorei sau al bronzului...”), poezia lui Al. Philippide e o “viziune de lirism dur, în care muzica gîndită se transformă în sonoritate de percuții violente sau solemne”, o senzație de “aburi uscați”, o “decolare sonoră spre amărul altitudinilor” sau afectivi (“Joc viu și melancolic de clarități, versul lui Bolintineanu poartă, prin ritmurile sale diverse, ca pe undele de argint și azur ale mărilor de el preamărite, un mesaj liric ce cucerește prin tinerețea, prin prospețimea sa”; “Există aici frăgezimi, candori, limpezimi misterioase ale Juvenței, care fac din poezia lui Bolintineanu adolescența lirismului românesc”) ori al unei victorioase orchestrări senzual-sentimentale: “Pentru ca deplină armonie a lui Macedonski să răsună în versurile care cîntă erotica îmbătare, cu lumini scaldate în umbra miresmelor, cu acele azururi glauce și suferințele de filtru voluptuos”. Critica lui I. Negoîtescu subliniază perenitatea îmbinării ipostazelor cerebrale și poetice, statuată de Baudelaire și deservind un echilibru în zbor al criticii, care prin suferința măcar a uneia din aripi ne apare frustrată.

I. Negoîtescu, *Scriitori moderni*, cuvînt înainte de Emil Hurezeanu, antologie, postfață și notă biobibliografică de Mihai Ungheanu, Ed. Eminescu, 1996, 1997, vol. I: 376 pag., preț nementionat, vol. II: 302 pag., preț nementionat.

Actualitatea culturală

Florica Dimitrescu - 70

La 4 aprilie, anul acesta, ne-am îndreptat gândurile recunoscătoare către d-na prof. dr. Florica Dimitrescu Niculescu, distins filolog și lingvist, reprezentantă de marcă a școlii lingvistice românești, urindu-i *La Multi ani!* Pentru cei care o cunosc, surpriza vine abia la aflarea vârstei: 70 de ani! De ce? Pentru că, în ciuda impresionantelor liste de lucrări științifice, anii adunați - cine știe cum? - au ocolit-o. Rareori inteligența și înaltul profesionalism se întilnesc, în aceeași persoană, cu devotamentul și altruismul, ca în cazul profesoarei atîtor generații de studenți filologi, printre care am avut și eu privilegiul să mă număr. Ca profesor, îndrăgita și respectată, a știut să ne transforme cursul, destul de arid, al istoriei limbii române - piatră de încercare a "virtuților" studentului filolog - într-o materie incitantă și nu lipsită de seducție. Cărțile și articolele profe-

soarei, călăuze în deslușirea tainelor limbii române, ne-au îmbogățit tezaurul științific, rămânând contribuții de seamă în istoria lingvisticii noastre. *Locușuni verbale în limba română* (1958), *Introducere în fonetica istorică a limbii române* (1967), *Contribuții la istoria limbii române vechi* (1973), *Introducere în morfosintaxa limbii române* (1974) sau *Istoria limbii române* (1978), al cărei redactor responsabil a fost, reprezintă doar câteva exemple.

Ca editor de texte vechi, excelentul filolog care este prof. dr. Florica Dimitrescu Niculescu a publicat în 1963 impresionantul volum *Tetraevangelul diaconului Coresi (1561) comparat cu Evangheliul lui Radu de la Mănăstiri*, lucrare fundamentală pentru specialiști și a colaborat la ediția din 1984 a *Paliei de la Orăștie*. Împreună cu soțul său, prof. dr. Alexandru Niculescu, a îmbogățit cul-

tura filologică italiană cu volumul *Testi romeni antichi*, apărut la Padova, în 1970.

Respectul și recunoștința sa, față de profesorul de filologie care i-a marcat studiile s-a materializat în volumul *J. Byck, Studii și articole* (1967), mărturie a sentimentelor alese nutrite față de înaintași.

Fără a transforma acest moment de sărbătoare într-o enumerare a lucrărilor și contribuțiilor sale științifice, nu putem trece cu vederea colaborarea la monumente ale filologiei românești, cum ar fi *Gramatica Academiei* (1954) sau *Tratatul de istorie a literaturii române*.

De curind a fost republicat (augmentat), excelentul său *Dicționar de cuvinte recente* (ed. a II-a), rodul unei munci de câteva zeci de ani, în care, cu acribie și tenacitate a înregistrat pe sute de mii de fișe, "mersul" și "dinamica" limbii române din această perioadă de explozie in-

Cu soțul său, profesorul Alexandru Niculescu

formațională, așa cum a fost receptată de mass-media.

Mulțumindu-i pentru că ne este model de spiritualitate și demnitate, îmi închei urarea cu

dorința de a o afla, întotdeauna, sănătoasă și plină de binecunoscutu-i entuziasm.

Sanda Anghelescu

Cu gândul la Nichita Stănescu

Dovedind o bună memorie culturală, Ploieștiul a găzduit și anul acesta Festivalul internațional de poezie "Nichita Stănescu". A fost o manifestare reușită. Un juriu format din Eugen Simion, Nicolae Manolescu, D.R. Popescu, Nicolae Breban, Alex. Ștefănescu și Florin Sicoie a acordat cele două premii tradiționale: marele premiu de poezie - Martei Petreu și premiul internațional - profesorului sârb Radovoe Konstantinovici. Mai mulți actori ai Teatrului "Toma Caragiu" din Ploiești au prezentat un

recital din poezia lui Nichita Stănescu. Numeroși scriitori - Eugen Simion, Fănuș Neagu, D.R. Popescu, Traian T. Coșovei, Alex. Ștefănescu și alții - l-au evocat pe poet.

Radio România Cultural

Dintre emisiunile Redacției Literatură, arte, știință vă invităm să ascultați:

Joi, 16 aprilie, la ora 9,50, pe Canalul România Cultural (C.R.C.) - *Poezie românească*. Lirică religioasă: Tudor Arghezi. Redactor: Ioana Diaconescu.

Pe C.R.C., la ora 12,30 - *Miorița*. Datini și tradiții de Sfintele Paști. Redactor: Ion Moanță.

La 23,50, pe C.R.C. - *Poezie universală*. Rugăciuni din primele veacuri creștine regăsite pe țesături, papirusuri și pictură (sec. II-III, d. Hr.) în lectura actorilor Rodica Sanda Țuțuiu, Ovidiu Iuliu Moldovan și Dragoș Păslaru. Redactor: Dan Verona.

Vineri, 17 aprilie, pe C.R.C., la ora 12,30 - *Arte frumoase*. Arta icoanelor: Învierea. Itinerar spaniol: Comemorări Goya și Juan Miro. Redactor: Aurelia Mocanu.

Pe C.R.C., la ora 21,30 - *Dicționar de literatură universală*. Henry James și originile romanului modern. Romanele lui Henry Miller "Tropicul Cancerului" și "Tropicul Capricornului". Redactor: Florin Constantin Pavlovici.

Sâmbătă, 18 aprilie, pe C.R.C., la ora 9,50 -

Poezie românească. Lirică religioasă: "Cântecul potirului". Versuri de Nichifor Crainic în interpretarea actriței Simona Bondoc.

Duminică, 19 aprilie, pe C.R.C., la ora 9,50 - *Poezie românească*. Învierea Domnului. Lirică religioasă de Ioan Alexandru în lectura autorului. La ora 12,00, pe C.R.C. - *Studioul de poezie*. "Poeme cu ingeri" de V. Voiculescu. Redactor: Liliana Moldovan.

La ora 17,15, pe C.R.C. - Revista literară radio. Din sumar: Lirică religioasă arghezieană. Comentează Valeriu Anania; Poezie religioasă semnată de Petre Anghel și Magda Cârneci. Redactor: Georgeta Drăghici.

Luni, 20 aprilie, pe C.R.C., la ora 12,30 - Almanah. "În grădina Ghetsimani". Mister creștin de Octavian Vuia. Redactor: Ileana Corbea.

La ora 21,30, pe C.R.C. - *Între monolog și dialog*: Pictura religioasă actuală. Colaborează: Horia Bernea și Paul Gherasim. Redactor: Eugen Lucan.

Marti, 21 aprilie, pe C.R.C. - Înregistrări din Fonoteca de Aur. "Tată, Eu în toate zilele voi fi cu voi". Cuvînt al părintelui Dumitru, Stăniloae din "Stihurile Paștilor", în lectura Silviei Popovici. Redactor: Gabriela Nani Nicolescu.

La ora 23,45, pe Canalul România Actualități - Scriitori la microfon: Vasile Andru. Redactor: Liviu Grăsoiu.

CALENDAR

1.IV.1819 - s-a născut Theodor Codrescu (m. 1894)
1.IV.1881 - s-a născut Octavian Goga (m.1938)
1.IV.1888 - s-a născut Mircea Florian (m.1960)
1.IV.1900 - s-a născut Alexandru Philippide (m.1979)
1.IV.1900 - s-a născut George Baiculescu (m. 1972)
1.IV.1905 - s-a născut Ion Molea
În aprilie 1928 - a apărut revista „unu”
1.IV.1940 - s-a născut Gheorghe Pituț (m.1991)
1.IV.1942 - s-a născut Gabriela Adameșteanu
1.IV.1957 - se înființează la București Muzeul literaturii române
2.IV.1851 - s-a născut Matilda Cugler-Poni (m. 1931)
2.IV.1903 - s-a născut Olimpiu Boitoș (m. 1954)

2.IV.1914 - a murit Theodor C. Văcărescu (n.1842)
2.IV.1923 - s-a născut Lucian Dumitrescu
2.IV.1939 - s-a născut Ion Gheorghiță (m.1991)
2.IV.1954 - a murit Olimpiu Boitoș (n. 1903)
2.IV.1987 - a murit Emil Zegreanu (n. 1913)
3.IV.1893 - s-a născut Damian Stănoiu (m.1956)
3.IV.1906 - s-a născut Szemler Ferenc (m.1978)
3.IV.1920 - s-a născut Gheorghe Bulgăr
3.IV.1929 - s-a născut Silviu Rusu (m.1982)
3.IV.1934 - s-a născut Tiberiu Iovan
3.IV.1944 - s-a născut Farkas Árpád
3.IV.1945 - s-a născut Florentin Popescu
3.IV.1977 - a murit Florin Mihai Petrescu (n. 1930)
3.IV.1996 - a murit Rodica Toth (n. 1927)

UNIVERS
EDITURA PUBLICULUI CULTIVAT

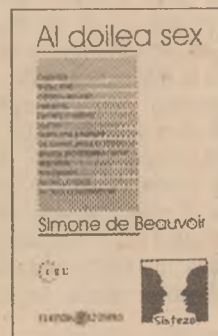
vă propune:

WITOLD GOMBROWICZ
Jurnal
488 p., 49.000 lei

JOHN IRVING
Lumea văzută de Garp
400 p., 44.000 lei

SIMONE DE BEAUVOIR
Al doilea sex
vol I 296 p.; vol. II 456 p., 75.000 lei

Aceste titluri le puteți comanda la:
EDITURA UNIVERS, Piața Prosci Libere nr. 1, C.P. 33-78, 79739 • București
Tel. (401) 222.66.29; 617.53.25; Fax: 222.56.52.

Interviuri fără reportofon

TONUL extrem de natural al interviurilor interbelice se explică probabil prin lipsa reportofonului. Ce se pierde în precizie și viteză, se câștigă în intimitate. Fără reportofon, vocea din gazetă "sună" mai prietenos, iar fără blitz, trăsăturile interlocutorului sînt mai expresive. Pe la jumătatea deceniului 3, la *Miscarea literară* lucrurile se petrec așa: tînărul Felix Aderca - are, în 1924, 33 de ani - stabilește o întîlnire cu unul din scriitorii momentului. Convorbirile cu acesta se poartă fie acasă la scriitorul respectiv, fie într-un decor familiar acestuia. De aici două avantaje: *cadru* îl încadrează în cel mai fericit mod pe cel interviuat și îi dă o certă degajare. Ca orice reporter bun, Aderca știe să profite de o întîlnire întîmplătoare, de un moment de răgaz al cine știe cărei personalități pe care s-o transforme în interlocutor de primă pagină.

Omul potrivit la locul potrivit

INTERVIU înseamnă, etimologic, *întrevedere*, așadar privirea își are rolul ei, deloc neglijabil. De obicei Felix Aderca e însoțit în aceste vizite de Marcel Iancu, așa cum ziaristul de azi e însoțit de fotograf. În timp ce Aderca se străduiește să contureze portretul de cuvinte, Marcel Iancu desenează chipul ori silueta interlocutorului. Chenarul tabloului e ales întotdeauna cu grijă de interviewer. Aderca începe foarte diferit: descrie casa, anturajul, nu evită nici latura anecdotică a omului din fața sa, prezintă volumele din biblioteca acestuia, vorbește despre sentimentele pe care i le inspiră. Ton sincer, impresie de autenticitate. În genere, în aceste chenare introductive se simte prozatorul Aderca.

Simbătă 22 noiembrie 1924, apare convorbirea cu E. Lovinescu, consemnată într-o zi de cenaciu, în decorul cunoscut de toți "sburătorii": "Casa, ca și viața d-lui

Lovinescu au dobîndit ceva din însușirile mai sus amintite [fermitate, ironie, politețe n.m.]: mica universitate din Câmpineanu 40, unde nu se dau nici bile, nici premii, dar care trăește grațioasă și pasionată de vreo cinci ani, atrage toate libelulele literare". Gazetarul se prezintă la ora 5 p.m. și, cuprins de o bruscă timiditate, se gîndește să renunțe. Privirea îi rămîne însă agățată de două fotografii, simțite că punți salvatoare: "Una, mai mare reprezintă falanga literară care a pormit cam în același timp: Corneliu Moldovanu, cu mustața neagră, groasă; Al. T. Stamatiad, svelt ca un palicar, cuceritor ca un Lohengrin; doamna Karnabatt, slabă; doamna Gârleanu, oacheșă; d. Karnabatt cu un obraz ca o pitușcă, moale; pictorul Satmary, cu picioarele pe o pălărie de pae și o donicioară pe umăr; Gârleanu, cu ochi de prinț persan și mustați elegante, de lăutar, duminica; Dragoslav, ca un chirigiu travestit în notar; d. Minulescu, ca o tînără cuconiță cu ochelari la bal mascat, cu un braț leneș de gîtul d-lui Lovinescu, june seminarist... În fund, slab, Liviu Rebreanu, cu fața de publicist flămînd, cu pălărie tare, neagră, de funcționar de stat..." Ce s-o fi întîmplat cu această fotografie? Cea de-a doua, mai mică, reprezintă un grup de prieteni, în jurul focului, dar privitorul nu-l numește decît pe Victor Eftimiu, ținta unei ironii.

Aderca simte colaborarea hazardului ("maestru regisor") în confecționarea decorurilor pentru întîlnirile sale: "Pe C. Rădulescu-Motru l-am surprins tocmai în epoca scandaluoasă a pașapoartelor (sic!). Vrajmașul dintotdeauna al politicianismului și cavalerilor de industrie ai vieții sociale [escrocii n.m.] a vorbit astfel în cea mai potrivită cutie de rezonanță. Pe d. M. Dragomirescu abea liberîndu-se de admirația candidaților de docență, înscrîși cu asiduitate la Institutul de Literatură". Mai stranii sînt decorurile alese de hazard în cazul poezilor: "Pe d. Octavian Goga, în hallul lui Athénée Palace, suflet dirz, național, în palatul lustruit al cosmopolitismului pofticios"; nici Lucian Blaga nu scapă ironiei "soartei": "...mă întreb ce caută Lucian Blaga, cel mai de preț colaborator al revistei *Gîndirea*, la expoziția internațională de pictură, sculptură, picto-poezie, desen și mobilă constructivistă, unde va trebui să stăm de vorbă? (...) Sînt hotărît să întreb orice, să nu înțeleg nimic și la cel dintîi prilej să renunț". Lucru care, desigur, nu s-a întîmplat: căci interviewerul a pus întrebări cumînți, a înțeles, pare-se, totul și n-a renunțat decît după ce a adunat suficient material pentru rubrica *De vorbă cu...*

Dacă prozatorul Aderca, cel din introducere nu poate fi ignorat, gazetarul, în schimb, e o prezență discretă, iar întrebările sale nu sînt reproduse. Interlocutorul e cel care va fi pus în valoare, răspunsul e mai important decît întrebarea și trebuie doar punctat cu subtitluri care să atragă atenția, fără a deforma mesajul: rubrica *De vorbă cu...* este ținută, din virful condeiului, de un gazetar profesionist și modest. Probabil că Aderca scria foarte repede, ca un grefier. Între interviurile

publicate în 1924-1925 la *Miscarea literară* atrag atenția cele luate lui Ioan Slavici, Lucian Blaga, E. Lovinescu, D. Nanu, Mihail Sorbul, Cincinat Pavelescu, Grigore Tăușan. Cum mulți dintre ei *vorbesc* despre cunoscuți, prieteni, maeștri din secolul al XIX-lea, în interviu timpurile istoriei literare se amestecă, iar sincronia și diacronia se tulbură.

Grigore Tăușan

BIOGRAFIA și bibliografia lui Grigore Tăușan

(1874-1953) scriitor, gînditor și publicist uitat astăzi, merită din plin un interviu. Între scrierile sale publicate pînă în 1925 se numără: *Opiniile unui singuratic*, *Trei studii filosofice* (Problema comicului la Bergson, Importanța și metoda istoriei economice, De la Kant la Einstein), *Evoluția sistemelor de morală*, *Filosofia lui Plotin*. Gazeta lui Rebreanu titreză: *Un sfat al lui Titu Miorescu - În apropierea lui Bergson - Ispita Africeii - Viața în plin! - Ziarul zilnic să devie un factor de educație și cultură - Religia Muncii!* Sînt capitolele din biografia lui Tăușan (*curriculum vitae* cum spune chiar el) prin care vrea să prezinte cititorilor un "document omenesc cu valoare generică". Curiozitatea stîrnită de asemenea etichete e potolită, uneori cu frustrări (titlul promite mai mult decît da fragmentul de sub el) la citirea convorbirii. Sfatul primit prin viu grai de la Miorescu este: "Să citești capo d'operele lumii în original"; iar metoda învățată de la același maestru e aceea a sistematizării, a ordonării: "Lui [Miorescu n.m.] îi datorez structura mentală prin care judec lucrurile, cari, infinit de variate, sînt enorm simplificate cînd se clasifică". Capitolul Bergson este a doua etapă a formării spirituale: "În acel moment eram bogat și trăiam la Paris, unde audiam pe Bergson și îi prezentam modeste mele studii asupra lui Alexandru din Afrodiza și asupra lui Jamblic, asupra tuturor acelor ciudați mistici ai lumii orientale, în villa din Montmorency, de lîngă Paris, unde uriașul gînditor trăia anemic, bolnăvicios, lucrînd mereu..." Capitolul Africa este tot unul de tinerețe. Refuzînd să se facă profesor secundar ("căci îmi era teamă de rutină"), Grigore Tăușan pleacă la Bruxelles pentru a face studii de drept. Aici intervine ispita: "Van der Rest, profesorul meu de drept civil era un factor important în opera de colonizare a Congo-ului. Pentru că eram student bun și pentru că latineasca mea învățată singur în nopți îndelungate de veghe, în țară și în străinătate, îmi da un ascendent în interpretarea *Pendectelor* am fost ales să merg în Congo, unde europenii mureau cu ușurință. Dorul de casă și rugăciunile bătrinei mame m-au oprit la timp de a nu deveni un exotic". Moralistul e prezent în restul convorbirii, mai ales în pledoaria despre "religia muncii", împărtășită de altfel în epocă și de Vasile Voiculescu.

Ioan Slavici

DISCUȚIA cu Slavici se publică la sfîrșitul lui ianuarie 1925. Aderca este, probabil, între ultimii, dacă nu chiar ultimul care obține o discuție cu supraviețuitorul de la Junimea, deja foarte bolnav (va muri în 7 august

Ioan Slavici, desen de Marcel Iancu

1925). Răspunzînd așteptărilor cititorilor gazetei, Slavici vorbește - și e păcat că nu știm exact și întrebările - despre Eminescu, Miorescu, Caragiale, Creangă, dar și despre Regina Elisabeta sau despre Regele Carol al căror prieten fusese. Pe Caragiale îl consideră "un om greu de înțeles" și își amintește că "scrisa foarte anevoe" și avea mereu probleme financiare: "Eu faceam și administrația ziarului Timpul - îți dai seama, din acest amănunt, care putea fi pe acea vreme situația scriitorului român - ei, bine, Caragiale era totdeauna cu leafa luată pe două luni înainte. În Februarie, bunăoară, Caragiale luase leafa pe Martie și April... A și plecat de la Timpul și a scos *Moftul român*, o revistă mică, iată, pe-ati-ta, dar plină de duh!... Cînd s-a pornit procesul cu o mătușă a lui, o Mumuloaia, Caragiale, ca să nu mai ducă procesul, a cerut o despăgubire, ceva... Și a primit 150.000 lei. Cum i-a luat a și plecat în străinătate". În așteptările epocii, un episod ca acela - nu știm cît de riguros prezentat - al discuției dintre Eminescu și Regina Elisabeta trebuie să fi făcut deliciul cititorilor *Miscării literare*: "Regina Elisabeta scrisese o dramă, îmi pare *Mioara* a cărei muzică o și compusese un anume Lubici. Eminescu tradusese opera Reginei și cînd l-a întreat Regina ce crede despre lucrarea ei, poetul nu s-a sfiit să răspundă, firește fără a fi depășit măsura în forma expresiei: «Sunt și versuri bune, dar cele proaste sînt atît de multe, Maestate, că de cele bune ți se rupe inima»". Al treilea junimist, Creangă, "era un om chibzuit". Anecdota *primează* și în episodul legat de el. La reproșul pe care i-l face Miorescu într-o seară cînd Creangă se lăsase așteptat cîteva ore de o mulțime de oameni, Creangă răspunde: "- Apoi tot mai multă lume mă aștepta acolo unde am fost, căci era cu treabă!... - Și cine mai era acolo?... - Apoi nu știi vorba ceia? Cînd a fost întreată o cucoană care venise de la biserică, pe cine a mai văzut în biserică, ea a răspuns: În afară de mine și de fie-mea, ce să spun, numai prostime!"

Slavici e deosebit de savuros cînd se supără. Spiru Haret și N. Iorga sînt țintele sale: judecă aspru școala lui Haret, care e "o școală de superficialitate" pentru că a încărcat programele și pentru că Haret n-a știut să-și aleagă oamenii. Cît despre Iorga: "Nu, cu N. Iorga nu se poate lucra (...). Da, Nicolae Iorga a scris mult - și de aceea e grăbit și de aceea lipsit adeseori de chibzuintă. Iată, pun această întrebare simplă: o fi vreun om oare să fi putut citi cărțile scrise de Iorga?"

Notă: Al doilea episod al "interviurilor" fără reportofon, publicate în alt an și în altă revistă - data viitoare. Printre intervievați E. Lovinescu, Giovanni Papini, Argezi...

Gr. Tăușan, desen de Marcel Iancu

Sfîrșit de mai

S-ar putea ca ghemul ăsta ițit
la capăt să fie chiar ochii-tăi

s-ar putea ca pînă la capăt ghemul
să se deșire

ce ritm ce ritm
între plămînul tău și năucele
gunoaie zăcînd în spatele maternității.

Tinerețea ca moartea

Să stai într-un apartament

Suspendat. Între două blocuri
Într-un cartier unde nu ajunge
Nici bătaia inimii. Nici a vîntului.

Dar cea mai importantă
Ființă apropiată.
Care cît de greu se poate chema.

Înainte se putea întîmpla
Altfel. Dar acum lucrurile

Toate s-au împrăștiat.

"Nu vrei o căpșună înghețată"?
m-a întrebat.

O primăvară de frig Poem pentru A.

Ajunși împreună într-o
zonă a tăcerii îți amintești:

bubuituri regulate salve de tun
instrumente de tortură.

Ai vrea să le imiți
să le imiți tandru dar
te pufnește rîsul.

O strîngi tare de mînă.
Și pe spatele ei se ițește
Lichidul vîscos ploaia ultima
ploaie peste-un oraș prăfuit.

"E frig în noiembrie" îi spui.
Ea tace tace și pupilele-i
Brusc îngustate îți amintesc
O jumătate de somn și-o
Jumătate de măr nemîncată la vreme.

Hotel "Ardealul". Miercuri la prînz

Îmi imaginez cum stai în picioare
Lîngă telefon cred
Că ți-ai pus pantalonii sau
Ești iar într-o fustă care-ți acoperă
picioarele. Sînt sigur
Că aseară ai fumat ai urcat în camera ta
Eu urc acum scările spiralate
Privesc un tapet gri învechit
"E cald și plouă" ți-am spus tu
ai făcut o pauză și mi-ai zis să vin
repede acasă.
Poimîine de exemplu.
Îți privesc cohii prin sticla televizorului
Cu un pahar de vin roșu în mînă.

Ea vorbește și
Fața ei e albă vopsită în verde puțin

**CERȘETORUL
DE CAFEA**

de Emil
Brumaru

RUGĂCIUNE LAICĂ

*Recită, răvășit de-un flutur dur,
Motanul detectivului Arthur!*

Primește-mă, iubito, cu simbrie
La sînii albi și ți-oi sluji frumos!
Voi face foc alchimic în chilie,
Cu leuștean spăla-voi lin pe jos,

Și-n măhuri galbene cu coada lungă
O să adun paianjenii hoinari
Ce-atît de mult în păr vor să-ți ajungă
Călătorind îndrăgostiți pe var,

Și casa-n garduri proaspete și fine
Ți-o voi împrejmui ca să-ți păzesc
Sufletul blînd și coapsele haine
De băiețandri cu surîs diavolesc

Ce îți trimit bezele printre leături
Și-ți dau să guști bomboane cu parfum,
Iar seara voi aduce două brațuri
De biblîi moi sub plăpumi să le pun,

Fără păcate dulci să-ți fie somnul
Și să visezi doar sfinți și izmă creață!
Primește-mă, iubito, întru Domnul,
La sînii albi, pe-un sfant, slugă pe viață!

Inima ei bate în timpanele tale puțin
O auzi.

O nebunie scurtă, asurzitoare

O nebuloasă tandră
ne aduce iar trupurile împreună

Înecate de ceață și
Ploi.

S-ar părea că acum nu pot gîndi
decît lucruri simple:

gît inimă inimă
inimă azvîrlită împinsă

Înainte înapoi
ca o nebunie scurtă, asurzitoare.

CRONICA
EDIȚIILOR

de
Z. Ornea

DESPRE NAȚIONALISM ȘI NAȚIUNE

CHESTIUNEA națiune-naționalism preocupă mult spiritul public și pe specialiști (sociologi, politologi). Și cum ar putea fi altfel dacă în vremea noastră n-am asista la exacerbarea naționalismului și a naționalismelor. Cazul fostei Iugoslavii e numai un exemplu din atâtea altele. Sigur că aici e o situație specială. Încă după primul război mondial s-a creat un stat cam artificial din mai multe naționalități, menținute ca atare și în deceniile comunismului. Deasupra unei conviețuiri aparent acceptate, în străfunduri clocoteau pasiunile naționaliste. Apoi ușurătatea cu care Occidentul (cu deosebire Germania, care urmărea reconstituirea, sub hegemonia sa, a fostului imperiu habsburgic) a recunoscut independența micilor state naționale desprinse din fărâmițarea defunctei Iugoslavii a dezlănțuit acel singeros război interetnic, al cărui final e greu de prevăzut. Altfel zburciunea naționalist e colorată dacă nu determinat confesional (Irlanda, țările - multe - islamice, India, zone știute ale Africii etc.), căpătînd dimensiuni catastrofale. Ba chiar se constată că în unele țări foste comuniste (noi nu facem excepție) forțele retrograde, nostalgice utilizează, cu succes, sloganul naționalist. A studia, deci, științific (adică perfect calm) chestiunea prezintă azi un interes absorbant.

EMISIUNEA pe care și-a asumat-o, încă în 1983, sociologul și politologul englez, binecunoscut, Ernest Gellner într-un eseu concentrat intitulat, chiar, *Națiuni și naționalism*. Evident, a început prin a defini conceptele cu care operează. Naționalismul, își începe Gellner expozeul, este mai întâi un principiu politic, care statuează că unitatea politică și cea națională ar trebui să fie congruente. Sînt diferite căi care pot viola principiul naționalist. De pildă, situația în care nu toți membrii unei națiuni fac parte din frontiera unui stat național. (E, să ne amintim, situația României înainte de Marea Unire din 1918). În această perspectivă, naționalismul apare ca o teorie a legitimității. Dar aceasta e perspectivă blindă. Că nu toate societățile au un stat e un lucru știut (vezi, de exemplu, situația poporului evreu înainte de crearea statului Israel; și asta a durat mai bine de două milenii). Statalitatea ocupă, așadar, în această ecuație un rol proeminent. Se constată că naționalismul apare numai în medii în care existența statului e consolidată. Dar chestiunea e mult complicată. Pentru că națiunile, ca și statele, sunt o limitare și nu o necesitate universală. Nici națiunile, nici statele nu

există întotdeauna și în orice împrejurări, deși naționalismul susține că statele și națiunile au fost sortite unele pentru altele. În fapt, statul a apărut, totuși, fără ajutorul națiunii, unele națiuni apărînd fără existența unui stat propriu. Aici intervine factorul cultural, fără de care nu se pot constitui națiunile. Să citez din demonstrația lui Gellner: "Doi oameni sunt de aceeași naționalitate dacă și numai dacă împărtășesc aceeași cultură, unde cultura semnifică pe rînd un sistem de semne, idei și asociații, tipuri de comportament și căi de comunicare. Doi oameni sînt de aceeași naționalitate dacă și numai dacă se *recunosc* reciproc ca aparținînd aceleiași națiuni." Să observăm, aici, preeminența acordată factorului cultural. În acest fel, autorul nostru evident că nu acceptă criteriul sangvin sau cel antropometric pe care raseologii extremiști îl socoteau definitiv pentru constituirea unei etnii și, prin consecință, a unei națiuni. E, negreșit, un punct de vedere important (dacă nu chiar esențial) care instalează discuția în limitele științei antropologice și sociologico-politologice.

GELLNER merge, desigur, mai departe, voind să determine momentul apariției națiunilor și, respectiv, a naționalismului. Pentru asta, autorul nostru renunță la romantica teoremă a apariției națiunilor și a naționalismului în epoca, exprimîndu-ne tautologic, formării națiunilor. El așează chestiunea pe un teren economic (apelează, de pildă, la opiniile lui Adam Smith), propunînd ideea că naționalismul (care a dus la crearea națiunilor) își are rădăcinile într-un *anume tip* de diviziune socială a muncii. În societățile pre-agricole și agricole nu s-ar putea vorbi de naționalism și națiuni. Acestea sînt expresia necondiționată a societății industriale sau a celei care marchează tranziția spre industrializare. "Epoca tranziției la industrialism trebuia, în conformitate cu modelul nostru, să fie o epocă a naționalismului, o perioadă de așezări turbulente, în care granițele politice sau cele culturale, ori ambele, se modifică pentru a satisface noul imperativ naționalist care acum, pentru întâia oară, se face simțit... Toate acestea înseamnă că în istoria modernă efectele naționalismului tind să se îmbine cu alte consecințe ale industrialismului. Deși naționalismul este într-adevăr un efect al organizării sociale industriale, el nu este *unicul* efect al impunerii acestei noi forme sociale și prin urmare este necesar ca el să fie disjunct de celelalte evoluții." Modelul propus de Gellner e o altă modalitate de înțelegere a procesului apariției națiunilor și a națio-

nalismului. În Europa aceasta s-a petrecut cam pe la mijlocul secolului XIX (în unele țări mai devreme, în altele mai tîrziu), adică, preluînd argumentația modelului propus de Gellner, atunci cînd s-a trecut de la stadiul societăților agricole la cel preindustrial și industrial. Și la noi, de fapt, fenomenul a apărut de la mijlocul secolului al XIX-lea, urcînd în timp pe măsură ce se implanta efortul spre industrializare. Sigur că liniile modelului propus de Gellner se perturbă ici colo. La noi, se știe, procesul industrializării moderne a fost mereu retardat pînă tîrziu spre interbelic, moștenirea societății agricole (în care activa peste 80% din populație) era apăsătoare. Și cu toate acestea, mișcarea națională (să nu-i spunem naționalistă) era puternică, cerîndu-se întregirea țării (statului) cu toți românii, inclusiv cu cei subjugăți de țări (imperii) vecine. Aici, întrucîtva, corectînd liniamentele modelului Gellner, a acționat și influența externă sau, cum spunea Lovinescu (în *Istoria civilizației române moderne*), a devenit o realitate apriorismul ideologic, care a prevalat realitatea procesului economic fatalmente mai lent.

REVENIND la modelul lui Gellner să adaug observația lui, dreaptă, că, de fapt, comentatorii epocii industriale, fie ei de stînga sau de dreapta, au pronosticat adesea internaționalismul. Realitatea a demonstrat că, pînă la urmă, s-a instaurat epoca naționalismului. Să fie valabil aceasta și pentru epoca postindustrială? Aș îndrăzni un răspuns negativ. Oricum, Gellner ține să precizeze din nou ceea ce postulase din capul locului. Și anume că naționalismul zămislește națiunile, și nu invers. El, naționalismul, se folosește de moștenirea istorică a preexistenței culturilor sau a tezaurului cultural, transformînd-o adesea radical. În limitele perimetrului acestui model, islamul apare ca o realitate unică pentru că permite utilizarea unei mari tradiții preindustriale a unei clase intelectuale ca idiom și convingeri naționale, aceasta chiar în spațiul Africii subsahariene care utilizează, pentru scopurile sale, o înaltă cultură străină, de sorginte europeană, valabilă inclusiv la crearea unor entități statale evident capricioase și cam la întîmplare create de către foștii colonialiști. Gellner observă că "naționalismul rezultat de aici era pur și simplu însumarea tuturor negrilor, a nonalbilor dintr-un teritoriu istoric oarecare, uniți acum de noua mașinărie administrativă". Dar acestea sînt, totuși, expresii ale tribalismului, care n-are sorti de propășire modernă. Tipologia naționalismelor

Ernest Gellner
NATIUNI
ȘI
NATIONALISM

Ernest Gellner, *Națiuni și naționalism. Noi perspective asupra trecutului*. Traducere de Robert Adam. Editura Antet, 1997.

propusă de Gellner urmează, îndeaproape, liniamentele modelului său. Să adaug ideea potrivit căreia intrarea etnicității în sfera politică se face sub formă de naționalism în vremuri în care omogenitatea sau continuitatea culturală este cerută de fundamentele economice ale vieții sociale. E citată opinia unui exeget care deosebește între naționalismul european occidental și cel răsăritean, după criterii în general judicioase. Și tot așa e descris naționalismul diasporei, luîndu-se, ca exemplu edificator, poporul evreu dinaintea de formarea statului Israel, trăind peste tot două milenii în afara teritorialității etnice. Meditînd la viitorul naționalismului, Gellner, precaut, riscă o speculație posibilă dar pusă verificării aposteriori. Cum intelectualii epocii postindustriale, forța propulsivă a naționalismului inițial, se vor mișca ușor între state aproape internaționaliste e de presupus că "naționalismul ar înceta să mai fie o problemă sau, oricum, vidurile de comunicare generate de diferențele culturale ar înceta să fie semnificative și nu ar mai produce tensiuni naționaliste". Naționalismul, în ipoteza acestui model propus de Gellner, ar înceta. Și, totuși, autorul crede că lucrurile nu se vor petrece astfel, citînd aici opinia lui Francois Revel după care popoarele nu sînt identice; nu au fost la fel în mizerie și nu vor fi asemenea nici în lux. Pentru că, scrie Gellner, citînd polemic aserțiunea unui inamic al naționalismului, acesta nu e o aberație inventată de gînditori europeni. Patriotismul, cel puțin parțial, face parte din perenitatea vieții umane. E drept, consideră Gellner, naționalismul reprezintă o formă foarte distinctă de patriotism existent în lumea modernă. El este o formă de patriotism specific prin cîteva caracteristici anumite. Rămîne, de aici, ideea că naționalismul, fie și prin forma de patriotism, va dăinui și în viitor, provocînd consecințe, unele deloc plăcute. Modelul propus de Ernest Gellner despre relația naționalism-națiune este, negreșit, interesant și rodnic. Dar, oricum, numai un model posibil dintre atîtea altele. Însă geneza conceptelor abordate e validă, oferind explicații inteligente acolo unde domnea și mai domnește tulburarea etnicismului primar.

O scrisoare necunoscută a Ecaterinei Bălăcioiu

EXISTĂ în arhiva mea o scrisoare extrem de interesantă, o scrisoare semnată de Ecaterina Bălăcioiu, soția lui Eugen Lovinescu și mama Monicăi Lovinescu. Scrisoarea, a cărei dată este destul de greu de aflat, este adresată uneia din surorile Delavrancea, Pica Delavrancea (în scrisoare i se spune, uneori, cu un cuvânt de alint, Puică). Scrisă din Mangalia, din preajma familiei lui Ionel și Lily Teodoreanu, din vecinătatea lui Tonitza sau Pătrașcu, a familiei Galaction sau a publiciștilor Ștefan Dumitrescu și Alexandru Lupașcu, scrisoarea este o mostră de rafinament și o descriere cât se poate de exactă a unei lumi de mult apuse.

Fabian Anton

Puică, draga mea prietenă. Scrisoarea ta mi te-a adus în față aproape real, te-am simțit tremurând, ca de atâtea ori când îți petreceai brațul după brațul meu, pentru plimbare ori clipe de mai caldă intimitate. Cât te-am dorit și cât te doresc aici! Viața noastră frățească nu poate fi nici când comparată cu viața unei alte prietenii. E adevărat că am găsit în Lily o atât de minunată tovarășe, înțeleghătoare, vioaie și inteligentă, că mulțumită ei Mangalia de anul acesta a fost un loc de odihnă și de intimitate; Ionel a fost un prieten deschis și primitor, iar copiii frați protectori și afectuoși ai Monicăi. Am avut și am încă o mare plictiseală, mi-a adus Rebreanu pe fata lui. E de o vulgaritate și o perversitate revoltătoare, o continuă plictiseală, o enervare care mă aduce la clipe de paroxism al disperării. Și va rămâne până la sfârșitul vacanței aici. Lily pleacă la 12-13 și rămâne ea. Un alt tovarăș plăcut, binecrescut și deferent e Dl. Lupașcu cu care facem taifas în cortul

meu, pentru că cortul meu e al taifasului. Ștefan Dumitrescu e anul ăsta cu nevasta și copiii, acești din urmă gen inferior. Tonitza aproape nu se vede. L-am

întâlnit de câteva ori și arăta o reală bucurie că mă vede; a fost numai el cu Puiu, care a plecat. Cum din pricina chefurilor, copilul fusese cam neglijat, l-a adoptat Lily care l-a avut oaspe la masă și la culcat, în timpul din urmă aproape mereu. Pe Pătrașcu îl văd iar rar. Cu pictorii la masă mai e și un pictor Vlădescu, un tip de barbier mustacios. La început, masa pictorilor era una și aceeași pentru ei și fam. Teod. De la venirea lui Ștef. Dumitrescu masa s-a trunchiat. Lily cu ai ei deoparte, pictorii la altă masă. Imediat lângă balustrada Furoglu (masa Bleblei și a lui Talală) stau pictorii, a doua e masa mea, a treia a lui Lily, a patra a fam. Galaction - care nu-i prietenă cu noi. Diminețile și mesele le petrecem împreună. După amiază ne vedem mai rar, pe la 7 pe dig, dar și aceasta rar. Lucru voit din parte-mi pentru ca incursiunea în viața lor de familie să nu fie acaparantă. Seara fânjesc după o plimbare pe dig; nu am cu cine să merg mai totdeauna; stau sus la fereastră și văd valul de lume trecând mereu, mereu.

Ce fericită ași fi să vii tu! Ai bi curajul și smulge-te puțin. Ai de altminteri

pretextul casei din Constanța; (Cred că ai primit c.p. pe care o primisei aici și ți-am trimis-o eu). Ai mai ales o scuză gata găsită: pictura ta care are nevoie și de stimulentele peisagiului maritim.

Plecata de acasă cu poftă și râvnă de lucru, îmi alesesem primele săptămâni de pură odihnă; lasasem vreme elaborării tihnite pentru o tihnă realizare. Pas acum să lucrezi cu Puia Reb. drept tovarășe și grije. Nu fac nimic, nimic bun. Baile de pucioasă îmi prind toată după amiaza. Seara, prea sensibilă la umezeala mării, abia pot ieși și nici nu am cu cine. Am nostalgii bucureștene, repede și tăios comprimate.

Mi-e dor de tine, Pica, vino. Poate alături de tine, ași putea lucra și eu. Altfel am ajuns la o uscătime sufletească oribilă. Dovadă e și această scrisoare cu scurtime de fraze de jurnal, în vreme ce caldă, prietenia mea pentru tine se ascunde sub înșurirea asta tristă. Monica e toată, răs și voie bună. Prietenia ei pentru copiii lui Lily nu-și are încă comparație în trecut. Se văd zilnic; se joacă, boxează, fac baie de mare împreună. La masă își schimbă impresiile. Fotografia cu ei trei pe care ți-o trimit ție azi, e cea mai perfectă imagine a vieții lor. Cum să nu pastrez o duioșie ascunsă pentru Lily și ei care i-au fost prieteni și i-au dăruit cea mai bună vacanță?

Îmi pare rău de umbra pe care o simt grea planând peste tot ceea ce faci. Scrisul e pare-se la bărbai și o sforțare uriașă și o îndatorire grea; nu judeca prea aspru. Nu merită nici să te turburi, nici să te întristezi și mai ales nu merită să

suferi. Uite, e ceasul șapte acum; marea e de o culoare imprecisă, sidefie, de opal. Cafeneaua de la port și-a întins mesele aproape pe dig: salcâmi și oțetarii stau hirsuți și sbârliți pentru contrastul verdei lor de smalt pe albul marin al mării. Totul s-a estompat și din paleta minunată și puțin brutală a dimineții a pierit bogăția culorilor. E ceasul imprecis și milos care înfrumusețează toamna blândă a femeilor. Aștern acest peisagiu peste scumpul peisagiu oltean pe care ochii mei nu vor să-l mai vadă și ți-l trimit ție ca pe chemare. Vino! Cu Nin; să o vad puțin "bodogoa-nă", puțin împăcată, cu frumusețea ei ce nu are nevoie de crutarea luminei, să reținem clipele noastre de amicală frăție. Vă aștept cu brațe calde deschise și dacă vii îți ies întru întâmpinare la Constanța. Scrie-mi ce hotărâști și vino pentru toată bogăția de culori ce are să-ți înflorească în tablourile tale

Cu suflet de soră iubitoare, te aștept.
Sărutăm pe Cella, pe Nin, și pe tine
[semnatura]

Petru Creția - inedit

Acest text a fost scris de Petru Creția în octombrie 1989 pe când se afla la Oxford pentru a continua truda la traducerea *Banchetului* lui Platon.

Peste ani Petru a considerat aceste vorbe drept un testament sui generis al celui care se gândea să rămână pe pământ și în ceruri doar așa "răzlețit prin lume" un fel de a popula universul cu iubire prin cuvinte frumoase de care nu ne putem lipsi în steapă și îngusta lume în care ne-a fost dat să trăim.

Ofelia Creția

CE MULT am vrea, după ce murim, să mai dăinuim o vreme în preajma celor pe care cel mai mult i-am iubit, doar pînă mor și ei, să mai fie ceva din zîmbetul nostru în zîmbetul minii, al primăverii și al cerului, să se mai simtă ceva din elanul nostru în elanul unui tânăr vînt, să ni se mai audă glasul pierdut prin neliniștea senină a frunzișurilor, a apelor, iar crengile să simuleze uneori, cît de confuz, cîte un gest al nostru și vechiul chip să se întrezărească alteori în urzeala cine știe cărei priveliști și însuși sufletul trecerii noastre să se simtă cîndva în curgerea, sub ochii vii, a unui rîu, și

umbrele grădinii, către seară, să fie mai ușoare decît mîhnirea noastră de demult, dar din aceeași esență, iar privirea noastră să mai privească, trecător, din ochii vreunui copil care seamănă și trece, poate rîzînd ușor cu risul nostru din trecerea anilor; totul să fie răzlețit prin lume, fără cruzime spulberat, dar nimic să nă lipsească și totul să rămînă întreg în gîndul celor care, și ei, ne-au iubit și dăinuie în lume cu iubirea lor, mergînd și ei, cu tot mai blindă tristețe, către propria lor moarte.

MIRCEA ELIADE în cultura europeană

LETTERARIA PRAGENSIA - revista Centrului de Studii Comparate de la Facultatea de Filozofie a Universității Caroline din Praga - dedică mai mult de jumătate din paginile ultimului său număr (vol. 7,14,1997) lui *Mircea Eliade dans la culture européenne*, iar demersul responsabilului acestui număr, doamna dr. Libuse Valentova - excelentă cunoscătoare a operei lui Eliade, a vizat clar diferiți destinatari.

Grupajul tematic propus, de o coerență evidentă, debutează cu *Repere bio-bibliografice* elegant, sobru și atractiv prezentate, urmate de o binevenită bibliografie selectivă atît din opera, cît și din exegeza (biografică) a lui M. Eliade. Următoarele două articole sînt semnate de Mircea Handoca, iar traducerea în franceză aparține d-nei Valentova, *Mircea Eliade și Eugen Ionescu* este o punere în paralel a celor două personalități, avînd ca finalitate iluminarea unor aspecte din opera lor cu ajutorul comentariilor reciproce. Articolul *C.G. Jung în dialog cu Mircea Eliade* e continuat de prezentarea corespondenței dintre cei doi din anii 1950-1960 și ilustrat documentar prin două facsimile autografe din scrisorile lui Mircea Eliade. Ultima secțiune, conține informații extrem de utile și prin prisma lectorului român: *Receptarea operei lui Mircea Eliade în Cehia*, de fapt, o bibliografie exhaustivă și sistematică, structurată pe trei paliere: *traduceri* din opera lui Eliade apărute în volume și în reviste; *studii și articole*; inedită, dar extrem de importantă de semnalat mai ales în perspectiva formării viitorilor "eliadiști" cehi, apare secțiunea *lucrări de diplomă* (de după 1990, evident) bazate pe opera lui M. Eliade. Studiul d-nei Valentova *Mircea Eliade și evoluția povestirii fantastice românești* încheie acest volum dens cuprinzînd incursiuni de natură bio- și bibliografică, alături de cele de istorie și exegeză literară. Genicul grupajului tematic propus se justifică întru totul, evocînd toposuri culturale europene cu roluri diferite (România - topos originar, Franța și Elveția - spații ale producerii operei și stabilirii de relații semnificative culturale, Cehia - spațiu al receptării) unite prin opera lui Eliade.

În final, ar trebui menționat faptul că tema Eliade nu preocupă doar cercurile universitare pragheze; anul trecut televiziunea cehă a propus o emisiune culturală cu un generic simbolic *Biblioteca lui Eliade*, care, firește, a avut ca primi invitați pe româniștii Libuse Valentova, Jiri Nasinec, Jitka Lukesova - cunoscuți promotori ai literaturii române în Cehia.

Victoria Moldovan

Dorin
Tudoran

PUPAT TOȚI
PIAȚA
UNIVE'SITĂȚI

Primatul adevărului

(I)

UNUL DINTRE examenele cheie la care a fost supusă recent societatea românească l-a constituit recursul în anulare a sentințelor date, în 1949, împotriva a opt membri ai guvernului Antonescu, recurs declarat de Procurorul General la 22 octombrie 1997. Unele reacții au dovedit cât de originală rămâne încă democrația românească. În nr. 9/1998, al revistei "22", Ileana Vrancea publică un text important dedicat acestei chestiuni, perpetuării unui anume tip de orbecăială și tradiției falsului "științific".

Textul Ilenei Vrancea este el însuși un recurs. Unul încercat împotriva inacceptabilei idei de *vinovăție colectivă*. Căci, în timp ce, *teoretic*, mulți democrați români resping azi, pe bună dreptate, ideea vinovăției colective, *practic*, ei cer impunerea acesteia cînd li se pare convenabil. Se încurcă moralul cu juridicul. Dacă în plan moral nu este rău să avem tăria de a recunoaște că sîntem *cu toții* vinovați de ce s-a întîmplat, de pildă, sub dictatura lui Nicolae Ceaușescu, în plan juridic lucrurile nu pot avea aceeași acoperire.

Unde sînt impuse vinovății colective, nu mai există vinovății individuale. Nimeni nu mai este vinovat de nimic și toți sîntem vinovați de orice. Democrația este înlocuită, în cel mai bun caz, cu *democratura*.

În afara labilității discursurilor democratice interne, au existat și semnificative reacții externe ce au contribuit, se spune, la retragerea recursului declarat de dl Moisesescu, cu excepția cazului Toma Petre Ghițulescu. Este vorba și de o scrisoare foarte fermă adresată președintelui Emil Constantinescu de doi importanți membri ai Congresului Statelor Unite. Inițial, președintele român era citat (Berlin, 7 noiembrie 1997) că înțelege "*implicațiile internaționale delicate*" ale recursului respectiv, dl Constantinescu adăugînd însă că unii dintre acești demnitari au fost "*figuri culturale eminente*", și nu au fost asociați cu "*aspectele negative*" ale guvernării Antonescu. Detalii vehiculate mai mult de zvonuri decît de informații au creat impresia că, pînă la urmă, președintele României a fost forțat să joace uen rol determinant în retragerea recursului declarat de către dl Sorin Moisesescu.

Ileana Vrancea ridică, de la bun început, două întrebări esențiale. Prima - cum au ajuns în posesia congresmenilor americani date considerate de revista "22" drept informații eronate? A doua - prin ce date, demne de încredere, au contrariat specialiștii români, solicitați de "22", erorile depistate în scrisoarea congresmenilor americani considerată a dovedi "*o viziune limitativă și foarte sumară*"? Săptămîna viitoare vom vedea de ce întrebările ridicate de Ileana Vrancea sînt mai importante decît ar putea crede cei ce nu cunosc suficient de bine activitatea acestei cercetătoare obsedată de repunerea multor adevăruri în drepturile ce le-au fost uzurpate.

Ileana Vrancea reamintește un lucru simplu - de informațiile eronate, cu și fără ghilimele, pe baza cărora se înregistrează reacțiile unor factori externi nu sînt vinovate numai (și nici în primul rînd) asemenea medii politice, mijloace de informare în masă străine. Distorsionarea faptelor istorice a fost și uneori continuă să fie girată din interiorul țării. Reproșurile întîrzie să-i oculească discret pe cei care au omologat sau pe cei care continuă să omologheze

asemenea informații mutilate. Se știe, de pildă, că nu este de *bon ton* să amintim kilogramele de ceașecizare glorioasă a istoriei României, "opere" dedicate îndeosebi exportului, semnate de dl Dinu C. Giurescu, uns repejor, după 1989, membru al Academiei Române.

Cum au răspuns inexactităților din scrisoarea celor doi congresmeni americani specialiști solicitați de "22"? După Ileana Vrancea, cele cinci pagini consacrate de revistă acestui demers nu cuprind, cum ar fi fost necesar, "informațiile istoricilor"; în schimb, abundă "opiniile". În lipsa "datelor factice", simpla "invocare a adevărului istoric falsificat" nu rezolvă nimic. Fără "punerea în discuție a faptelor înlocuite prin falsuri" nu ne apropiem de adevăr, consideră, pe bună dreptate, Ileana Vrancea. Dar ce ne-am fi putut aștepta într-un asemenea caz măcar de la unii istorici, care n-au fost în timpul dictaturii comuniste decît simpli *mitografi*? Nu este pentru prima oară cînd Ileana Vrancea menționează trista tradiție a istoriografiei românești de a perpetua neadevăruri, chiar și atunci cînd regimurile politice se schimbă. Întrudirea dintre fascism și comunism a făcut ca multe adevăruri să fie năpăstuite de ambele dictaturi. Ceea ce este numit de autoare "tăcerea comisivă" constituie una din țintele preferate ale Ilenei Vrancea; și nu de ieri, de azi, ci de cîteva decenii.

Prezentînd fapte și citînd extensiv, Ileana Vrancea demontează mitologii create în jurul personalității lui Antonescu, contrazice ideea după care activitatea demnitarilor epocii s-ar fi desfășurat "într-un vacuum al reacțiilor critice" precizînd că, dimpotrivă, asemenea personalități au acționat, au "gîndit altfel", "*într-un spațiu al confruntărilor între politica și ideologia de stat a dictaturii militare rasiste și manifestările contrarcarante ale unor factori lipsiți de orice putere de decizie*". Ileana Vrancea își ilustrează judecățile prin apelul făcut la cazul filozofului Ion Petrovici, ministrul Educației Naționale în guvernul Antonescu între decembrie 1941 și august 1944. Sînt chemate pe scenă fapte, se citează copios din cel care a refuzat înlocuirea Istoriei Universale cu Istoria Germaniei în școlile românești și a pus la dispoziția intelectualilor nedreptățiți contractele "Casei Școalelor". Sînt recuperate "fapte abandonate de istorici" de prea multă vreme și este reamintit efectul bumerang al falsificării istoriei.

Notă. Primele trei aliniate din text au apărut în *Cotidianul*, la rubrica pe care dl D.T. o avea. Renunțînd la ea, dl D.T. ne-a încredințat nouă articolul, care, firește, nu putea fi publicat fără început.

"Purtător de cuvînt"

INTERESANT că în română tiparul compuselor care conțin un verb la prezent, structurate deci ca niște mini-propoziții, a rămas neproductiv, restrîns la cîteva forme populare, pitorești și marginale: *soarbe-zeamă, zgîrie-brînză, linge-blide, papă-lapte, tîrzie-brîu* etc. Nici măcar compusele romanice de acest tip (numeroase în franceză și în italiană) nu au avut o influență asupra românei: modelul nu a fost întărit, pentru că termenii cu acest tip de structură nu au fost calchiați, ci cel mult împrumutați ca atare sau transpuși în alte tipare. *Portavoce*, de exemplu, preluat din italiană, a devenit un cuvînt românesc neanalizabil; deși dicționarele îi indică genul neutru, există o tendință puternică de a-l încadra, prin analogie cu *voce*, între feminine: apare frecvent în forma articulată *portavocea*. E de presupus, de altfel, că această formă se va impune (dacă nu s-a și impus deja: cred că articularea *portavocele* sună destul de neobișnuit). Cuvîntul, înregistrat în DEX doar cu un sens tehnic, a devenit prin generalizare sinonim cu "megafon". Pentru celălalt sens al cuvîntului italianesc *portavoce*, comun cu cel al compusului francez *porte-parole*, în română s-a impus sintagma *purtător de cuvînt*, spre deosebire de compunerea cu verbe, derivarea cu sufixul *-tor* e foarte activă, formînd cuvinte chiar de la expresii și locuțiuni (*băgător de seamă*). Dincolo de comparația romanică pe care o poate provoca, sintagma *purtător de cuvînt*, curentă în limbajul politic actual, merită atenție și pentru că a avut darul de a stimula imaginația, pretîndu-se la numeroase jocuri de cuvinte. După 1990 - într-o perioadă de euforie lingvistică, de deconstrucție a clișeele -, sintagma a fost modificată, mai ales în limbajul jurnalistic, în fel și chip. Unele modificări sînt absolut firești și țin de evoluția limbii; s-a răspîndit, de pildă, destul de mult forma feminină (bazată pe alternanța *purtător / purtătoare*): "cea mai tînără *purtătoare de cuvînt*" ("Expres magazin", 9, 1993, 8); "*purtătoare de cuvînt*" ("România liberă" = RL 2419, 1998, 3). În schimb, trecerea la plural a lui *cuvînt* e

un procedeu ironic, intenționat, care schimbă radical sensul sintagmei: "blonda sa *purtătoare de cuvînt*" ("Cotidianul", 258, 1992, 2); "Dl. colonel X, *purtător de cuvînt*" ("Cațavencu" = C, 24, 1991, 2); "R.D. este (...) *purtătoarea de cuvînt a ministerului*" (RL 2073, 1997, 9). Înțelesul se deplasează astfel de la mesaj la vorbe, de la conținut - la formă. Sintagma a fost supusă unui tratament retoric insistent: i s-a aplicat, de pildă, repetiția: "dl I. a fost «purtătorul purtătorului de cuvînt»" (AC 19, 1933, 4). Mai spectaculoasă e transformarea prin elipsă: "A.M. (*purtătorul președintelui*)" ("Academia Cațavencu" = AC 31, 1992, 8); "colonelul *purtător Ulieru*" (C 24, 1991, 8). Efectul umoristic provine în cazurile citate din ambiguitate: fără determinant, *purtător* poate avea un mare număr de sensuri contextuale. Pe această polisemie se bazează și folosirea sintagmei ca model pentru producerea unor jocuri de cuvinte, prin substituții și analogii: "purtătorul de cuvînt al Guvernului a fost totodată (...) *purtătoarea de griji* a colegilor ei din presă". Sintagmele analoage apar în aceeași sferă - "*purtătorul de riposte* al guvernului" (C 22, 1991, 8) sau schimbă complet domeniul: "ceilalți *purtători de sere* nu s-au observat" (C 24, 1991, 3). Jocul substituțiilor poate opera și prin recuperarea unui sinonim din alte limbi: "proaspăta *portavoce* guvernamentală" (AC 2, 1991, 2); "*portparol*" (C 24, 1991, 8). Expresia este reformulată, parafrazată, ceea ce dovedește că e mereu simțită ca motivată semantic: "președinția nu avea nevoie să-i poarte cineva *cuvîntul*" (AC 19, 1993, 4); "nu și-a făcut decît datoria: a purtat *cuvintele pînă le-a obosit*" (C 24, 1991, 8). Nu știu dacă excesul de ingeniozitate lingvistică e provocată de vreo neîncredere ironică în instituție, de o vagă ostilitate a jurnaliștilor față de un interlocutor specializat și consacrat; probabil că, pentru cei care au meseria de a scrie, tema cuvîntului "purtat" e oricum incitantă.

PĂCATELE LIMBII

de Rodica
Zafiu

CARTIERUL PR

Dej, Ceaușescu et comp.

TITUS POPOVICI a murit pe neașteptate, la 29 noiembrie 1994. Suita dezvăluirilor pe care începuse să le facă la TV s-a întrerupt astfel brusc. Totodată, scriitorul s-a pus la adăpost, prin moarte, de acuzațiile referitoare la colaborarea sa cu autoritățile comuniste.

Iată însă că el ne face o mare surpriză postumă. Printre hârtiile sale a rămas manuscrisul unui roman - dus la bun sfârșit și definitivat! - despre nomenclatura comunistă. Iar acest roman - intitulat *Cartierul Primăverii* - *Cap sau pajură* - mai și este admirabil scris, cu o drăcească vervă satirică.

Moralisții se vor pronunța asupra îndreptăririi pe care o avea Titus Popovici de a supune unei judecăți severe lumea comunistă după ce a fost fiul ei adoptiv. Din punct de vedere literar, însă, romanul merită toată atenția. Ca să nu mai vorbim de valoarea lui documentară. Îți vine să crezi, citindu-l, că scriitorul a frecventat o viață întreagă protipendada comunistă ca să o studieze.

Cartierul Primăverii este un roman cu cheie, cititorul recunoscându-i cu ușurință printre protagoniști pe Gheorghe Gheorghiu-Dej, Lucrețiu Pătrășcanu, Nicolae Ceaușescu, Elena Ceaușescu, ca și pe diferiți scriitori, pictori, regizori, actori ș.a.m.d. Dar este și o ingenioasă parabolă. Scriitorul își imaginează că dictato-

rul comunist, îngrijorat de anemiarea - din cauza lipsei de concurență - a partidului unic, hotărăște să înființeze o forță politică de opoziție, care să aibă efectul unui vaccin. El folosește mijloace comuniste pentru organizarea unui partid anticomunist. De aici derivă situații de un comic irezistibil. Activiștii PCR, Securitatea, Miliția se pun în mișcare pentru a determina o populație stupefiată, paralizată de spaimă să strige "Jos comunismul!" Se utilizează, în această acțiune, convocatoare, lozinci desenate conștiincios, la sediile organizațiilor PCR, articole mobilizatoare publicate în *Scânțea*...

Întrevedem, aici, și o posibilă aluzie la ceea ce s-a întâmplat în România după 1989, când vechii comuniști s-au angajat în combaterea comunismului...

Romanul va apărea în curând la Editura *Mașina de scris*. Fragmentul pe care îl reproducem în acest număr al *României literare* face parte din prima parte a romanului și cuprinde episodul întâlnirii în anii războiului - în lagărul de deținuți politici de la Târgu-Jiu - dintre Costache Bălănuță (un politician burghez) și Vasile Vasiliu Roșionidăvede (Gheorghe Gheorghiu-Dej). Acesta din urmă este secondat de un tânăr comunist, Puiu, un băiat bun la toate. El are părul negru, cârlionțat și buzele groase, răsfrânte astfel încât nu ne vine greu să-l identificăm...

Alex. Ștefănescu

DOMNUL Bălănuță se găsea într-o după-amiază, cu Maestrul, la Capsa. Însuși faptul că el, om politic, se afișa cu un scriitor, speță prin definiție neserioasă, avidă de bani nemuncați, indiscretă, bârfitoare, versatilă, ne dă dovada unui "laissez-faire" condamnat din partea unui om politic. În timp ce-și sorbeau cafelele tăcând (prestanța pur exterioară a domnului Bălănuță îl inhiba oarecum pe volubilul Autor), un general intră, privind în jur prin monocul încrustat în arcada stângă și, nevăzând nici un loc liber, se îndreptă spre masa lor. De ce? Nu știm. Încă o intervenție a Destinului sau a acelor Legi necunoscute încă, dar de existența cărora n-avem dreptul să ne îndoim și care, pentru materialisții consecvenți, determină mersul istoriei.

Generalul german salută lejer și spuse într-o franceză fără cusur:

- Ces Messieurs permettent?"

Domnul Bălănuță își și ridicase imperceptibil șezutul de pe scaun și se pregătea să arboreze un surâs cam slugarnic, când scriitorul, histriionul, palavragiul, arghirofilul scriitor spuse cu o voce de stentor, făcând toți ochii din cafenea să se întoarcă spre masa lor:

- Non, monsieur! C'est notre espace vital!"

Generalul german zâmbi politicos și rece, salută, făcu stângă împrejur și plecă, în timp ce un murmur de spaimă plină de admirație se ridică spre cei doi, ca un fum de tămâie sonor. E drept că în același timp toți se grăbeau să-și plătească consumațiile și să plece, ca să nu se poată spune că au fost martorii acestui grav accident.

Pesemne generalul german nu era un om atât de subțire pe cât părea și orgoliul lui teutonic suferise deoarece, în urma plângerii sale, domnul Bălănuță și Poetul au fost ridicați încă în noaptea aceea, imbarcați într-un taxi sub supravegherea a doi domni foarte amabili din Corpul Detectivilor și transportați într-un lagăr unde, în devalmășie și dezordine balcanică, se ciocneau unii de alții pe aleile largi dintre barăcile de tip militar, mirosind încă răcoritor a rășină de brad, mari industriasi, frunțași comuniști, zvonști și sectanți, boieri de stângă (din "Asociația prietenilor U.R.S.S.") și proletari fasciști din "Corpul muncitoresc legionar", un adevărat eșantion al unității naționale, în toată diversitatea ei.

Nici asupra scurtei perioade de câteva luni abia, petrecută de domnul Costache Bălănuță în lagăr, nu vom insista: o întreagă literatură s-a trudit să acrediteze ideea că

reprezentanții Rezistenței naționale antifasciste (mai târziu s-a adăugat și "antiimperialiste") au suferit chinuri de nedescris într-un fel de auschwitz danubian. Nu-i vom contrazice. Vom spune doar că în acel lagăr nefiind o "dolce vita", nu era nici pe departe o "amara vita", și vom da un singur exemplu, povestit autorului de către un supraviețuitor ajuns în cercurile fericite ale puterii: miercurea și vinerea se dădea mâncare de post intrucât, chiar în război, preceptele dietetice creștine erau respectate, cu sfințenie am zice, dacă nu ni s-ar părea jocul de cuvinte prea ieftin. Comuniștii, adepți neabătuți ai doctrinei materialist-dialectice, au protestat vehement, arătând hotărâți că filozofia care determină felul lor de viață îi dispensa, ba mai mult, le interzicea asemenea mortificații alimentare, obscurantiste. Comandantul lagărului (prefera acest post, infamant oarecum, dobândirii titlului de "cavalier al Ordinului Mihai Viteazul" undeva în stepele rusești) le îndeplini dezideratul, găsindu-l perfect justificat, mai ales după bătălia de la Stalingrad, și astfel, miercurea și vinerea, "agitatorii bolșevici" găseau cu satisfacție ideologică în zeama lor lungă zgârciuri și bucațele de carne ațoasă, în timp ce dușmanii lor de clasă, deținuți și ei, trebuiau să se mulțumească numai cu ochiuri pe spanac, cartofi franțuzești ori mazăre - nefurajeră - soté.

Timpul trecea destul de greu în barăcile marilor burghezi antifasciști, ocupați cu interminabile partide de poker, câștigate în general de volubilul Poet. Acesta - se spunea cu amuzament, fiind vorba de o tagmă atât de neserioasă - era dăruit nu numai cu îndemânarea verbului ci și cu a degetelor. Dar cu toate substanțialele câștiguri care i se îngăduiau - în fond o formă delicată de mecenat - Poetul se găsea într-o permanentă jenă financiară. Când domnul Bălănuță încercă, aluziv, să dezlege acest mister, Poetul, natură deschisă și netenebroasă, îi răspunse imediat:

- Trimit "dincolo" toate câștigurile.

- "Dincolo", unde?

Poetul făcu un semn discret cu capul lui mare cât o baniță spre partea cealaltă a Lagărului, separată de zona lumii bune printr-un simbolic gard de sârmă ghimpată ruginită.

- La comuniști? șopti domnul Bălănuță, fulgerat de sentimentul că e pe cale să se ramolească, dacă n-a înțeles înaintea acestui scrib zgometos că indivizii pe care-i vedea plimbându-se, în partea cealaltă, pe aleile dintre barăci, cu aerele unor oameni ce dețin secrete vitale, vor juca un rol important în cazul în care Stalin ar fi câștigat războiul, ceea ce chiar pentru un optimist incurabil era un lucru aproape evident.

- Nu numai că le trimit bani și alimente, continuă Poetul, vizibil încântat de buimă-

ceala admirativă pe care o citea pe fața ușor slăbită și cu atât mai distinsă a domnului Costache Bălănuță, dar am început să pun pe versuri, pe versuri *clasice*, domnule, "Capitalul" de Karl Marx! Ia ascultă ici-șă! Și dându-și pe spate capul mare, cu păr creț și des ca o blăniță de miel, rosti cu voce vibrantă:

Căci rata plusvalorii, acelu se cuvine

Ce-n mână sa unealta de fabrică o ține!

De rodul muncii sale el este-nstrăinat,

Pe seama lui devine burjuul om bogat!

- Bine, dar dacă-mi aduc bine aminte, parcă ai pus pe versuri, tot *clasice*, și *Cartica Șefului de Cuib*...

Poetul îl privi cu indulgență:

- Dom'le, și pătlăgica mai întâi e verde și p-ormă se face roșie! Și, în definitiv, indiferent de conținut, forma lor, recunoaște!, era impecabilă:

Chiar de greșit e drumul, pe el pășind uniți

Din iaduri, spre lumină, cântând o să răzbiți!

În noaptea aceea, domnul Costache Bălănuță nu dormi. Nu din pricina sforăiturilor Poetului, ci a tumultului din propriul său creier. Își dădea seama de ce nu izbutise, într-o lungă carieră, să devină măcar pentru câteva zile vioara întâi. Trebuia totdeauna să se anine la cheremul cuiva, al soției, al diversilor șefi de partide, al Regelui... Nu era capabil să îmbrățișeze, cu o privire de vultur plutind deasupra genunilor, întregul ansamblu al politicii și să se arunce, tot ca un vultur, asupra prăzii, s-o înhațe în gheare, să-și desfășoare aripile puternice și s-o ducă în cuibul său. Iată, de pildă, comuniștii.

Ce știa despre ei? Mai nimic, lucruri comune: agenții Moscovei, atentatul cu bombă al lui Max Goldstein la Senat, scoaterea lor în afara legii. Era și normal; care Stat de pe suprafața pământului acordă drepturi politice unei formațiuni afirmând deschis, ba chiar cu insolentă mândrie, că se supune necondiționat dispozițiilor unui Centru aflat în afara granițelor țării? Fuseseră mișcările ceferiste din '33 - atunci era în opoziție - dar acolo luaseră parte și legionarii, ba chiar se pare că alcătuiseră grupurile cele mai active. Și comuniștii și

legionarii își revendicau un erou, un tânăr împușcat în timp ce trăgea sirena, să ridice cartierul la revoluție. Curând, domnul Bălănuță află de la un prieten, subsecretar de stat la Interne, că tânărul fusese doar agent provocator și că în această calitate inavuabilă trăsesse sirena; dar pentru a-și face curaj se îmbătase tun și prelungisese semnalul peste timpul indicat, iar un jandarm, beat și el, îl împușcase. (Mult mai târziu, după marile răsturnări sociale numele său fu dat unor fabrici, gospodării agricole colective, ba chiar unei importante stațiuni de pe litoral, până într-o zi, când veni indicația superioară ca acest nume să dispară de peste tot și dispăru.)

Domnul Costache Bălănuță avea o repulsie organică față de gesturile așa-zis eroice, spectaculoase și mai întotdeauna suspecte. Asta nu scuza însă ignorarea comuniștilor, oricât de puțini erau și oricât erau folosiți ca sperietoare, pentru că nu știa niciodată. Cunoștea vreunul? A, da, parcă era ala, cum îi zicea? Băiatul unui scriitor și deputat liberal, îi uitase numele; un tânăr altfel frumos, înalt, cu ochi albaștri și "acșent dulce" moldovenesc, dar asta nu putea fi luat în serios, fiind băiat de familie bună. Voia, desigur, să facă un pic pe excentricul, să-i fie mai copios răspunsul darea pe brazdă. Veșnica parabolă a lui Rispitor. În fond, toate erau de mult scrise în Cartea Cărților, dar un om politic, adică când la tribuna Parlamentului argumenta din Biblie, nu și-ar mai fi putut șterge stigmatul ridicolului de pe firma politică. Poate tocmai pentru că în sinea lui era atât de nesigur, domnul Costache Bălănuță cauta adeseori întărirea sufletească ori, dimpotrivă, stărnirea nelineștii (așa cum faci și tu dinte bolnav, zgândărindu-l) cu preluarea în Apocalipsa lui Ioan unde, iată, chiar de spre acești indivizi cărora comandantul Lagărului le îngăduise să mănânce de fruct zilele de post se spunea la Capul 20 al veștelor 7 și 8: *Când se vor împlini cei o m de ani, Satana va fi dezlegat și va ieși din temnița lui ca să înșele Neamurile, cari su în cele patru colțuri ale Pământului, pe Gog și pe Magog, ca să-i adune pentru război. Numărul lor va fi ca nisipul Mării.*

Deocamdată, erau foarte puțini. Mare șalul îi adunase cam pe toți în acest lagăr de unde se vedea o "statuie" ca un leu de mădular cu noduri, afacere veroasă a unui prim-ministru cu un oltean de-al lui, un șmecher bărbos, care-i năucise pe snobii c la Paris, vânzându-le pietre șlefuite de ap

" Domnii permit?

" Nu, domnule! Acesta este spațiul nostru vital!

[MĂVERII

adunate din albiile Jiului, în chip de esențe ale lucrurilor. Se puteau ele compoara cu statuile ostașului român-erou împodobind satele patriei? Infanteriști cu casca pe cap, în mantale cu poalele ridicate, pornind la atac cu strigăte de "Ura!" (se auzeau parcă răscănd din piatră), de jurai că sunt vii, iar Patria, în chip de Mamă bună și iubitoare, întindea deasupra capetelor lor cununi de laur.

Oare comuniștilor le va fi plăcând stălpul acela gătit din loc în loc, vizibil și din Lagăr și căruia oltenii îi spuneau cu umor "sula lui Guță"? Și în clipa aceea domnul Bălănuță întrezări posibilitatea unui contact cu cei aflați dincolo de pârlițul gard de sârmă ghimpată, pe sub care putea trece oricine, ridicând doar un pic firul cel mai de jos. Această statuie ar fi putut constitui cel mai bun prilej de intrare în materie: iată, deși un om politic de centru, totdeauna de centru, el, Costache Bălănuță nu a fost niciodată de acord cu risipirea banilor publici pentru opere "de artă" făcute pentru delectarea snobilor, cum era această coloană sfidătoare a suferințelor luptătorilor din Lagăr. Cu aceste sume s-ar fi putut construi locuințe pentru lucrători, cămine pentru copii abandonati de mamele proletare pe rețele bisericilor, ori - și la urma urmei de ce nu? - niște localuri de distracție decentă, cu bere ieftină.

Ce infinite precauții și spasmuri de putoare, solicită Poetului să-i mijlocească luaea de contact cu unul din conducătorii celor de "dincolo". Poetul, izbucnind într-un rohot spumos de răs, îi spuse că nimic nu era mai ușor; de altfel, și alți oameni politici aflați în Lagăr luaseră demult tot cu ajutorul lui, al Poetului, această inițiativă; era vorba de relații cu "șeful", tovarășul Vasile Roșioriicăvede, un om nemaipomenit, figură mare, "o să-ți placă coane Costache, sunteți făcuți din același aluat, numai că..."

- Numai că "ce"?
- Numai că *ăla* știu ce vrea!
- Și *ce* anume vrea domnul Roșioriicăvede?
- Ai să afli, dacă te va socoti demn să-ți pună...

Întâlnirea avu loc peste câțva timp, într-o noapte și, în cinstea ei, domnul Costache Bălănuță nu-și puse cravată. Poetul îl conduse până la gardul despărțitor unde un ostas, în schimbul unui pac de tutun, ridică arma și degzată turul pantalonilor domnului Bălănuță prins într-un ghimpe ruginit. Dincolo îl aștepta un bărbat slăbănog, cu șapcă adânc trasă pe ochi.

- Domnul Costache Bălănuță? întrebă l. Vă rog să spuneți parola.
- Păi, dacă știți cine sunt și pesemne sunteți aici să mă conduceți unde sunt așteptat, la ce mai trebuie parola?

Omul cu șapcă îl privi cu un fel de milă și neînțeles.

- Pentru că așa se obișnuiește la orice "afcă".

Domnul Bălănuță nu mai întreba ce-o fi "afcă", spuse parola ce i se indicase, Zoia", însoțitorul răspunse "Korceaghin" - i făcu semn să-l urmeze. "Acolo" în interior se putea ghici o forfotă, se auzeau bapte atâtea, deși după ora stingerii era interzisă ieșirea din baracă. Ici și colo lucea rul țigărilor ostașilor păzitori ai strictei depliniri a regulamentelor. "Așteptați ci", spuse omul cu șapcă, în fața unei baci unde stăteau de pază doi tineri, tot cu șapci. Șoptiră ceva, poate alte parole, cu auzul, de sigur, se cunoșteau între ei, apoi unul, o umbră sfioasă, îl luă în primire. Îl duse pe un coridor despărțitor din scânduri oaspete de brad, se opri în fața unei uși, îi deschise domnului Bălănuță să depărteze mâinile și picioarele; îl pipăi cu degete experte și șopti:

"Așteaptă, bă, tovule", bătu în ușă, înclinându-se ușor în fața ei. Se auzi un glas acut, de bariton: "Da, intră".

- Pofțiți, vă rog, spuse tânărul brusc

politicos, ca și cum aprobarea primită dinăuntru îl ridicase pe domnul Bălănuță în fața ochilor săi.

Era o încăpere mare, cu scânduri vărui-te; o masă lungă luminată puternic de două lămpi de petrol noi-nouțe; un pat așternut militarist, bănci și un scaun cu spătar. Uimit, domnul Bălănuță desluși pe spătar secera și ciocanul. Un bărbat înalt, bine legat, mirosind puternic a parfum de liliac, îi veni în întâmpinare, râzând cu dinți sănătoși și foarte albi. Spuse în treacăt: "Da, avem mulți băieți de talant în robia fascistă". Mirarea domnului Bălănuță era justificată: cum, aici în gura lupului, "ei" își expuneau atât de imprudent semnele infamante ale credinței lor? Ceva înăuntrul său îi șopti că e mai bine să nu formuleze această mirare. Bărbatul înalt și spătos nu se prezentă: domnul Bălănuță știa însă că era *șeful*. Totul în mișcările lui o adevărea.

- Sunteți înainte sau *după* cină? întrebă gazda.

- După, răspunse domnul Bălănuță.
- Atunci, Puiu, ia dă tu niște coniac și fă-ne două cafele. Cum să fie, cu zahăr sau fără? se interesă el grijuliu.

- Potrivit, răspunse, din ce în ce mai uluit, domnul Bălănuță.

Într-un colț mai întunecos se aprinse o spirtieră luminând într-un violet mistic fața unui tânăr cu păr negru, buclat, și buze groase, răsfărâte.

- Băi Puiu, pă tine mă-ta te-a făcut cu v'un ovrei, spuse tovarășul Roșioriicăvede, cu duioșie. Tânărul răsă gâlgâit, iar domnul Bălănuță observă cum îi joacă nervos sub piele oasele fălcilor puternice. Scrâșnea din dinți, neauzit.

Când cafeaua aburindă, cafea veritabilă, și paharele cu coniac, coniac Segarcea!, fură așezate în fața lor de tânărul mărunțel de stat și foarte pripit, cu un șervet alb pe brațul stâng, ca un steag de armistițiu, tovarășul Roșioriicăvede se întoarse spre domnul Bălănuță cu același zâmbet fermecător:

- Vă țâțâie curul, ai?
- Nu, răspunse mecanic, aproape militarist, domnul Bălănuță.
- Păi, atunci ce cătați aici?

Era clar că discuția nu mai putea avea, în chip de intrare în materie, considerații asupra "sulei lui Guță". După cum se purta celălalt, arrogant, sigur de sine, dominator, ar fi trebuit să se ridice, plin de demnitate, să spună ceva tăios, ori sarcastic sau condescendent. Dar n-o făcu. Încropi ceva de spre tânărul de familie bună, comunist, pe care avusese ocazia să-l cunoască într-o împrejurare, fiul scriitorului și deputatului, dar se opri la vederea expresiei de ură ivită pe fața, altfel frumoasă, a tovarășului Roșioriicăvede, care-i tăie vorba cu asprime și-i spuse răstit că el, tovarășul Roșioriicăvede, știe că "dumnealor" așteaptă deschiderea celui de-al doilea front în Balcani și sosirea anglo-americanilor aici, înaintea rușilor; cunoaște și unele tratative duse la Cairo de prințul Știrbei, spre acest sfârșit, dar... (Domnul Costache Bălănuță simțea că arborează expresia unui perfect imbecil: de unde cunoștea acest dulgher, ciocănar sau pantofar, lucruri de care el, de mai multe ori ministru și permanent ministeriabil, habar nu avea?) dar... urmă serios tovarășul Roșioriicăvede, "aceste speranțe sunt *deșarte*".

- Nici măcar "probabile"?
- Nici!
- Aș putea să aflu și eu, fie cât de succint, argumentele dumneavoastră?
- Unul singur: în fruntea Armatei Roșii se află Stalin. Și făcu repede semnul atât de cunoscut, cu degetul mare vârat între artător și mijlociu.

În colțul întunecat, la auzul acestui nume, tânărul cu păr cârlionțat și buze groase, răsfărâte, luase poziția de drept, ținându-și degetele pe cusătura pantalonului strâmt, care-i evidenția șezutul mare.

- Ce faci, bă, puțică, tragi cu urechea,

furi meserie? Ia mai toarnă-ne tu câte un coniac.

Mâna tânărului buclat nu tremura. Numai oasele feței îi jucau sub piele, mărunț. Scrâșnea.

- Și voi... voi cum vedeți viitorul apropiat? se întoarse spre domnul Bălănuță, deodată familiar și destins, *șeful* celor ce, după toate probabilitățile, vor juca un rol important la venirea rușilor.

- Păi... Domnul Bălănuță se simți în deficit de idei, în orice caz dintre acelea care puteau fi înțelese de acest om, stăpânul certitudinii că trupele rusești erau la Iași. Dar în realitate - își dădea seama acum, cu neliniște - nu se gândise niciodată prea profund *ce* și *cum* va fi după război: asta era treaba teoreticienilor și filozofilor politici și, slavă Domnului, trăiam într-o țară în care tot al doilea om era teoretician și filozof politic. Toate se vor așeza pe făgașul lor firesc, partidele își vor relua existența, parlamentul își va relua lucrările...

- Parlamentul... începu el cu oarecare solemnitate și emoție, dar tovarășul Roșioriicăvede nu-l lăsă să continue; părea nemulțumit de ceva.

- Parlamentul? A hotărî o dată la câțiva ani care membru al clasei dominante să reprezinte, adică să calce în picioare și să reprime poporul, asta este esența parlamentarismului dumneavoastră, de care clasa muncitoare nu are nevoie!

- Și atunci? Ce puneți în loc?
- Dictatura proletariatului, îi șopti, confidențial, celălalt.

Domnul Costache Bălănuță mai încercase o dată această senzație de-a se afla, fiind orb, în fața unui zid negru, noaptea. Era cu câțiva ani înainte, într-o pensiune montană, discutând cu un tânăr naționalist fanatic; știa că, în cel mai bun caz, interlocutorul său nu-l aude, îl considera o cantitate neglijabilă, o non-persoană. Încercă totuși, cu un zâmbet penibil și umil:

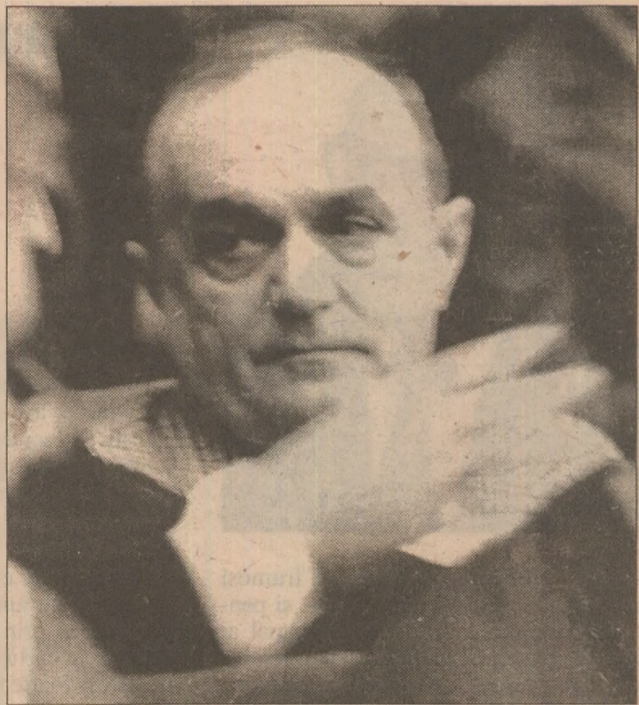
- Cred că lumea s-a saturat de orice fel de dictatură. Orișicât, cu toate păcatele ei, pe care le cunosc și le recunosc, democrația rămâne...

- Dictatura proletariatului este forma cea mai superioară a democrației! ("Bunule și înduratele Dumnezeu! se gândi înfricoșat Costache Bălănuță, ce ne va mai fi dat să trăim!") Și în clipa aceea, scurtă, e drept, dori din toată puterea ființei sale, direct amenințate, ca dementul Hitler să aibă într-adevăr arme secrete, înfricoșătoare, să câștige războiul și să zdrobească această hidră roșie în fața căreia până și cuvintele își pierdeau rostul și sensul!)

- ...cea mai superioară, întrucât este dictatura celor mulți, a *majorității*.

- Dar bine, domnule Roșioriicăvede, mai încercă domnul Bălănuță să se împotrivească, fără prea mult elan, din moment ce sunteți majoritate, de ce mai e nevoie de dictatură?

- He, he, asta-i o întrebare de sărac cu duhul!... și începu să enumere argumente, împeștiindu-le cu epetete jignitoare. Știa că interlocutorul său (el zicea "interlocutor") n-avea de unde să bănuiască măcar că, în timpul facerii vorbirii, el se gândește cu totul la altceva: de pildă, că labagiul ăla de Ilie umblă să-i submineze autoritatea în Lagăr, că Weisenblatt se cam dă la Puiu și acesta nu pare nepăsător. Frazele pe care le rostea, curgător, subliniindu-le sensurile cu mișcări tăioase ale brațului, le învățase cu vânt cu cuvânt din gura unor intelectuali, cei mai mulți evrei. Aceștia, la rândul lor, le înregistraseră "mot-à-mot" la Școala Leninistă de la Moscova sau noaptea, la lumina unui bec chior într-o cameră igrasioasă la Hotelul "Liusk", ascultând cu inima ticăind cum se oprește liftul și cum tropăie pe coridoare cizmele NKVD-iștilor veniți înaintea

zorilor să aresteze noi troțkiști, buhariniști ori naționaliști ucrainieni sau burat-mongoli. Întorși în țară, cu acte false, scriau aceste ukazuri - ei le ziceau "teze" - cu litere microscopice pe hârtie de țigară și le introduceau în închisori, unde și tovarășul Roșioriicăvede și le însușise, iar mai apoi le predase la rândul lor altora, când începuse să urce în ierarhie, devenind un învățacel-instructor.

- Avem nevoie de dictatura *noastră*, ca de aer, pentru a sfărâma împotrivirea burgheziei, pentru a inspira frică reacționarilor, pentru a menține autoritatea proletariatului, pentru ca acesta să poată *reprima* prin violență pe adversarii săi.

Domnului Bălănuță îi venea să plângă: nu știa de ce. Se găsea în fața unei rele credințe atât de monumentale ca și cum, în Parlament, vecinul său l-ar fi acuzat că i-a furat portofelul sau că i-a făcut propuneri rușinoase.

- Bine... dar ce se întâmplă dacă noi, adversarii, cum ne numiți, dorim să colaborăm, astfel ca mult visata egalitate să fie instaurată?...

- He, he, răsă iarăși cu bonomie tovarășul Roșioriicăvede, *acuma*, la spartul târgului vă treziți că vreți egalitate? Păi, nenicule, exploatatorul nu poate fi egal cu cel exploatat, căci exploatatorii în decursul unui șir lung de generații s-au distanțat de popor prin studii și prin condițiile unei vieți bogate, iar cei exploatăți trăiesc în întuneric, în ignoranță, sunt înfricoșați și dezbinați.

Fără să vrea, domnul Costache Bălănuță începu să-și clatine capul în ritmul egal, monoton al cuvintelor tovarășului Roșioriicăvede, ritm nepotrivit cu patima lor necrutătoare, neabătută. Schiță, totuși, o ultimă încercare:

- Bine, dar de ce trebuie să ne reprimați? Parcă ați rostit aceste cuvinte sau mi s-a părut?

- Sigur că le-am rostit! Noi nu ascundem faptul că vrem instaurarea comunismului. Trecerea de la capitalism la comunism cuprinde o întreagă epocă istorică. Atâta timp cât această epocă nu s-a terminat, exploatatorii vor nutri în mod inevitabil speranța restaurării ("ce bine e să le spui, legate unele de altele, vorbe ale Marelui Lenin și în timpul asta să te poți gândi la tot ce vrei tu!"), iar această *speranță* se va transforma în *încercări* de restaurare și atunci vă veți arunca în luptă cu o energie înzecită, cu o patimă turbată, cu o ură insușită pentru recăștigarea "raului" care v-a fost luat, pentru familiile voastre care trăiau atât de bine, iar acum sunt nevoite să muncescă, sub "conducerea" prostimii! *Care pă care!* Asta e răspunsul.

- Înțeleg că sunt condamnat, spuse domnul Costache Bălănuță și era pe cale să-și plece fruntea, anticipat, când tovarășul Roșioriicăvede făcu un gest simplu, dar atât de nepotrivit cu gravitatea nemiloasă, apocaliptică a discursului, încât domnul Bălănuță se cutremură de o spaimă obscură. *Tovarășul Roșioriicăvede îi făcu cu ochiul*. Holgoș! spuse el și se ridică, dându-i de înțeles că discuția lor se isprăvisese.

Constantin OLARIU

SI PENTRU că cei mai frumoși ani sînt cei din tinerețe, și pentru că - vai, oricît de banal ar suna - tinerețea și frumusețea sunt repede trecătoare, lumea evocărilor, a memoriilor, a jumalelor fictive și non-fictive rămîne singura poartă spre adevărurile de cîndva. Și, vrem nu vrem, ne mințim, ne amăgim, cu o melancolică lacrimă în ochi - căci evocările sunt re-învieri și apanaj al unei anumite vîrste aflate între clarificări și confuzii sincer pardonabile.

Despre Casa Scriitorilor de pe Calea Victoriei, sau casa-palat Monteoru cum era cunoscută pînă în primii ani de după cel de al doilea război mondial, s-au zămislit cele mai fantastice fabulații, în cele mai diverse medii intelectuale și nu numai. Actori de vază ai teatrelor bucureștene se lasă adesea furați, în clipe de tandră reverie, de boema anilor de glorie ai tinereții lor, condeieri cu harul glumei, farselor și butadelor, ca asul calambururilor Oscar Lemnaru, al farselor amicale Nicolae Tăutu, hitrul Petru Vintilă, veselul fanfaronard Romulus Vulpescu, țeposul ironic Dorin Dron, hazosul snagovean Costică Georgescu și alții, au prins și fixat în vorbe, frînturi de amintiri sau pagini delectabile (de obicei de sărbătorile Crăciunului și Anului Nou) savuroase crochiuri despre atmosfera și suflarea din incinta Casei Scriitorilor. Amintirea unor spirite tutelare ca admirabilul, președinte Zaharia Stancu, Eugen Jebeleanu, Laurențiu Fulga s.a., în jurul cărora s-a fabulat aici imens, în ordinea caracterologiei lor greu de cunoscut viitorilor istorici literari, a unor întîmplări destinate implacabil uitării, despre figuri pitorești, dar meteorice, din lumea literelor și artelor, continuă să mai stăruie o vreme, dacă nu vor fi consemnate măcar printr-un nume ce poate că va mai sugera cuiva un popas în memorie.

NE-A PARASIT pe neașteptate Constantin Olariu, nu la mult timp după ce Uniunea Scriitorilor îl sărbătorise pentru împlinirea vârstei de 70 de ani. S-a născut la Zăbala, în județul Covasna, a făcut liceul la Brașov, a studiat Literale la București. A lucrat în sistemul editorial, a publicat poezie, proză, eseuri. A fost un cunosător eminent al literaturii maghiare, din care a tradus în românește masiv, scriitori clasici și contempo-

Iată de ce, evocînd Casa Scriitorilor, nu pot să nu amintesc și de un palat îngemănat ei prin vecinătate, frumusețe și prin trecut cărturaresc, impunătoare, faimoasă și foarte bătrîna clădire de pe Calea Victoriei nr. 111, cunoscută îndeobște sub denumirea de CASA ROMANIT.

Construirea ei a demarat la începutul secolului al XIX-lea, la dorința clucerului Constantin Ioan Faca (m. 1819), tatăl scriitorului Costache Faca (1800-1845), și a fost terminată de vistiernicul Grigore Romanit (Romanitis), acesta din urmă prieten bun cu domnitorul Grigore Ghica. Romanit s-a îngrijit de încheierea ultimelor lucrări, iar după moartea sa (1834) casa a fost închiriată statului, adăpostind Cancelaria Domnească. După doi ani, în 1836, casa a fost cumpărată de stat, devenind întîi sediul Curții Administrative și peste cîțiva ani sediul Ministerului Finanțelor. În 1883 clădirii i s-au adăugat două aripi noi, cele dinspre vest și sud, alcătuiind astfel o formă de U ce s-a păstrat nemodificată pînă azi. La sfîrșitul secolului trecut clădirea avusese pe frontonul vestic și un ceasornic, scos în pragul celui de-al doilea război mondial pentru a fi reparat, însă dispărut în acel an pentru totdeauna! Înspre sfîrșitul secolului nostru, în incinta Casei Romanit a fost instalat, din 21 august 1978, Muzeul Colecțiilor de Artă (provenit de la Palatul Regal), după ce anterior adăpostise birourile și încăperile proiectanților Institutului de proiectări în construcții și materiale de construcții (I.P.C.M.C.). Tot aici, într-un subsol cu dragoste îngrijit, a luat ființă după revoluția din 1989 galeria de artă "Catacomba" a artiștilor plastici, foarte căutată de oamenii de cultură bucureșteni. Scriitorul Ion Ghica, despre care G. Călinescu spune că avea "o imaginație arabă", descrie în *Bal la Curte* cu mult rafinament interioarele și atmosfera ce stăpînea la balu-

rile organizate pe vremea lui Grigore Vodă Ghica (în anii 1822-1828), ca și la recepțiile Curții. Aripa veche a Casei Romanit se învecinează cu palatul în care azi se află sediul Uniunii Scriitorilor, clădire cunoscută sub denumirea de CASA SCRITORILOR.

Așa cum spuneam, pînă la cel de al doilea război mondial palatul era numit de bucureșteni CASA MONTEORU. Înfățișarea actuală a ei a fost obținută după restaurarea unei vechi construcții înălțată la o dată incertă după proiectul arhitectului-inginer Nicolae Cuțarida (1851-1927), pe terenul ce aparținea boierului Alecu Neculescu originar din Rîmniceu-Sărat. Despre acest boier, proprietar al casei, se știe că era poreclit "maître de graces", fiind un excelent dansator și exponent al manierelor elegante din vremea lui și că tot el ar fi achiziționat cele patru statuete-nimfe lipsite de valoare, de proveniență italică, dintre care mai există și azi trei în micul parc din fața palatului (de altfel vechiul nume al clădirii era "casa Niculescu"). Aceeași incertitudine plănăză de la un timp și în privința contribuției arhitectului Ion Mincu, căruia i s-a atribuit integral pînă de curînd restaurarea din 1887-1889 a palatului. În notele sale la ediția din 1986 a cărții lui Gh. Crutcescu *Podul Mogoșoaiei*, cercetătorul și îngrijitorul de ediție Virgiliu Teodorescu afirmă însă net, negînd temerar: "Ani de zile lucrarea a fost atribuită arhitectului Ion Mincu. Cercetări recente au elucidat această apartenență". Dar, în favoarea cui? Personal iau afirmația, deocamdată, drept o aserțiune, neavînd

rani. Era un om generos, afectuos, avea vocea prieteniei. Ultimii ani și i-a consacrat scrierii unei cărți în care cu mult farmec și har de portretist evocă Bucureștii din tinerețea sa, în special mediul literar și artistic. Am mai publicat fragmente din această lucrare. Pe cel de față, Constantin Olariu ni l-a adus la redacție cu puține zile înainte de a muri. N-am bănuît atunci că va deveni, din nefericire, un document postum. (R.I.)

cunoștință de sursele cercetătorului mai sus amintit. Stilul eclectic francez al concepției i-ar da dreptate, cu toate că în linii mari construcția vădește o admirabilă armonie între exterior și interioare. Folosirea unui material de mare rezistență (fierul din interiorul coloanelor cu capitele corintice învelit în imitație de marmură), a bronzului, stucului, cristalului de la candelabre, nu pot oferi însă nici un argument inatacabil pro sau contra. Să fi aparținut oare vechea clădire, renovată în deceniul al 9-lea al secolului trecut, încă lui Alecu Neculescu? Legenda tesută în jurul clădirii vorbește și de un Lăscaruș Catargiu în calitate de ultim proprietar. (Aici țin să fac o reparație ulterioară: nu e doar o legendă. Pînă acum trei decenii și ceva a trăit încă în mansarda clădirii - ah, ce mîrinimie a regimului comunist! - văduva lui Lăscăr Catargiu - numit și Lăscăruș, urmaș al prim-ministrului conservator - doamna Elena L. Catargiu, una din mărturii fiind și caietul în care venerabila doamnă își înjghebase un fel de jurnal de treburi și cumpărături gospo-

Casa Monteoru

Mihai VACULOVSKI

autobiografie

am tăcut prea multă poezie ca să nu scriu ceva extraordinar
da! n-am de ce să mă tem a venit timpul
a venit timpul să fac ceva extra-conjugal
iubito mă las pe mîinile tale conjugă-mă înapoi
pînă la 7 august 1995 (STOP! un pic)
pînă la 10 august 1972 (te implor!)
înjură-mă iubito pînă cînd voi scrie POEMUL
pe care au visat să-l scrie Dante Villon Baudelaire Rimbaud
Eliot Hristos Dumnezeu să-l dedice mie și eu
să-l aduc la picioarele tale, !m!-a!-m!-a!
știu a venit timpul
a venit timpul să ridic această foaie dreptunghiulară
prea mică pentru moartea violată de iubire
minusculă pentru acest text
mama a născut un text
textul nu recunoaște că e text
textul nu vrea să recunoască nicidecum că e text
textul nu poate să admită că-i un text
textul mamei scrie autobiografii pe care
le lipește pe copertele cărților sale - dialoguri cu tata
mama a născut un mort ce violează lumea
prin textele sale pe care le uită înfipte acolo
mama a născut un cadavru care se hrănește cu

texte ce se întorc în împărăția sa
textul scrie poemul pe foaia pe care-o înghite
și plînge cu litere negre
mama a născut un text care
vrea să se recunoască și se recunoaște
mama a născut doi ochi
care chiar acum
te privesc
și te scriu
fîntari în piele în carne în ochi gură vene și
celelalte părțile ale corpului meu mai material
decît îți închi pui de parcă am fi personajele unui text
simbolist zm zzzm zzm zzzzm zm zzm zm zzm zzzzzm zzzm zm
insistent în urechi în piele carne ochi gură vene
fîntari altoiți exersînd imnul fostei u.r.s.s.
pe șira spinării mele apolitice scîrțîind muzical
la nervura mea. de fier ziceai ieri. ești bărbat
îmi spunea tata în copilărie știind că pentru
a demonstra că da sunt în stare de orice
frații dada îl cunoșteau foarte bine pe autorul lui "nu"
tatăl meu și pe macarenko nietzsche freud
de fapt suntem în această cămăruță cu fereastra
spre parcul de lîngă cîmitirul armenesc
galaicu-i cunoaște toate subordonatele un poet
familiarizat c-un cimitir elegie scrisă pe fîntirumul unui oraș masturbare transversală ar zice
frunțașu din marsupiu cînd m-a sunat l-am întrebat
dacă știe că dudu e-n oraș a zis că se coace și

Casa Monteoru

dărești, înduioșător dar și de toată nostimada, - pe perioada 1930-1931 - caiet ce mi-a fost împrumutat temporar. Aflăm în el și confirmarea denumirii palatului din București, la Sărata Monteoru fiind cuibul Catargiilor, Villa Catargiu și moșia.) Știm doar că înainte, prin 1920-1925, aici a fost sediul Legăției Poloneze.

CAM prin 1960 în incinta acestui frumos palat devenit din 1957 "Casa Scriitorilor «M. Sadoveanu»" a început o intensă activitate a obștei scriitorilor. Biblioteca, având inițial peste 30.000 de cărți a fost îmbogățită cu colecțiile tuturor marilor reviste literare din țară (pe care nu le mai enumerăm). Aici, la etaj, s-au aflat într-o vreme redacțiile revistelor *Secolul XX* (condusă din 1971 de un colegiu, însă practic de esteticianul Dan Hăulică și poetul Ștefan Aug. Doinaș), *Viața Românească* (îndrumată și cîrmuită de-a lungul anilor, și în diverse alte sedii, pe rînd de Ov. S. Crohmăniceanu, Demostene Botez, Șerban Cioculescu, Radu Boureanu, Ioanichie Olteanu, Cornel Regman), iar în salonul de recepții de la etaj s-au desfășurat întrunirile cenaclului literar al tinerilor scriitori patronate de Miron Radu Paraschivescu, în timp ce jos, la parter, dar și la etaj, s-au organizat numeroase expoziții de pictură ale unor scriitori-pictori (ca poetul Radu Boureanu, poeta Veronica Porumbacu, prozatorul și pictorul naiv Petru Vintilă, graficianul-fotograf și poet Florin Pucă, Zoltán Hajdu ș.a.), apoi microrecitaluri (pianistul Dan Grigore, numeroși actori recitatori), interesante conferințe ținute de scriitori invitați din toate colțurile lumii etc. În același timp, în încăpătorul salon-restaurant de la parter, și vara în răcoroasa grădina a Casei Scriitorilor se închegea o nouă cafenea literar-artistică, devenită, după restricțiile impuse Capșei, Athenae-Palace-ului, aproape singurul loc de întâlnire constantă a spiritualității și artei bucureștene. În deceniile 6 și 7 restaurantul scriitorilor a găzduit multe mese oferite de dramaturgi după premierele teatrale, iar anumite personalități ale vieții literare, și nu numai, erau frecvent vizibile aici (Eugen Jebeleanu își avea chiar o masă a lui, unde-și primea invitații, de la Geo Bogza la pri-

etenul său ministrul de externe Corneliu Mănescu însoțit de frumoasa-i soție, la mărimi ca William Saroyan, actrița Shirley Temple etc.). Dar pentru că, în tradiția consemnărilor unor memorialiști mai vechi erau constant amintite personalitățile sau clientela artistică, literară, și chiar politică, a unor vechi și faimoase cafenele, restaurante, circiumi și bodegi, țin să amintesc și eu, în fuga, cam care era componența mai constantă a celor ce veneau pe la restaurantul scriitorilor. Aici tronau, adesea la câte două-trei mese alipite una de alta, Geo Dumitrescu, Fanuș Neagu, Nichita Stănescu, iar la mese separate puteau fi văzuți dramaturgul Mircea Ștefănescu, gazetarul și omul de teatru Nicolaos Carandino, prozatorul Nicolae Breban, dramaturgii Horia Lovinescu, Paul Everac, criticul literar Cornel Regman, șampanizanta poetă Nina Cassian. Existau desigur grupări bazate pe simpatii, pe generații, pe caractere afine sau chiar pe interese. Eugen Jebeleanu, care poza întotdeauna cu aplomb în ocrotitor al tinerelor talente dar și ca virf al elitei politice, nu agreea la masa lui decît cîțiva prieteni pe care-i considera pe o platformă mai apropiată: Radu Popescu, Geo Bogza, Dragoș Vrînceanu, Radu Boureanu, József Méliusz, Geo Dumitrescu, Marin Preda, sau scriitori mai legați de vîrsta sa, ca Vlaicu Bârna ș.a. Fanuș Neagu se "aduna" de obicei cu profesorul Romul Munteanu, cu Mircea Micu, N. Velea, Ion Drăganoiu, Gheorghe Pituț; în alta parte, la masa lui Nichita Stănescu aflai întotdeauna măcar un pictor, ca și pe scriitorii Cezar Baltag, Gheorghe Tomozei, Ileana Mălăncioiu, Petre Stoica, Grigore Hagiu. Dan Laurențiu, Aurel Covaci, singuraticii (Dragoș Nicol, Arnold Hauser, Dan Deșliu, Nicolae Velea, Maria Luiza Cristescu, G. Alboiu) fiind mai rari. Apariții pline de farmec, mister și abstrus le ofereau apoi deseale întâlniri ale unor firi atît de diferite și totuși unite printr-o tainică entropie: Virgil Mazilescu, Sorin Titel, Marius Robescu, Daniel Turcea. Masa aceea, la care se întruneau, îmi apare astăzi ca o cină de taină a unor poeți teribil de tineri, învaluiți într-o ceață fină, de un albastru delicat. În contrapondere, erau mesele zgomotoase, încărcate de veselie, ale scriito-

că nu se știe dacă bronzarea poate influența cumva poezia mai bine un măgar viu decît un leu mort spunea profesorul de literatură iată de ce se tot înmulțesc măgariiăștia oricum decît un poet mort mai bine un poet fînăr sau sinucis decît un poet deputat mai bine un poet nebun decît un adrian păunescu viu sănătos burduhos și glăsos mai bine un cristian popescu scriind porcării de-alea ca-n vecele publice pe pereții dinlăuntru propriului sicriu decît într-o cameră plină de fîntări zumzăinzi mai bine într-un poem zvîcnind de fîntări ca inima lui dimitru micheea din fustele mariei. i-au ieșit afară tocmai ce are mai important tocmai fîtele iulian îl ține minte cu tu esti mircea la telefon vitalie ciobanu ultima antologie de proză scurtă românească hopa nicolae popă decît popa în antologie mai bine vitalie ciobanu la telefon fă ce zice popa ne sfătuia învățătoarea dar nu fă ce face popa n-avea dreptate ce zice popa zice matcovschi ce zice matcovschi zice dabija ce zice dabija zice vieru ce zice vieru zice păunescu-cu-rigu decît păunescu viu mai bine stau în camera asta plină de fîntări iată chiar mă dezvelesc. năvăliți bre. pe rînd. decît un fîntar viu mai bine un fîntar mort

(Din volumul *odada*)

Și acum tu, Dudule...

E O PĂCĂLEALĂ de întâi Aprilie, Dudule? Cum nu mergem la Capșa, să bem un filtru? Nu mergem. Nu mai mergem.

Ne cunoșteam din 1956, pe la vechia ESPLA de sub direcția lui Petru Dumitriu, iar mai apoi Al.I. Ștefănescu (Ali). Unde sunt ei, unul s-a pripășit în occidenturi, altul s-a dus sub pământuri, dar ai mai rămas tu, Dudule, a mai rămas Danuț, a mai rămas Mițu Kacsir. András János e la Szeged și Rodica nu mai știu pe unde. Și Bodor e la Budapesta, iar Méliusz doarme sub piatra de la Belu.

Și acum tu, Dudule. Redactasem împreună *Antologia Literaturii Maghiare*, 4 volume, cu László Lőrincz și Erik Maytényi. El s-a dus în cimitirul de la Timișoara acuși 15 ani. Dar tu ai

rămas Dudule. Ne-am întâlnit în 1968 August în forfota din Piața Palatului. Iluziile s-au dus, dar noi am rămas, Dudule. Am rămas, și nu ne-am cotit, n-am lins talpile puterii. Ne-am văzut de treabă.

Mi-ai tradus două romane, poezii și eseuri, Dudule. Îți mulțumesc. Mulțumesc în numele întregii literaturi maghiare - din țară și din Ungaria - pentru cele peste 50 de cărți traduse din maghiară, o întreagă bibliotecă.

Ai plecat cu barca lui Kharon cu doi zimți pe ochi, Dudule. Las' că vin după tine, și la Capșa cea din urmă bem un capuccino. Cine o să ne traducă fără să ne traducă?

Dormi în pace, Dudule.

Szasz Lános

rilor ucraineni la care trona bonomul Stepan (Stiopka) Teaciuc.

Închise cu tandrețe în amintirile scriitorilor vor rămîne fulguind printre mese și blajina doamnă Candrea, "șefa" de sală, cu zîmbetul mereu pe buze, îngăduitoare și ocrotitoare, ca și madam Tereza care purta prin salon aroma cafelelor, sau zvîrlugile Miți și Reli, sau visătorul chelner Mihai, acești oameni serviabili ce creau și ei, fără să știe, o frîntură din atmosfera primitivului restaurant.)

PRINTRE obișnuții restaurantului erau apoi dramaturgul Dan Tărchilă flancat de actorul-poet Dinu Ianculescu, doamna Georgeta Mircea Cancicov în compania Rodicăi Ojog-Brașoveanu și a Ilenei Filip, criticul literar Cornel Regman în anturajul vreunui "cerchist" (ca I. Negoitescu, I.D. Sîrbu) sau al poetului C. Olariu. Afinități disociate aduceau pe acesta din urmă și în compania actorului-anglist Dorin Dron, a prozatorului snagovean Costică Georgescu, sau a poetului Pan Izverna. "Generalul" Laurențiu Fulga era văzut de obicei în societatea prozatorilor Nicolae Jianu și Nae (Nicolae) Mărgăneanu, a lui Romulus Vulpescu, Banu Rădulescu, în timp ce singuraticii ce călătoreau în tranșă de la o masă la alta, îi sîcîiau pe cei izolați în nesociabilitate. Cîțiva boemi cu rică sau piper la vorbă dădeau restaurantului o viață mai picantă: de pildă "gălăgioșii" Igor Grinevici, Octavian Stoica, Ion Iuga, graficianul-poet Florin Pucă, poetul baladist Tudor George, numit îndeobște Ahoe, care adesea vorbea în versuri rimate, improvizînd sonete și strigînd cele mai grozave lozinci sub ochii "observatorilor" securității strecurați pretutindeni (taman cînd nu se aștepta nimeni, izbucnea deodată strigătul "Ahoe! Aho-aho-aho-ahoe! Traiască partidul c-a-nghițit guvidul!" și alte minuni de acestea). Căci vîrfurile comuniste, în frunte cu Ceaușescu, pur și simplu se fereau sau

poate chiar se temeau de scriitori, pentru a nu intra cumva în colimatorul oamenilor de cultură din toată lumea, cu care scriitorii români aveau permanente legături de prietenie și de solidaritate. De altfel, era îndeobște cunoscut faptul că la conferințele naționale ale scriitorilor, acuzațiile aduse de scriitori membrilor Comitetului Central al Partidului Comunist Român ca și întregii politici comuniste erau atît de vehemente și rostite atît de direct, încît forțele Securității ar fi putut aresta în masă pe toți scriitorii, - dar cu ce urmări catastrofale pentru conducerea statului comunist! Restaurantul scriitorilor era așadar și el un veritabil nucleu al opoziției politice și al rostirii libere, pe care îl căutau cu ascuns orgoliu și cu satisfacție nu numai scriitorii, ci și oamenii de artă: muzicieni, pictori, actori și în general intelectualii de rasă.

Vrînd-nevrînd, într-un asemenea context se alcătuia zi de zi și un rai al vorbelor de duh, al farselor amicale, al unor posibile legende și aure, dar și fermentul necesar creației și optimismului, încrederea atît de absente altminteri în viața cotidiană a românilor. Căci prin tot ce a îmbrățișat cu dragoste între zidurile ei, Casa Scriitorilor a contribuit fără doar și poate la cea mai importantă menire a obștei scriitoricești din anii opresiunii comuniste: la păstrarea demnității și a credinței că obștea trebuie să lupte fără teama pentru afirmarea adevărului și dreptății într-o țară torturată de frică și orbită de minciună. O admirabilă solidaritate a luat naștere atunci, în deceniile acelea, ca un posibil model pentru întreaga suflare a românilor.

Dar... mai suna-vei vreodată pentru mine dulce corn?

Pium desiderium!

(Fragment din volumul *De la Capșa la Podgoria* în curs de apariție la Editura Fundației Culturale Române.)

Casa Romanit

CRONICA DRAMATICĂ

de Marina
Constantinescu

Tarul Petru și filosoful cinic

CÎND a fost editat volumul *Isabella, dragostea mea* al lui Vlad Zografi de către Editura UNITEXT, oamenii de specialitate au spus, aproape în cor, iată cu adevărat un nou dramaturg. Și principalul argument a fost piesa *Petru sau petele din soare*. Și directorii de teatre, și regizorii au reacționat prompt și au dorit să monteze *Petru* cât mai repede. Premiera absolută a avut loc la Teatrul de Nord din Satu-Mare, în regia lui Cristian Ioan. Spectacolul a putut fi văzut și la București, în închiderea Festivalului Național de Teatrul, și la Brașov, unde a fost selecționat pentru Festivalul de Dramaturgie Contemporană. Chiar dacă au existat câteva soluții eficiente și momente bine realizate, acest *Petru* de la Satu-Mare avea, mai ales în partea a doua, un aer prăfuit, lipsit de forță și vitalitate. Carența evidentă a spectacolului a fost lipsa tocmai a protagonistului, tânărul Adrian Maticoc neputînd acoperi nici pe departe dimensiunile personajului. La începutul stagiunii, două teatre importante din București anunțau că au inclus în repertoriul lor această piesă, care va intra în repetiții sub bagheta a doi regizori valoroși. Toată povestea avea și ceva incitant, dincolo de impactul rapid și direct pe care un text românesc contemporan și un autor debutant îl produceau asupra oamenilor de teatru. Dar cum și realitatea este plină de imprevizibil, unele proiecte au picat, poate doar temporar, altele și-au schimbat titularii.

Oricum, putem spune că dramaturgul Vlad Zografi are șansă. Pentru că nu este puțin lucru că *Petru* a fost pus în scenă la Teatrul Bulandra, de un regizor precum Cătălina Buzoianu, secondată de un extra-

ordinar scenograf care este Lia Manțoc și cu o distribuție care aduce în prim plan artiști de vîrf ai teatrului românesc, dar și tineri cu reale calități. Opțiunea pentru piesa *Petru sau petele din soare* s-a transformat prin spectacolul *Petru*, într-un pârui cîștigat. Am comentat pe larg, la timpul cuvenit, conținutul și structura textului dramatic semnat de Vlad Zografi. Apariția sa în spațiul dramaturgiei noastre aduce nu doar o respirație nouă, ci și alte dimensiuni, mai vaste, mai profunde, mai ușor de receptat și în contextul altor culturi și civilizații. Asta și pentru că *Petru* nu este ancorat strict în angoasele și realitățile strict naționale. Anvergura textului este una europeană, prin teme și problematică. Piesa ne invită să facem un lung voiaj, din Rusia în Franța lui Ludovic al XV-lea, fără să ne lase să uităm că traversăm de fapt istoria prezentului nostru. Pe acest drum întîlnim dictatori și curtea lor de *yes-meni*, membri ai Securității (sau ai Serviciilor secrete) și acoliții lor, corupți și vînduți, prinți și cerșetori, dar și intelectual hulit, urît, neînțeles de compatrioții săi. În căutarea filosofului cinic Pierre de la Manque se aruncă disperat țarul Petru. Construit și cizelat cu artă și rafinament, atît în plan general, cît și în detalii, jucîndu-se cu ficțiunea, *Petru* este o parabolă a societății cinice. De oriunde și de oricînd. Este o analiză a unui tip de eșec care poate conduce la declinul societății: falsa ierarhie a valorilor. Împreună cu *Petru*, autorul Vlad Zografi ne invită la o "aventură", traversînd filosofia omului și a istoriei. Ca întotdeauna însă, comicul și grotescul se dau la o parte în fața tragicului.

Un aport esențial în spectacol îl are spațiul gîndit și realizat de Lia Manțoc, care ne aduce aminte, prin cromatică și rafinament, de tușa lui Strehler (și *Insula sclavilor* îmi este exemplul cel mai la îndemînă). Scena Sălii Izvor este deschisă la maximum, fără decor propriu-zis. Pinzele și desenul care îmbracă uniform toți pereții, în culori pastelate, sugerează călătoria, pe uscat și pe apă, visul, năzuința. Pastelurile se coboară și în costumele Curții Franței, duci și ducese - marionete, păpuși învîrtite cu cheia, personaje mondene și lipsite de personalitate. Mecanisme ciuda-

te conviețuiesc pe scenă cu diferite elemente de decor - patul, sistemul de oglinzi - ce capătă funcție precisă. Universul de semne prezent în spectacol face recognoscibilă amprenta Cătălinei Buzoianu din ultimele montări și mai cu seamă din spectacolul *Don Quijote de La Mancha*, realizat în Spania. Atmosfera de Commedia dell'arte, cu accente felliniene din *La strada* este dublată de cea frustă, ru-sească, un soi de visceralitate traversîndu-le deopotrivă. *Petru*, "marinarul finlandez" determină nașterea unui fel de circ. Maestrul de ceremonii este bufonul Zotov, "circularul șef", paiața care ride și plînge cu "biciul" în mînă, împărțînd ordine în stînga și în dreapta. Un contrapunct extraordinar, care marchează salturile dintr-o lume a civilizației în alta, trăgînd toate perplexitățile după sine, este muzica originală (și adaptările) semnată de Petru Mărgineanu. De multe ori, muzica devine un comentariu în sine.

Spectacolul este construit pe triumghiul *Petru* - măscăriciul Zotov - filosoful Pierre de la Manque, triumghi completat, în spiritul montării, de "securiști" - clovni Ivan Semionovici Șaliapin și Dimitri Alexeievici Smirnov. *Petru* și Pierre sînt văzuți în oglindă (și înfățișarea este aranjată în acest sens), un fel de dublu pe invers, raționalul și iraționalul, un Iason cu două fețe. Cornel Scripcaru, condus cu măiestrie și exploatat într-un registru nou și ofertant, îl încarnază pe acest *Petru* primitiv și inteligent, diabolic și inocent, un copil mare care plutește peste lumi ca să afle ce conține sufletul unui filosof, călcînd apăsător și greu, măturînd sentimente și vieți în bocancii săi aproape supradimensionați. Rigoarea rostirii, a gesturilor și privirilor - maniacale, disperate și naive - forța cu care domină și controlează scena Cornel Scripcaru în *Petru* farmecă încă o dată. Așa cum Victor Rebengiuc în filosoful cinic, spiritul cu adevărat liber, incomod, neconvențional care poate spune adevărul, chiar dacă această libertate îl costă moartea, încarnază cu mult profesionalism intelectualul hulit, neînțeles, care scapă printre degetele formelor fixe.

Mariana Mihut, în travesti în rolul Zotov, este un bufon sceptic și, totodată, cinic, pentru că și el, bufonul, are dreptul să rostească adevărul, și, ca într-un hocus-pocus, să răstoarne ordini pre-stabilite. Un personaj în fond tragic, peste comicul și grotescul de limbaj, de situații, de semn al costumului, în pielea căruia Mariana Mihut se mulează. Un rol excelent face Virgil Ogășanu în Ducele D'Antin, coordonatorul curții de păpuși a Franței, cel care cu detașare și umor, îngăduie și înfăptuiește hachițele țarului Petru. Virgil Ogășanu realizează o bijuterie scenică, transformînd un rol secundar într-unul de prim plan. Din cuplul celor doi clovni se detașează Mihai Constantin în Șaliapin, Marian Rălea în Smirnov improvizînd (în acceptul peiorativ al termenului) mult prea mult, cu bijubiile și ezitățile ce se includ. O revenire așteptată, și nu în zadar, cu nuanțe într-o construcție sigură este Răzvan Vasilescu în Olivier Breton. Și Mihai Bisericanu (Jean) și Diana Dumbravă (Coco) își acoperă în întregime rolurile. Ca și actorii distribuiți în cele două "curi": Curtea Franței și academicienii.

Chiar dacă are ieșiri din ritm și momente prea lungi sau nerezolvate, sesizabile influențe din Strehler și Purcărete, spectacolul Cătălinei Buzoianu cu *Petru* este o ofertă incitantă pe care Teatrul Bulandra ne-o face în această stagiune. ■

CRONICA PLASTICĂ

de Pavel
Șușară

GREU îi va fi călătorului, odată ajuns în dreptul bisericii Kretzulescu, să se decidă. În față - biserică; și orice creștin cotropit de slavie anevoie va rezista chemării de a-i pași pragul. La stînga - librăria; și numai portofelul special amenajat pentru piinea noastră pe care turcii ne-o dau în fiecare zi îl va opri să-i cerceteze tejghelele. În spate - Magazinul DONE, cu fete frumoase și marfă brici, dar nici vizitatorii de carte și nici bisericosii nu se gîndesc acum la întîmplări frivole. Ei caută cultură, artă, abur metafizic și telescopare spirituală. Și, cu ajutorul lui Dumnezeu, pentru că tot sîntem în perimetru, le au; chiar în față, aproape de biserică și la îndemîna privirilor, odihnește pe grinda lui de bronz Corneliu Coposu și contemplă, cu seninătatea celui care n-a apucat guvernarea Ciorbea, platoul de pe care s-a înălțat Ceaușescu pînă sus, sus de tot, la Tîrgoviște. Iar ceva mai la vale își desfășoară multele-i tentacule sculptura *Jertfa*. Și amîndouă se cer de urgență văzute întrucît s-au născut din mînă a două nume grele: Mihai Buculei și Ion Nicodim. Mai ales că privitul, ca și arta de altfel, este gratuit. Și tot gratuit se poate vizita, ceva mai la dreapta, cea din urmă în enumerarea noastră, dar și cea mai mare dintre tentații, adică expoziția

lui Ion Grigorescu. Bună hotărîre va lua călătorul dacă se va îndrepta negreșit într-acolo. Pentru că Grigorescu Ion, așa cum îi place artistului să-și spună, sfiindu-se ca un recrut la vizita medicală în fața ideii de a fi persoană publică, oferă tot ceea ce este mai interesant într-un continuu spectacol al scîndării. Pe de o parte, narativ și iconografic, el îl caută pe Dumnezeu cu o obstinație și cu o umilîntă aproape de masochism, iar, pe de altă parte, își exhibă

Masculin-feminin, 1976

permanent fascinația pentru amorf și coruptibil, pentru materia precară și pentru miasmele cărnii intrate ireversibil în fer-

mentație. Citatul din Biblie, invocarea cristică și transparența icoanei, ambalate în note de jurnal și în felurite cogitații colorate moral și metafizic, se împreună cu trupul nud din fotografii, costelnic pînă la ascetism, al artistului însuși. Sau, mai exact, imponderabilul organ al credinței și al devoțiunii este contrapunctat prompt de organul celălalt, evident ponderabil, care se smulge din ceața peliculei alb-negru și se odihnește molcom pe coapsă ori pe unde apucă. Schizoidia unei asemenea viziuni este doar aparentă. Ion Grigorescu, nițel narcisiac, nițel voluntarist în propozițiile plastice, încearcă să concilieze celestul și derizoriul, spiritul și carnea, atemporalul și efemerul în categoria unică a Creației. Corpul însuși, în nuditatea-i mai degrabă fertilă pentru sămînța păcatului, este recuperat ca arhitectură sacră și ca reflex al lui Dumnezeu, după cum sexul nu mai este privit, conform rețetelor curente, dojenitor și cu ipocrizii puritane, ci cu toată considerația care i se cuvine, ba chiar ca posibil subiect al unor efuziuni lirice foarte apropiate de pathosul reținut al rugăciunii. Multă bătaie de cap și o febrilă mărșăluială a sinapselor, dacă se întîmplă ca ele să existe, îi dă mai ales criticii de artă un asemenea discurs artistic.

Grigorescu Ion

Comprehensiv și exact, Mircea Deac ar spune cam așa: "Ion Grigorescu este pictor. El face și fotografie. Activitatea sa este bogată și diversă. Artistul își face fotografii și în pielea goală, dar acest lucru nu trebuie să ne mire, pentru că noi știm de pe vremea grecilor care și ei sculptau statui dezbrăcate că mens sana in corpore sano, ceea ce vrea să zică conform traducerii. Artistul ar trebui să fie totuși ceva mai curajos din punct de vedere estetic." Evident, Dan Hăulică ar fi de altă părere cu fericitul prilej al unui vemisaj ipotetic: "Mi se năzare, iată, și această observație pare a fi esențială în procesul lecturii, în speță al privirii, că în spatele acestei fapturi gracile, aproape casante, care este Grigorescu Ion, se ascunde o insațiabilă energie care aspiră spre reconstrucția lumii. O vocație ascensională, insurgent umilă și penetrant persuasivă se asociază, paradoxal, cu inerțiile gravitațional telurice alimentate, permanent, de conștiința imperativă a unei virilități feminine. Erectil și profund, sub geana acestui veac obosit de atîtea gesturi diafan volatile, Grigorescu Ion ne pune în față o adevărată paradigmă a reconcilierii."

Cu frustrarea în suflet că nu ai auzit și ce ar spune Ruxandra Balaci despre această expoziție, dar nu pierde nădejdea întrucît niciodată nu e prea tîrziu, intră tu, călătorule, și vezi ce se întîmplă cu Ion Grigorescu. Cum se zbate el în captivitatea credinței, a expresiei gratuite, a lumii din afară și a lumii dinlăuntru. În rest, totul e OK. Salut! ■

Jucării pentru copii și... pentru părinți

A ÎNCEPUT sezonul filmelor distractive, relaxante, amuzante. Pentru părinții de toate vîrstele și copiii lor...

Recent Oscarizat-ul Robin Williams (pentru rol secundar masculin din *Good Will Hunting*) apare acum într-o partitură vioaie alături de două personaje surpriza: cauciucul săltăreț, Flubber, și roboțica zburătoare-fără miini-fără picioare, Weebo. Toți trei ne bine-dispun preț de o oră și ceva într-un remake cu titlul de copil obișnuit cu pocinoagele: *Flubber*.

Inspirată după un succes din 1961, *Profesorul distrat*, actuala jucărie cinematografică reface pe înțelesul generațiilor mai tinere povestea de atunci. Adică o mai tehnologizează pe ici-pe colo, ca nu cumva să suferim de lipsa efectelor vizuale și care mai de care mai speciale. "John Hughes (scenaristul - n.n.) a intenționat să păstreze spiritul filmului original, dar în același timp să găsească modalități noi și diferite de a-l aduce la

Flubber (producție 1997, distribuit de România Film/BVI). Regia: Les Mayfield; scenariul: John Hughes și Bill Walsh; cu: Robin Williams, Marcia Gay Harden, Christopher McDonald, Raymond Barry.

Cum să fii bărbat (producție 1997, distribuit de România Film). Regia: Frank Oz; cu: Kevin Kline, Joan Cusack, Matt Dillon.

nivelul publicului de azi. Prima schimbare majoră a fost înlocuirea prietenului nedespărțit al profesorului - un ciine - cu un roboțel zburător, numit Weebo, John l-a înzestrat pe roboțel cu caracteristici feminine, făcându-l membru al unui tri-unghi amoros, căci Weebo este geloasă pe adevărata iubire a profesorului, Sara", declară producătorul Ricardo Mes-tres. Să mai adăugăm și că Sara este un personaj uman, adevărat, în carne și oase, nicidecum o născocire a profesorului - precum Weebo ori celălalt robot casnic, ce mătură, gătește, în sfîrșit îți ia toate grijile de pe cap. Astfel încît asistăm la o primă intrigă: Weebo vs. Sara (robot vs. ființă umană). Derulată cu haz la nivel sentimental, această ciocnire de forțe feminine se încheie fericit, căci pină și roboțica veselă și gălbioară are principii etice și simțăminte profunde.

Cel de-al doilea și cel mai important conflict se-nvîrte în jurul Descoperirii profesorului. Acesta poate fi redus la "cei răi vor Descoperirea", motiv pentru care vor și recurge la tactici specifice eroilor negativi - furt și spionaj în cheie comică. Soluția provine din faptul că Descoperirea reacționează. Flubber-ul, căci despre el vorbim, prinde viața de-a binelea. "În primul film acesta era animat, dar neînsușit. Era doar un compus care reacționa la forța fizică. Flubber al nostru are personalitatea unui copil-precoc, dar pus pe șotii, dovedindu-se pină la urmă nobil și protejindu-i

pe eroii pozitivi", mai precizează același producător, Ricardo Mes-tres.

Și cum altfel s-ar putea? Dacă nici cauciucul zburător, nici roboțica-mititica nu-i ajută pe bunii eroi principali, atunci cine să-i mai ajute?

Lăsînd gluma la o parte (roboțica o încasează mortal într-o scenă tristă, tristă...), scenariul este mai puțin distractiv decît însuși cauciucul cu pricina. Dacă acesta nu ar țopaî încoace și încolo, dacă Robin Williams nu ar fi Robin Williams cu bucuria lui sinceră și copilărească (și ar fi Billy Cristal, bunăoară), filmul s-ar cam dezumfla rău de tot. Și noi odată cu el. Așa însă, mai respirăm puțin, pentru a ne bucura de bucuria copiilor din sală. Copii mai puțin pretențioși decît noi, mai puțin răi de gură (ori de scris).

Comediile sint și ele de două feluri: unele pentru copii (*Flubber*), altele pentru părinți (*Cum să fii bărbat*). Despre primul ne-am ocupat pînă acum, să vedem însă cum stăm la capitolul părinți.

Cum să fii bărbat promitea ceva-ceva în vîrsanul publicitar, însă realitatea este cumva altfel. Una este să-i faci filmului reclamă printr-un montaj bine gîndit și alta să faci un film cap-coadă. Un bărbat în toată firea începe să-și pună întrebări despre sine în urma declarației unui fost elev, actual cîștigător de Oscar. Un profesor, respectabil în oră-

șelul său, gata-gata să se-nsoare, care însă începe să se îndoiască de propria bărbăție ar putea să fie o bună premisă pentru o reușită comedie. Cum însă totul rămîne la nivelul intențiilor, iar povestea o ia ușor pe panta discursurilor clișeizate despre manipulare mass-media, solidaritate umană ș.a.m.d., umorul, voia bună se cam duc de ripă. Una peste alta, *Cum să fii bărbat* este un filmuleț de mîna a doua despre cum să fii politic corect (v. mutațiile psihologice ale cetățenilor privind problema homosexualității). Cît despre cum să fii bărbat - mesajul s-ar traduce astfel: spui un NU tremurî în fața preotului și a miresei pe care ți-ai ales-o de bunăvoie și nesilit de nimeni și totul s-a rezolvat. Aviz amatorilor.

Miruna Barbu

Momente coregrafice

CONSTITUIE un lucru știut faptul că marile idei coregrafice nu se nasc în marile trupe de balet ce ființează pe lângă teatrele de operă celebre. Mai mult decît atât, la "Palais Garnier", la Paris, la Moscova, la "Balșoi", sau la Opera de Stat din Viena, sau la Milano, "La Scala", marile companii de balet se erijează în depozitare ale unei tradiții - să o numim - seculare. Astăzi, publicul amator de dans dar și publicul de specialitate, percepe baletul romantic francez al secolului XIX, drept o artă de natură academică, o artă oficială comod instalată în poziții deseori oficioase. Este adevărat, aici nasc marile stele ale baletului, vedetele strălucitoare ale marilor companii. Regia, coregrafia, uneori superbe, sunt perpetuate cu mici variații, cu mici ajustări, peste decenii. "Lacul lebedelor", de Ceaikovski, rămîne, indiscutabil, în continuare, o emblemă a artei coregrafice de tradiție academică. Nu poți uita după ani și ani, spre exemplu, evoluția tulburătoare, cvasimaterială, a Maiei Plisetkaia, în rolul lebedei, pe scena Sălii Mari a Palatului, în regia și în coregrafia - cu nimic mai puțin emoționantă - semnate de Oleg Danovski. De decenii, pînă în zilele noastre, pe scena Operei Naționale din București, această coregrafie corespunde unei imagini ideale, unei imagini pe care o considerăm de neînlocuit. Am revăzut recent acest spectacol cu prilejul comemorării maestrului, în compania trupei de balet a operei bucureștene. Iar emoția a fost aceeași ca în urmă cu aproape patruzeci de ani. Recent, la Stuttgart, pe scena Operei de Stat, am încercat bucuria de a fi văzut spectacolul "Scorpiu imblînzit", un balet în două acte după celebra comedie shakespeariană, spectacol realizat de celebrul coregraf și regizor John Cranko. Marea surpriză a intervenit în momentul în care am constatat - programul de sală oferea date amănunțite - că spectacolul se juca neîntrerupt începînd cu martie...1969! Corespundea unei imagini ideale pe care publicul german - foarte amator de balet - și-o făcuse referitor la această bijuterie coregrafică inspirată de teatrul marelui Will. Muzica se putea a fi o replică - este

drept, a reușit a fi una palidă - a celebrei partituri "Romeo și Julieta" de Prokofiev; plasticitatea imaginilor muzicale realizate de compozitorul Kurt-Heinz Stolze, servea excelent desfășurării figurilor dansului. În fond, un spectacol de balet academic excelent întreținut de atîta vreme! Un spectacol dinamic, strălucitor, deosebit de antrenant, spectacol în care, de-a lungul timpului, au evoluat alți și alți protagoniști alicunoscutelor trupe a Baletelor din Stuttgart. În seara la care mă refer, la sfîrșit de decembrie, în rolul Petruccio l-am urmărit pe Roberto Conn, un balerin de mare forță ce dezvoltă o dinamică expresivă de amploare; în rolul "Scorpiei...", al Katharinei, Ysult Lendvai a făcut o etalare virtuoză a unui personaj, a unui caracter admirabil construit. Acuratețea susținerii în continuare, după decenii, a unui asemenea spectacol - mă refer în egală măsură la planul coregrafic, cît și la cel muzical - denotă, în egală măsură, respectul de care se bucură în continuare personalitatea acestui strălucit balerin, coregraf și dansator care a fost John Cranko. În toamna trecută ar fi implinit 70 de ani. Deși plecat în nemurire în urmă cu două decenii și jumătate, nici publicul, nici conducerea teatrului, nici municipalitatea nu l-au uitat. O frumoasă alee în jurul Operei îi poartă numele. În octombrie

Scenă din *L'Estro Armonico*, balet creat de John Cranko

trecut, un impresionant festival de balet a reunit cîteva dintre marile sale spectacole; anume: "Romeo și Julieta", "Lacul lebedelor", balet pe muzică de Igor Stravinski. Coregrafi și regizori de talia unor personalități, cum sunt John Neumeier, Jiri Kylian, William Forsythe, Uve Scholz, au creat momente speciale în cadrul unei mari serii de balet. După mai bine de două săptămîni de spectacole susținute seară de seară, momentul final i-a reunit pe cei mai tineri soliști ai Școlii de balet ce poartă numele celui ortagi, de asemenea pe cîteva dintre actualii soliști ai trupei de balet a teatrului; au fost invitați, de asemenea, soliști ai unor cunoscute companii europene. Sosită de la Viena, una dintre vedetele cele mai aplaudate, aclamată minute în șir, a fost cunoscuta noastră balerină Simona Noja, originară din Cluj. Numele ei - și nu numai - dă strălucire unei tradiții prețuite în continuare de marele public. Și totuși, urcat pe pedestalul aceleiași imuabile tradiții, în unele teatre, în cazul unor trupe de balet, chiar și emblematicul spectacol "Lacul..." cunoaște înnoiri. Nu la "Balșoi", la Moscova, nu la București! La Nisa, la Düsseldorf, spre exemplu. Nu în privința concepției coregrafice, a limbajului. În privința regiei, a interpretării elementelor libretului. Teatru cu repertoriu de stagiu, Opera din Nisa a montat "Lacul...", în producție nouă, la început de ianuarie. A fost organizată o conferință de presă, au fost distribuite materiale documentare ample. Tradițională, de factură academică, viziunea coregrafică a aparținut cunoscutului Youri Vamos, originar din Ungaria și devenit cetățean al lumii; a montat și a dansat pe multe dintre marile scene ale lumii, la Opera din München, la Scala din Milano, de asemenea pe multe scene americane și japoneze; actualmente îi succede lui Spoerli la conducerea Baletelor Operei Naționale a Rinului, la Düsseldorf. La Nisa a descins împreună cu cîteva dintre soliștii trupei sale germane, cu Marina Antonova în rolul lebedei și Guy Albouy, în rolul prințului, balerini de excelentă școală, dar de modestă personalitate; au fost, de asemenea, invitați cîteva soliști ai Operei budapestane. Numerele baletului, ale muzicii lui Ceaikovski, au fost rearanjate din necesități de ordin libretistic și regizoral.

DANS

Relația tînărului prinț cu mama sa a căpătat, de această dată, o greutate specială, cvasifreudiană, relație afectată de intruziunile agresive ale lui Rothbart, devenit curtean arrogant, malfelicit stăpîn al lebedelor. Se poate și astfel... La Düsseldorf, în schimb, la începutul anilor '90, la predecesorul lui Vamos, în regia și coregrafia lui Spoerli, "Lacul..." era, în parte, adus în contemporaneitate; scenele de curte erau localizate într-un studio actual de balet, cu momente de repetiții, cu qui-pro-quo-uri, urmări și hărțuiri ale tinerilor îndrăgostiți, perechea protagoniștilor, persecutați de directorul trupei de dans. Pe deasupra avaturilor tracasante ale momentelor existenței de zi cu zi, spectacolele de la malul lacului, rămase intacte, în coregrafia, în regia tradițională, aduceau o proiecție în atemporalitate, în supra-real, a micilor, dar și a marilor drame ale vieții cuplului de îndrăgostiți. O regie parțial nouă, o coregrafie tradițională, academică, atrăgeau atenția că există modalități de a invoca chiar și într-un spectacol devenit emblematic pentru academismul artei coregrafice. Hotărât lucru, cum menționam la început, marile idei coregrafice, noile limbaje, nu se nasc în marile trupe subvenționate de stat, de municipalitate, de contribuabil. Adevăratul laborator al creației coregrafice îl constituie trupele mai mici. De-a lungul deceniilor, dintre trupele de dans sosite la București, spre exemplu, demonstrații de ingenioasă, de semnificativă creație coregrafică, ne aducem aminte, ne-au fost oferite de companiile conduse de Alvin Ailey, de companiile franceze "Obadia", cele conduse de Carine Saporta, Joseph Nadj, spre exemplu, sosite pe meleagurile noastre în cadrul marelui proiect "La danse en voyage", precum și, mai recent, în măsură mai mică, de companiile invitate prin intermediul Fundației "British Council". Căci lumea dansului este și aceasta un univers dinamic în care ideile nasc, proliferază, în paralel cu permanentizarea marilor tradiții, în egală măsură spre bucuria atît a marelui public, dar și a celui al elitelor.

Dumitru Avakian

PREPELEAC

de Constantin
Toiu

Cotetul lui Achile

UN OM care și-a construit orogiul dintr-o amară și cumplită mîrșăvie, - de fapt o umilință rezvrătită. Umilință convertită în orgoliu. Cei mai suspecti tipi sînt cei ce vorbesc des de etică, de morală. Verificat. Ipocriții nu-și dau seama de acest lucru. Ei vorbesc sau scriu mereu despre principii înalte, infailibile, și tună împotriva societății ori semenilor. Un critic distins ne atrage atenția că X, mare gazetar și un ins complexat, deși scrie bine, scrie mereu unul și același articol, de fapt, în variante previzibile, propria sa istorie, a caracterului său, bîntuit.

UN BĂTRÎN libidinos de 71 de ani poartă la el fotografii de femei goale numai de la piept în jos, să-și păstreze anonimul. Un babalic în veșnică stare erotică. El însuși pare, ...seamă cu un falus în continuă ofensivă erotică, chel cum e, voinic, burtă, buze umede și o privire lăcrimoasă, verde, pișicheră...

11 MARTIE 1978. EFIALTE, secolul V înainte de Cristos. Trădătorul grec care i-a însoțit pe perși în timpul luptei de la Termopile; care le-a înlesnit perșilor calea... de a cuceri pozițiile apărute de lacedemonierii, conduși de Leonida, regele Spartei.

Efialte avea un viciu. Acest viciu a fost exploatat de perși. Doamne, iartă-mă, lui B. i-am strigat odată în față, - *Micuțule Efialte!* - deși trădarea lui era mai degrabă de rutină, fără prea mari efecte.

NEBUNII nu se demască decît în raport cu oamenii excepțional de raționali și de echilibrați, pe fondul acestora, doar. Încolo, nebunii reali față de seminbuni, sau față de agitați doar și de dezordonații mintali, încă pot circula nedepistați, nedetecțați. Un tip, într-un parc, mă salutase, singur fiind și spunîndu-mi că are nevoie de o companie. Singur eram și eu. Și intrarăm în vorbă. Avea un tic; se trăgea des de nas, al cărui virf arăta înnegrit... Totul a mers normal, conversația, despre vreme, despre politică, despre un mare meci de fotbal, pînă cînd, aproape după o jumătate de oră de vorbire cît se poate de normală, ceva, ca o pietricică lunecînd de pe un virf anume și rostogolindu-se la vale, luă brusc proporții, - pe urmă și cuvintele neavînd nici o legătură cu ce vorbisserăm mai înainte: "...și dacă-i cutremur, îți spun că cel mai bine e să te bagi sub tocul ușii, poate să cază totu-n jur, rămii viu și nevătămat în cadrul ei,... cantr-o cadră, domnule, ca la fotograf, hi-hi-hi..." Salutase, plecase rîzînd vesel, ca și cum ia-ș fi spus o glumă.

UNUL care, din eșecuri, face tot atîtea "experiențe" și care le înghite răbdător și pe care apoi, în intimitatea lui, le preface în tot atîtea încercări capabile să-i sprijine caracterul de experimentator. *Placet experiri!* exclamă de cîte ori e la ananghie și nu are cum să-și scuze eșecurile. Din experiență în experiență, este convins că, în cele din urmă,

însușindu-le, va dobîndi victoria finală. Este, de fapt, un proprietar peste neant. E cum ai vrea să faci, din rumeguș, spade de oțel...

16 MARTIE 1978. Eroii cumsecade trăind în mulțimea anonimă... eternă, peste accidentele ideologiilor și peste toate abstracțiile care își fac o idee romantică, falsă,... idilică, despre om, a-cesta neavînd nevoie de o asemenea imagine în existența sa modestă.

COMUNA din Câmpia română al cărei nume mă urmărește... Îi zice *Glim-bocata... GLÎM-BO-CATA*. Mă încurc în silabele numelui, mă simt peltic, bîlbiit, cînd îl rostesc. De obicei mai uit denumirile. Pe aceasta nu pot s-o uit. Cîteodată, în momentele mele mai grele, am șoptit-o în sinea mea ca pe o formulă magică. Se pare că am zis-o și-n somn o dată.

"ÎN FAȚA nedreptății destinului, nu pot să protestez altfel decît lucrînd" (Mozart). Curios, nu seamănă cu muzica deloc. Arta aici acoperă orice urmă de durere. Mare prefăcătorie!...

ALTE NUME: Tipuriță, Nicolae Curajos, Grigore Arsu, Alde Nițeluș...

CE TREBUIE să știe o femeie?... Păi, ...să se adăpostească sub streșină, cînd plouă, și să-și desfacă puțin picioarele cînd este cazul (zicere maghiară).

CUM crește și se organizează minciuna unui ins care ocolește adevărul de teama de a nu fi judecat rău de ceilalți și care pe urmă, adăugînd alte și alte minciuni, va trăi ca un altul, alături de semenii săi pînă și a i se face, după moarte, ...de a i se încropoi o legendă neavînd nici un punct de sprijin pentru adevăr.

29 MARTIE 1978. C. are degetul scrîntit, pus în ghips. Față de prieteni, începe să mintă, ...că a căzut în baie și s-a izbit, ...cum... fel de fel de detalii. Adevărul e că s-a bătut cu R. care era să-i rupă mîna... Cu timpul, minciuna crește, se organizează, se substituie adevărului, are, prin aglomerarea detaliilor concrete și a motivărilor logice, mai multă realitate decît un fapt adevărat, simplu, care totmai datorită simplității lui, trece neobservat. Persoana le spune prietenilor pînă și marca de săpun cu care se spăla în baie cînd lunecase și își scrîntinse degetul.

UN PUȚ folcloric, la Văleni. Un ghizd care este o cocină de porci, de fapt. Deși, înainte de ea, fusese doar un cotet de ciine. Al dulăului numit *Achile*. Mîndria mea cînd i-am arătat-o lui Miron. Nu știa.

DIASPORA LA PLURAL

de Paul Miron

Scrisoarea XXI

Veneția-Ravenna, joi...

Către Enache Secară
München

Dragul meu amic,

PRIMEȘTE salutul bătrînului tău însoțitor ca și al domnișoarei Francesca Colani. Te vei mira desigur - nu-i așa? - de unde îți scriu. Cum de am ajuns aici, a povesti e peste poate. Și ar avea nevoie de numeroase pagini. Zvonul că uneltirile lui Cavour vor duce la rzăboi cu Austria sînt din ce în ce mai convingătoare. Am părăsit Veneția nu fără a fi făcut și alte vizite prin împrejurimi. Și e ciudat că itinerarul călătoriei noastre plănuit împreună se împlinește acum cu Francesca. Ea este foarte domnică de învățătură, pune întrebări, ceea ce dumneata n-ai făcut niciodată și, în primul rînd, cînd o scot la plimbare nu cască, nu protestează ca un anumit nobil moldav.

Astfel am cunoscut comorile Veneției. Ca să ne facem o idee despre așezarea orașului, ne-am suit în Campanile di San Marco, un turn din care am privit spre Palatul Monedei, adică Zecca, și, peste drum, spre Palazzo ducale, construit în anul 800 și de atunci refăcut de cinci ori. Tulburați sufletește, ne-am aruncat ochii spre Ponte dei Sospiri, puntea de pe care osîndiții erau aruncați în închisorile subterane; am admirat podul Rialto, construit între 1588 și 1591, măsoară 148 picioare în lungime, 43 de picioare în lățime. Dintre cele 72 de biserici mai importante sînt aceea a Sfinților Ioan și Pavel, în fața căreia veghează statuia generalului Bartolomeo Colleoni călare, și biserica Franciscanilor cu mormîntul lui Bragadino, eroul care a apărut Famagosta de asaltul turcilor și, biruit, la porunca lui Mustafa, i s-a jupuit pielea de viu. Am mai trecut pe la Padova; am vizitat doar vechea universitate, la care, pe lângă Ariost, Tasso, Sobieski sau Wallenstein au studiat și mulți români. La Ravenna, uluiți de splendoarea mozaicurilor bizantine, căutam tocmai mormîntul lui Dante - sau mai bine zis unul din mormintele sale, fiindcă tradițiile ne propun mai multe locuri de veci -, cînd la denunțul unui vetturino, un surugiu scirbos, care ne-a înșelat cu 3 florini, ne-am trezit la poliție. Aici am aflat că doamna Fontana - viermii cei neadormiți ai iadului s-o aibă în grijă! - a reclamat-o pe

Francesca, avînd neobrăzarea s-o califice drept hoasă. A trebuit să predăm pașapoartele, să plătim o sumă ca amanet și așa am fost eliberați cu condiția să nu părăsim orașul. Acel ticălos de vetturino ne-a așteptat la ieșire și ne-a șoptit că un frate de-al lui e căpitan pe o corabie cu care am putea pleca în străinătate. Ne-a costat ceva: eu m-am despărțit de bumbii de la manșete ca și de ceasul de aur din moștenirea familiei, purtat de însuși Calvin cînd a scris, în 1536, *Cristianae religionis institutio*. Ne-am ascuns noaptea în nava cu numele Placidia și am hotărît să ne ducem în Franța. A fost o călătorie grea, am trecut prin furtuni îngrozitoare și am ajuns la Marsilia frînti trupește, dar cu sufletul înviorat.

Acum sîntem la Strasbourg, unde ne refacem după atîtea pașanii. Sîntem bucu-roși că ne-a reușit să păstrăm nevătămate sfesnicele, aducătoare de noroc. În Franța am ocolit Parisul, deși Franca ar fi dorit să rămînem o săptămînă două; eu nu-mi revenisem încă din spaima de la Ravenna. De la Le Havre am mers la Guernsey ca să-l întîlnim pe Victor Hugo. Ne-a primit nu prea prietenos, era răcit. Nu i-a făcut plăcere, cred, să afle că romanul lui a fost citit înainte de a vedea lumina tiparului. Pentru un francez s-a arătat, mai ales față de Francesca, destul de nepoliticos. Noroc că nu am suflat nici un cuvînt despre argintăria dusă de noi, cum intenționa amica mea să-l roage să le vîndă el, ca să mai facem ceva parale. Ce vrei, scriitorul se judecă după operă și nu după caracter.

Dacă toate merg bine, sper să ajungem după anul nou la München. Francesca îmi spune în fiecare zi cum e mușcată ea de dorul de tine și de locurile în care a trăit ceasuri de neuitat. Pe de altă parte mă gîndesc, ce-ar fi, dacă ai da tu o fugă pînă aici, să vezi catedrala terminată în anul 1275 și mai ales orologiul astronomic, unic în lume. Vin oameni de pretutindeni și așteaptă orele 12 cînd figurile se pun în mișcare și un cocoș voinic bate din aripi ca să anunțe mersul timpului printr-un zdravăn «cucurigu». Trebuie doar să ne scrii din vreme. Noi stăm la un hotel foarte ieftin și curat, la Rebstock - Vița de vie.

Te îmbrățișăm amîndoi, cu bune doriri
Carol Schuller și Colani Francesca,
con plăcere!

POLIROM

NOUTĂȚI
aprilie '98

Marcus Tullius Cicero
Despre divinație
(Ediție bilingvă)

Cornel Ungureanu
A muri în Tibet

Mihail Psellos
Cronografia
Un veac de istorie bizantină (976-1077)

Gilles Ferréol (coord.)
Dicționar de sociologie

În pregătire:

Dan Stanca
Paul Zumthor
Michael Pollak

Muntele viu
Babel sau nedeșăvîșirea
Viena 1900 - O identitate rănită

Comenzi la: CP 266, 6600, Iași, Tel. & Fax: (032)214100; (032)214111; (032)217440
București, Bd. I.C.Brătianu nr. 6, et. 7, Tel.: (01)6138978
Brașov, str. Toamnei nr.7, bl. 4, Tel. & Fax: (068)150318
E-mail: polirom@mail.dntis.ro

**CĂRȚI
STRĂINE**

prezentate de
**Andreea
Deciu**

"Cealaltă" eseistică politică

DUPĂ consumarea unei perioade imediat post-comuniste de entuziasm general față de sistemele politice ale Occidentului, în România apar, mai mult sau mai puțin marturisit, primele semne ale derutei și îndoielii referitoare la legitimitatea, sau măcar aplicabilitatea unor asemenea sisteme în contextul nostru social. Îndoielile răzbat clar sub mai multe forme, nu neapărat la nivelul unei politici oficiale: apariția tot mai frecventă a unor orientări extremiste, active cel puțin în plan ideologic, dacă nu ca manifestare socială concretă, scepticismul și dezamăgirea crescînde față de mirajul Vestului, xenofobia greu de stăpinit (pe stadioane dar și în alte părți), radicalitatea religioasă, naționalismul cu nuanțe paseiste, ba chiar, dacă ne gândim bine, războiul dintre generații. În toate acestea, firește explicabile și altfel, putem întrezări un soi de mefiență crescîndă față de teorii și limbaje care acum nici zece ani erau adoptate senin și cu încredere în relevanța și utilitatea lor. Mi se pare semnificativ faptul că, dintre toate cărțile de teorie și filozofie politică apărute în traducere la noi, cele receptate cu un grad maxim de interes reprezentau abordări ale fenomenului comunist. Este firesc să fie așa, nimeni nu se poate mira. Pe de altă parte, la aproape zece ani de răfuiești inesențiale cu comunismul, te-ai fi așteptat să se facă loc, în mentalul colectiv, și pentru altfel de studii politice, unele care educă în domeniul altor sisteme decît cel al analizei comunismului.

Două asemenea studii fundamentale au apărut, la Editura Humanitas și la Institutul European Iași în cursul anului trecut, dar nici unul din ele nu cred că a izbutit să atragă atenția în aceeași măsură precum cel al lui Stephen Koch, de pildă, *Sfîrșitul Inocenței*, care repune în discuție tot problema comunismului. Ambele sînt cărți de temelie ale filozofiei politicii și economiei, iar autorii lor sînt nume de referință în domeniu. Ambele trebuie citite, în măsura în care fie și pentru a ne continua răfuiala cu propriul nostru eșec de a fi capitulat, practic în multe privințe, moral și intelectual, în fața unui sistem politic, e nevoie să înțelegem tipul de argumentație și problematica pe care le presupun alte discursuri filosofice.

Cartea apărută la Institutul European Iași, *Limitele libertății. Între anarhie și Leviathan* îi aparține lui James A. Buchanan, laureat al premiului Nobel pentru economie în 1986 pentru contribuția sa la fundamentarea și dezvoltarea unei așa-numite teorii contractuale și constituționale bazate pe analiza modului în care sînt luate deciziile politice și economice. Plasat în tradiție hobbesiană, Buchanan a aplicat concepte și instrumente

de analiză din domeniul economiei pentru a înțelege și explica chestiuni politice și sociale, ca de pildă comportamentul votanților în procesul alegerilor publice, ori structura sistemelor birocratice și de partid. Este probabil bine cunoscut cel puțin unui anumit tip de public din România, economiștilor, întrucît din 1994 este doctor honoris causa al Academiei de Științe Economice din București.

Problema studiului lui Buchanan, ca și aceea a cărții lui Nozick de altfel, constă în reconcilierea teoretică a individualismului, ca valoare fundamentală în democrație, cu noțiunea de stat, care presupune inevitabil un element constrîngător și cenzurator al preferințelor individului. Pentru Buchanan și Nozick democrația este un sistem rațional, bazat pe presupuziția că prin deliberări raționale se poate exprima voința generală și astfel stabili un acord intersubiectiv. Pe de altă parte însă, teoreticianul recunoaște că o opinie sau o opțiune individuală pot avea un rol recalcitrant în acest proces de deliberare, și că deci decizia colectivă, mai ales în cazul unui grup mare, riscă uneori să anuleze poziția unor anumiți indivizi. În plus, raționamentele de grup devin utopice atunci cînd grupul e atît de mare încît numărul de voințe individuale ce trebuie reconciliate și aduse la un consens al unanimității riscă să submineze negocierile. Pentru a compensa acest neajuns a fost introdus sistemul de votare, care nu este, la rîndul său, bazat pe regula unanimității absolute, inoperantă și costisitoare ca volum de timp solicitat. Votul majoritar stipulează unanimitatea pe baza unei generalizări teoretice a voințelor individuale.

Paradoxul unui sistem teoretic precum cel al lui Buchanan (de fapt al maestrilor săi, reprezentat prin Hobbes, în primul rînd) este că tocmai pentru a respecta libertatea individului statul este obligat să o controleze. Instițuțiile unui stat democratic au drept rol constrîngerea indivizilor și supervizarea comportamentului lor astfel încît dezideratul libertății individuale să nu fie încălcat. Dar în măsura în care statul este deținătorul controlului absolut asupra individului, mai are acesta de pe urmă vreo putere? Discutînd, de pildă, dilema pedepsei, problema tratamentului aplicat celor care violează legea, Buchanan arată că omul nu poate conta pe un sistem ideal just pentru a-și garanta existența într-o societate dreaptă, care îi protejează pe cei corecți și îi sancționează pe cei incorecți. Ființă rațională, omul nu poate spera în întruparea unui Dumnezeu justițiar, și nici într-o lege morală absolută în sens kantian. De aceea este necesar ca mecanismul de control al indivizilor să fie girat tocmai prin contractul dintre stat și indivizi. Dar chiar și așa sînd lucrurile, cum putem avea încre-

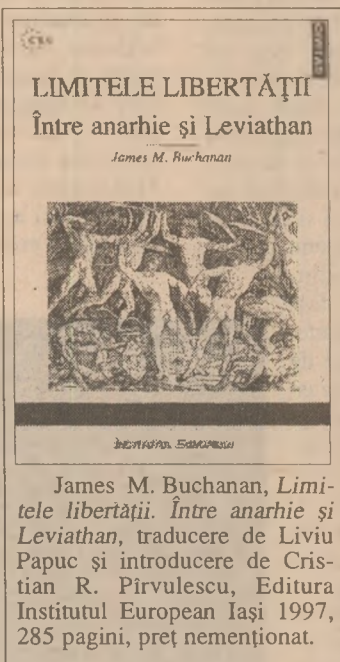
dere totală într-un agent intern al justiției, stabilit prin însăși convenția noastră, de ca și cum, el ar avea eficiența unui extern și imparțial? Dacă de pildă s-ar putea inventa un soi de robot-judecător și gardian totodată, am putea apela în mod legitim la el? Buchanan crede că nu. El ia drept exemplu cazul în care locuința cuiva ar putea fi păzită de hoți prin conceperea unui dispozitiv care, odată atașat unui obiect din casă, să activeze un procedeu defensiv de îndată ce un hoț încearcă să îl îndepărteze mai mult de cîțiva centimetri de locul în care se află. Evident, proprietarul ar avea acces la dezactivarea acestui mecanism defensiv. Problema unei asemenea soluții este că ea presupune, pe lîngă defensivă, și o componentă ofensivă oarbă îndreptată împotriva unui alt individ, hoțul; este împotriva valorilor insului modern să accepte conceperea unui asemenea mecanism, crede Buchanan, și e foarte probabil că tribunalul ar pedepsi pe acela care ar uza de el.

Justiția, așadar, nu poate fi garantată prin intermediul unui mecanism obiectiv și abstract, care să funcționeze pe baza unei declanșări automate. Ca să nu devină monstrul Leviathan, statul trebuie controlat, la rîndul-i, de către indivizi. În cazul pedepsei, Buchanan propune o abordare prin intermediul teoriilor din economie. Economistul poa-

echilibru, exprimată în diverse chipuri, precum acela al compromisului dintre costuri și beneficii în cazul pedepsei, între controlul pe care îl exercită statul asupra indivizilor și controlul exercitat de indivizi asupra lui. Pe baza acestei dualități se realizează principiul statului minimal, a cărui funcție este de a garanta ordinea și justiția, prin intermediul unei economii de piață care poate oferi indivizilor bunurile publice de care au nevoie pentru a-și desfășura existența. Dacă îl înțeleg bine, statul în concepția lui Buchanan și a lui Nozick funcționează simbolic (dar evident și în mod concret, printr-o sumă de reguli) ca o *conștiință* în care sînt depozitate principiile de viață decise de comun acord de către indivizi. Dacă unul dintre indivizi amenință, prin acțiunile sale, libertatea celorlalți, acest aparat-conștiință intră în funcțiune și îl sancționează, restabilind drepturile celorlalți indivizi.

Cartea lui Buchanan este, cum spuneam, o lucrare seminală în domeniul filozofiei politice. În plus, ea apare la Editura Institutul European în condiții excepționale, prin care nu înțeleg calitatea hîrtiei, ci mai curînd calitatea traducerii și a concepției ediției în sine. Liviu Papuc a tradus cu remarcabilă limpezime și claritate studiul lui Buchanan, iar Cristian R. Pîrvulescu semnează o introducere care mi-a fost de mare folos în înțelegerea teoriei politologului, mai ales în plasarea ei într-un context și o tradiție de idei.

Nu tot atît de limpede tradusă mi s-a părut cartea lui Robert Nozick, *Anarhie, stat și utopie*, apărută anul trecut la Editura Humanitas. Dar trebuie să admit și ipoteza (neverificabilă în absența originalului) că stilul și argumentația lui Nozick sînt mai puțin limpezi ele, comparativ cu acelea ale lui Buchanan. Apariția cărții la noi însă este un eveniment, pentru că Nozick trece drept reper fundamental în secolul nostru în înțelegerea sistemelor politice. *Anarhie, stat și utopie* a fost elogiată prin decernarea prestigiosului National Book Award, la data publicării sale, în 1975, iar de atunci ea a devenit bibliografie obligatorie în acest domeniu. Și studiul lui Nozick, mult mai amplu și mai cuprinzător decît cel al lui Buchanan, elaborează chestiunea statului minimal și a legitimității sale din perspectiva libertății individuale, dar o face pe fundalul unei tradiții explicate în detaliu și asumate critic. Cartea lui Nozick conține, de pildă, un capitol foarte important despre teoria lui John Rawls, *A Theory of Justice*, un alt reper esențial în filozofia politică. Nu cred că Rawls a fost tradus în limba română, astfel că prezența acestui capitol umple o lacună importantă în informațiile cititorilor interesați de problemă. Argumentele lui Nozick pentru legitimarea statului minimal sînt asemănătoare cu acelea ale lui Buchanan, pentru că ambii aparțin aceleiași paradigme de gîndire. Nozick însă se înscrie și într-o tradiție lockeană, nu doar una hobbesiană, în

te rezolva dilema economiei prin contribuția pe care o aduce mîtînd accentul de pe o justiție absolută pe compromisul dintre obiectivele aflate în conflict, i.e., drepturile și libertatea individuală ale celui păgubit dar și ale agresorului. Principiul costului de oportunitate, de pildă, poate rezolva chestiunea, crede Buchanan. Pentru fiecare persoană există o anumită cantitate eficientă sau optimă de lege generală, definită ca egalitate marginală între costurile unor limitări suplimentare ale libertății și beneficiile unei ordini suplimentare în societate (pagina 188).

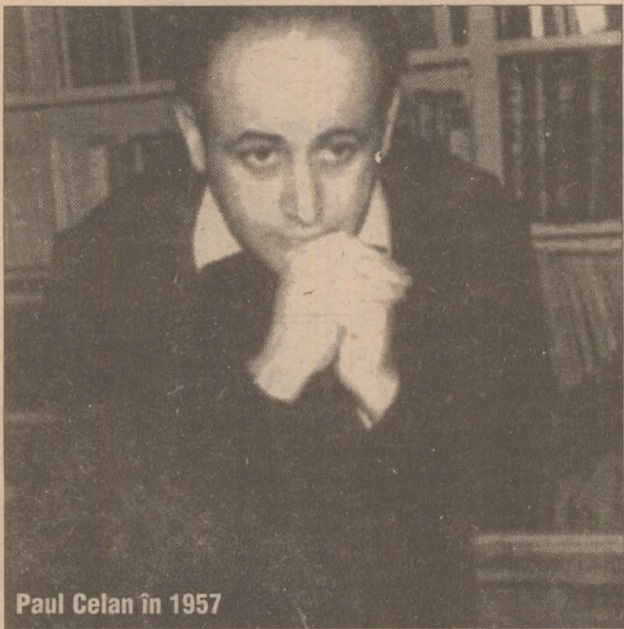
Eficiența sistemului propus de Buchanan se realizează prin această permanentă dualitate în

virtutea căreia statul minimal prezintă avantajul de a nu încălca *drepturile naturale ale individului*, ca de pildă dreptul la viață ori dreptul la proprietate. Spre deosebire de Buchanan, care își așează demersul sub auspiciile principiilor din economie, Nozick argumentează într-o paradigmă a valorilor morale. Viziunea sa, însă, nu este „wholeheartedly” lockeană: filozoful modern se teme că o explicare pe deplin corectă a fundamentului moral în teoria politicii, care să ofere o explicare precisă a conceptului de moralitate, ar avea nevoie de o prezentare atît de amplă, dat fiind deficiența moștenită de la Locke prin al său *Second Treatise on Government*, încît ea este practic imposibil de obținut într-un singur studiu, poate chiar și într-o viață. Indivizii la care se referă Nozick, deci, nu se află în starea naturală despre care vorbește Locke, ci într-una suficient de asemănătoare.

Poate pentru că e mai amplă, argumentația lui Nozick este foarte interesantă sub aspect retoric: foarte autoanalitică, ea se corijează și se reconstruiește permanent, într-o manieră intelectuală spectaculoasă. Conceptual, studiile lui Buchanan și Nozick aparțin unei categorii și unei tradiții comune. Între ele există însă diferențe interesante de perspectivă și metodă care fac complementaritatea lor necesară.

Cu siguranță că pentru anumite comunități avizate de cititori, ambele tratate sînt deja bine cunoscute (nu mă îndoiesc că fac parte din curriculum-ul obligatoriu al unor facultăți și departamente universitare). Dar ar fi, cred eu, profitabil pentru felul în care se dezvoltă mentalul nostru colectiv dacă asemenea cărți ar deveni subiectul unei conversații riguroase și sistematice în intelighenția românească. Ca metodă, demers, mod de gîndire, mi-ză intelectuală, ele sînt diferite de studiile unor Revel, Benda, ori Koch, și tocmai de aceea ar permite explorarea unor orizonturi conceptuale noi ce s-ar putea dovedi fertile inclusiv în felul în care reanalizăm propriul nostru trecut.

Paul Celan în 1957

Andrei CORBEA

Celan în coliba

Trei întâlniri, două poeme

fostului său profesor și protector de la Freiburg, Edmund Husserl. Acolo, la 1 mai 1933, Martin Heidegger, ales de doar câteva zile, cu binecuvîntarea autorităților naziste, Rector al Universității, își anunța public adeziunea la Partidul Național-Socialist al Muncitorilor din

Germania.

În capitala Bucovinei posthabsburgice, undeva, la marginea a ceea ce, pentru mulți occidentali, continua să se cheme *Halb-Asien*, copilul și apoi adolescentul Paul Antschel avea să-și trăiască “socializarea” sub semnul aceleiași bulversări a oamenilor și valorilor care, la mii de kilometri distanță, îl împinsese pe gânditorul instalat, înainte de 1933, “în lumea completamente apolitică a spiritului”, - (cum susținea un document depus în 1945 la comisia de “epurare” a Universității din Freiburg), - să adere fără preget la politica de uniformizare și aservire ideologică a universităților germane de către dictatura nazistă, ba chiar să și viseze la demnitatea de *Führer der Führer des geistigen Deutschland* (conducător/călăuzitor al conducătorilor Germaniei spirituale). Doar că percepția cernăuteanului este, de foarte timpuriu, cea a victimei predestinate, vîinate cu obstinație în numele mitologiilor intoleranței și al discursurilor monologice bintuind Europa interbelică, între care sumbrul fanatism emanat din *Mein Kampf*, (lectură pe care, după un contemporan, chiar doamna Heidegger o recomandă entuziast tuturor cunoștințelor), nu constituie decît episodul de departe cel mai catastrofal dintre toate excrescențele de acest gen, ce au proliferat în răspăr cu vechiul raționalism izvorît din Lumini și cu liberalismul burghez ce l-a moștenit. Realipirea Bucovinei și a Cernăuțului la România, după 1918, deșteptase aici vechi resentimente, cultivate decenii de-a rîndul de retorica naționalistă românească, la adresa celor socotiți drept aliații cei mai credincioși și beneficiarii principali ai vechii stăpîniri, evreii germanofoni, agenți ai unei “civilizații” resimțite ca “venetice”, ai unei dinamici sociale cu efecte dislocante pentru structurile arhaice ale lumii autohtone, ai unei culturi urbane și cosmopolite, “decadente” în raport cu simplitatea “sănătoasă” și “autentică” a ruralității folclorizante, vor fi expuși de foarte timpuriu nu doar consecințelor unei politici quasi-oficiale de marginalizare sistematică (prin măsurile de prea rapidă și abruptă “românizare” a aparatului de stat și a învățămîntului, inclusiv cel universitar), ci și șicanării progresive, instrumentate de organizațiile extreme ale dreptei antisemite. Cotidianul școlar al elevului Antschel, la Liceul Ortodox de Băieți și la Liceul “Marele Voevod Mihai” din Cernăuți, este bîntuit de evidentul dezechilibru în tratamentul pe care destui profesori români înțelegeau să-l aplice școlarilor a căror limbă maternă nu coincidea cu limba statului; în 1926, după ce la examenul

de bacalaureat fuseseră respinși - în numele unor exigențe lingvistice încă insurmontabile la acea dată, (și de o comisie prezidată de profesorul Traian Brăileanu, politicește angajat în partidul xenofob al lui A.C. Cuza), - aproape trei pătrimi din candidații evrei, germani și ucrainieni, protestele acestora au sfîrșit cu asasinarea în plină stradă a tinărului David Falik, împușcat de un extremist român - pe care, ulterior, un tribunal îl va achita pur și simplu! Într-o epistolă a lui Paul Antschel din ianuarie 1934 citim că, “în privința antisemitismului din școala noastră, aș putea scrie o carte de vreo trei sute de pagini”. Sentimentul alienării avea să se amplifice odată cu răsturnările politice din Germania, urmărîte îndeaproape, “cu suflul la gură”, de gazetele germanofone din Cernăuți; urmașii celor care, legitimați de limba și cultura “simbiozei germano-evreiești”, contribuiseră hotărîtor la edificarea aici a unei enclave de civilizație urbană de tip central-european, își vedeau opțiunea dezavuată în chipul cel mai brutal în chiar țara “poetilor și gînditorilor”. De la unchiul său David, trăitor pînă în 1933 în orașelul Schwarzenberg, lângă Chemnitz, și stabilit apoi la București, Paul Antschel va afla din sursa cea mai directă despre avatarele evreimii germane după venirea lui Hitler la putere; în noiembrie 1938, traversînd Germania în drum spre Tours, unde urma să studieze medicina, va fi el însuși, la Berlin, între două trenuri, martorul îngrozit al “noptii de cristal”, noaptea arderii sinagogilor. Restul se știe: pentru poetul Paul Celan, moartea violentă a părinților într-un lagăr de deportați în Transnistria va isca o rană nicicînd cicatrizată, căci a continua să scrie în limba “maternă” echivala cu a scrie în “limba

De textele lui Heidegger, Celan a luat cunoștință în Parisul anilor '50, unde filosoful, îndepărtat de la catedră la Freiburg, se bucura, datorită lui Sartre și a camarazilor săi existențialiști, de o reputație de quasi-rezistent. Le-a citit cu curiozitate și atenție, cum rezultă din adnotările de pe propriile exemplare din *Einführung in die Metaphysik*, *Holzwege* și *Sein und Zeit*, dar tot atunci i-a trecut prin mină și cartea lui Karl Löwith, *Heidegger, Denker in dürftiger Zeit*, apărută în 1953, unde fostul elev al lui Heidegger, care, ca evreu, va fi fost nevoit să emigreze după 1933, deschide una dintre priunele dezbateri publice despre implicarea celor de talia fostului său maestru în “vina germană”. Pe lîngă propria-i traumă, și aceasta va fi contribuit, poate, la suspiciunea cronică a lui Celan față de “jocul dublu” al unor “foști colaboratori ai lui Goebbels”, transformați peste noapte în “filosemiți”, - după cum îi scria lui Alfred Margul Sperber în 1962, - ce i-a alimentat circumspecția față de biografia heideggeriană, rămasă pentru mulți alții, și pentru multă vreme, opacă. Nu va mai ajunge să aprofundeze amănunte ieșite la lumină mult mai tîrziu, odată cu faimoasa carte a lui Victor Farias *Heidegger et le nazisme*, amendată și completată de cercetările istoricului Hugo Ott (*Martin Heidegger, Unterwegs zu seiner Biographie*), precum totala aliniere a aceluia, în vorbe (vezi cele citeva intervenții publice, ca Rector, strălucind prin amalgamarea terminologiei “eroice” a discursului nazist cu limbajul filozofic al “autenticității”, și sfîrșind mereu cu un invariabil, “Heil Hitler”), și fapte (de la restructurarea pe principii autoritare a Universității și denunțarea profesorilor indezirabili pînă la ignorarea ostentativă

a fostului său profesor, evreul Husserl); nu va ști nimic nici despre scena relatăată de același Karl Löwith în amintirile publicate în 1986 (*Mein Leben in Deutschland vor und nach 1933*), în care Heidegger, invitat la Roma în 1936, și-ar fi purtat cu mîndrie insigna de membru “de partid”, iar lui Löwith i-ar fi confirmat fără șovăire supoziția că opțiunea-i politică și mărturisita “credință în Hitler” ar coincide cu înșăși “esența” filozofiei sale, - ceea ce și Karl Jaspers, - solicitat în 1945 de către comisia de “epurare” de la Freiburg să se pronunțe în “cazul Heidegger” - nu va ezita să spună,

adăugînd că nu atît afirmații politice ocazionale, cît un mod de gîndire dictatorial și în același timp el însuși captiv, incapabil de comunicare, l-ar descalifica pe fostul său coleg și amic de la exersarea magisteriatului academic. În fine, nu va apuca să citească interviul acordat de Martin Heidegger, în septembrie 1966, lui Rudolf Augstein, directorul săptămînalului “Der Spiegel”, interviu care, potrivit înțelegerii, se va publica abia după moartea filozofului, în nu-

Paul Celan, fotografie de Lüfti Ozkök

ucigașilor” mamei sale, cîndva cititoare pasionată a clasicilor de la Weimar. “Und duldest du, Mutter, wie einst, ach, daheim, / den leisen, den deutschen, den schmerzlichen Reim?” Aici își are izvorul, în ultimă instanță, dureroasa răzvrătire a poetului împotriva “zăbrelelor” unei limbi, resimțită complice la insuportabilul de care a încercat, zadarnic, să se vindece și sa o vindece, comunicîndu-l, prin ea, dincolo de limita comunicabilului.

lui Heidegger

și o scrisoare

mărul din 31 mai 1976; ar fi fost o dată mai mult dezamăgit, ca și toți cei care au sperat, măcar aici, să afle de la dînsul un "ultim cuvînt" de explicitare și, poate, renegare, chiar și tardivă, a nefericitei mezalianțe dintre gînditor și *Führer*.

GERHART BAUMANN își amintește că, în vara lui 1967, pe neașteptate, a primit din partea lui Celan încuviințarea de a-i organiza o îndelung plănuită lectură publică în Auditorium maximum al Universității din Freiburg. I-a dat de știre deîndată lui Heidegger, cu ale cărui lecturi celaniene era la curent, pentru a fixa o dată convenabilă. Răspunsul a sosit la fel de repede: "De mult îmi doresc să fac cunoștință cu Paul Celan. El este, de departe, unul dintre cei dinții, deși, de cele mai multe ori, se ține deoparte. Cunosc tot ce a scris, și știu și despre criza adîncă prin care a trecut, și de care s-a eliberat singur, atît cît este omeneste posibil". (Mai mult, filozoful propunea chiar și o excursie, presupusă ca "tămăduitoare" pentru poet, prin munții Pădurea Neagră). La rîndul său, Celan avea toate motivele să se aștepte la o întîlnire cu Heidegger, ba chiar se poate presupune că, prin decizia de a veni la Freiburg, a și provocat-o. De ce atunci și nu altă dată? Se pot face presupuneri nenumărate, iar accentuarea labilității sale psihice, odată cu înrăutățirea sănătății și ruptura de familie, consumate în prima parte a lui 1967, lasă loc tuturor speculațiilor, între care și, de ce nu?, un anumit fel de reacție la evenimentul cuceririi Ierusalimului vechi de către armata israeliană la începutul lunii iunie 1967, eveniment în urma căruia a scris un poem de o vibrație aproape "patriotică" (*Denk dir*) și care, punînd la socoteală și încălcarea emoțională a primei și unicei sale vizite, doi ani mai tîrziu, la Ierusalim, l-a tulburat, se pare, enorm. Simțea poate nevoia, într-o clipă de entuziasm ce promitea închiderea unui cerc milenar al discriminării și persecuției, a unui dialog expiator cu gînditorul căruia i se simțea, lăuntric, îndatorat peste măsură, - chiar și pentru accesul la înțelegerea Magistrului Eckhart, prin care Celan s-a apropiat de Ierusalimul misticii creștine, - dar de la care mai aștepta, totuși, un "semn", suprem și definitiv, al "empatiei", o urmare la ceea ce Heidegger spusese cîndva, într-o conferință din 1946 (tipărită în *Holzwege*), întrebîndu-se dacă și pînă unde fusese Rilke poet "în vremuri de nevointă" (*in dürrfziger Zeit*): "obiectele conștiinței și lucrurile inimii există, fiecare în felul lor, în cuprinsul limbii", și "doar în acest cuprins" poate avea loc "îndreptarea din străfundul inimii". Nu săvîrșită în tăcere, ci doar mărturisită în cuvinte, "îndreptarea" pactului cu "vremurile de nevointă" putea fi socotită ca deplină, în așa fel încît, precum în elegia lui Hölderlin *Brod und Wein*, cu al ei vers faimos "*Wozu Dichter in dürrfziger Zeit*", un zeu să poată concilia contrariile, "ziua cu noaptea"; în ecoul celanian al poemului, intitulat *Tübingen, Jänner*, zeul devine "un om", care "de ar vorbi despre timpurile acestea, / ar fi slobod" (*sprach er von dieser Zeit, er/ dürrfte*).

Heidegger n-a fost mai puțin nerăbdător să dialogheze cu poetul căruia, după 1959, i-a trimis, cu dedicație, toate cărțile sale. Nu este întîmplător faptul, că opera acestuia l-a fascinat pe gînditor; contemporanul său Theodor W. Adorno o va cerceta deopotrivă, ca pe un model de legitimare a "liricii de după Auschwitz". Probabil că și autorul lui *Sein und Zeit* va fi fost la curent cu valoarea acestei "datări" pentru Celan în suși, și, în acest sens, ar fi putut bănui fără doar și poate motivația acestuia de a-l întîlni. Neevitînd, ba chiar dorindu-și întîlnirea, filozoful "facticității" făcea încă o dată dovada sociabilității sale notorii, formidabilă disponibilitate a unuia care, paradoxal, își savura din plin singurătatea, în a se atașa cu discreție și delicatețe de cei care sperau să-l asculte sau să se facă ascultați de dînsul. Paul Celan, a cărui fragilă stare de sănătate l-a preocupat vizibil pe Heidegger, atent, chiar și de la distanță, să-l vegheze prevenitor și vigilant, cu aer ocrotitor, aducea în apropierea sa un "personaj" de o cu totul altă anvergură în comparație cu amicii și elevii din mediul academic al Freiburgului postbelic. I se impunea, de departe, statura "holderliniană" a cernăuțeanului, pe care, ca exeget "predestinat" al autorului lui *Hyperion*, o recunoștea din chiar analogia de destin a celor doi poeți; într-o prelegere din 1936, dizertînd despre tentația lui Hölderlin de a suprapune filosofia transcendentală postkantiană și ontologia, cu alte cuvinte de a depăși prin sine însuși prăpastia dintre ființarea și gîndire, (sau dintre istorie și natură), constata că "atunci zeii l-au luat cu dînsii sub protecția nebuniei". Celan părea a traversa, conștient, dar cîtuși de puțin mimetic, o experiență identică prin intensitate și autenticitate, sintetizată, după Heidegger, de chiar o celebră frază a lui Hölderlin: "Totul se concentrează la noi întru spirit, am sărăcit pentru a ne îmbogăți". "Averea" dobîndită nu era, crede filozoful, decît puterea de a fixa în limbaj "adevărul ființării" (*die Wahrheit des Seins*), identitatea dintre *ce* și *cum* sau "esența lucrurilor"; de vreme ce gîndirea însăși n-ar fi decît, cum se poate citi în finalul din *Holzwege*, poezia originară, izvodită "în jurul misterului ființării", el descoperă în lirica lui Celan suflul căutării dramatice, în coliziune cu pragul tăcerii, a limbajului originar către care el însuși năzuiește, a spunerii genuine (*Rein Gesprochenes*) ce coincide cu poemul. Spre deosebire de Adorno, nu este însă înclinat să acorde destinului "istoric" al omului Celan, destin pe care îl socotește în cel mai bun caz drept o interferență "accidentală", vreo relevanță specială în determinarea poetului de a merge pînă la "capătul" explorabil al (non)sensului existenței umane; la sensibilitatea concretă a alterității prejudiciate de cataclismul ce a precedat și determinat la Celan teribila încheștare cu limbajul, Heidegger, care, fără să fi fost antisemit, a acceptat să semneze în anul rectoratului său toate concedierile profesorilor evrei de la Universitatea din Freiburg, a rămas mai mult sau mai puțin indiferent.

La 24 iulie 1967, exact la o lună după ce poemul *Denk dir* apăruse în "*Neue Zürcher Zeitung*", Paul Celan a descins la Freiburg. Alături de Gerhart Bau-

mann, ce urma să-l conducă spre sala unde îl aștepta un public imens, de peste o mie de oameni, în holul hotelului a venit și Martin Heidegger. Cei doi, ce se vedeau pentru prima oară, și-au dat mîna și și-au vorbit amical, pînă cînd cineva s-a oferit să-i fotografieze; Celan s-a smucit brusc de pe scaun, declarînd că nu dorește să apară în vreo poză împreună cu Heidegger - toată lumea din jur a sesizat incidentul, doar pe filozof, care și-a continuat netulburat conversația, gestul a părut să nu-l fi afectat. Puțin mai tîrziu, în chiar amfiteatrul unde, cu aproape 34 de ani în urmă, Rectorul Heidegger cerea studenților să nu-și facă din "precepte și idei" regulile existenței, ci să se pătrundă de faptul că "singur *Führerul* este realitate germană și legea ei de astăzi și de mîine", Paul Celan își citea poemele. Gerhart Baumann își amintește că ultimele versuri rostite către cei de față, printre care, desigur, Heidegger, au fost cele din *Atemwende*: "cristal de duh, / mărturia ta nestrămutată / așteaptă". Sub efectul extraordinar al lecturii, pe drumul de întoarcere spre hotel nimeni n-a mai spus vreun cuvînt; la despărțire, după încă un moment de conversație destinsă, Heidegger l-a invitat pe Celan, pentru ziua următoare, în plănuita excursie în munți, oferind chiar - semn de mare prețuire - un popas la faimoasa sa "colibă" de la Todtnauberg, unde își scrisese cea mai mare parte din operă. Acesta a acceptat, deși, o clipă mai tîrziu, cînd Heidegger plecase deja, i-a declarat lui Baumann că nu se poate apropia de un om al cărui trecut nu-l uită. A doua zi, Celan a pornit, totuși, alături de Heidegger, în călătoria spre "colibă", într-un automobil condus de Gerhard Neumann, asistentul de atunci al lui Baumann, (profesor astăzi la München), care nu-și mai amintește decît de o lungă și apăsătoare tăcere; doar la un moment dat, Celan l-ar fi întrebat pe Heidegger dacă va vorbi vreodată despre coabitarea sa cu național-socialismul. În caietul cu "impresii", în care oaspeții de la Todtnauberg erau invitați să-și consemneze prezența în "peisajul" filozofului, se poate citi, sub semnătura lui Paul Celan, următoarea consemnare din 25 iulie 1967: "privind către steaua fîntîinii, în inimă cu speranța unui cuvînt ce va veni."

FINTÎNA din curtea casei de la Todtnauberg, împodobită cu un cub de lemn, sculptat cu un motiv stelar, reprezenta una dintre "mărcile" rusticității private a lui Heidegger, ostil nu doar în discursul filosofic civilizației tehnologice, marilor aglomerări urbane și, în general, lumii moderne: de altfel, mulți critici ai săi i-au speculat simpatia nedisimulată pentru "provincie" și pentru decorul ei patriarhal ca pe o prejudecată ideologică de sorginte neoromantică, filistină și arhaizantă, ce

Heidegger și soția sa în anii '60

ar explica retractilitatea gînditorului în fața ideii de progres, și care, vai!, a hrănit în epocă naționalismul cel mai primitiv și agresiv. Dacă peisajul i-ar fi putut sugera poetului - faptul pe care însemnările lui Gerhard Baumann îl certifică - imagini idilice, (dar ale unei lumi concurente față de cea a orașului în care se născuse), din Bucovina tinereții sale, insistența asupra ornamentului cioplit de deasupra fîntîinii nu este întîmplătoare: cu "ochii minții", simbolul putea fi ușor recombinat fie către o cruce "încîrligată", fie către o "stea a lui David", dintre acelea pe care el însuși le purtase silit, la Cernăuți, în 1941, cusute pe postav galben și aplicate pe straiiele de oraș. Substantivul compus de Celan pentru a-l desemna, *Brunnenstern*, trimite el însuși, ca sonoritate, la *Davidstern*; "cuvîntul" așteptat de la Heidegger avea a întregi sau poate estompa imaginea ce părea să-l urmărească. Oricum, Baumann, care li s-a alăturat celor doi mai tîrziu, a găsit o atmosferă vizibil destinsă, ce s-a prelungit în buna dispoziție constatată cu uimire de Marie Luise Kaschnitz la Celan, oaspetele ei, cîteva zile mai tîrziu, la Frankfurt. Acolo, la 1 august 1967, poetul așternea pe hîrtie prima versiune a poemului *Todtnauberg*, unde fraza scrisă în "coliba" lui Heidegger revenea, în centrul unei aparente "recapitulări" a excursiei din Pădurea Neagră: "...rîndurile despre / o speranță, astăzi, / în inimă / într-un al gînditorului / (neîntîrziat) cuvînt / ce va veni...". Jumătate de an mai tîrziu, la 12 ianuarie 1968, unul dintre cele cincizeci de exemplare ale poemului, tipărit într-o ediție separată, pleca spre Freiburg, cu dedicație pentru Heidegger. Față de textul inițial, poetul eliminase cuvîntul "neîntîrziat" (*unversäumt*). Gînditorul nu se grăbise cîtuși de puțin să-și spună "cuvîntul" așteptat de poet. Jean Bollack, prieten cu Celan și comentatorul cîtorva din poemele sale, crede, într-o recentă interpretare (din "*Neue Rundschau*", nr. 1/1998) a întîlnirii celor doi și a textului cu care a însoțit-o Celan, că acesta n-ar fi așteptat, de fapt, nimic din partea lui Heidegger.

(Continuare în pag. 22)

Presă germană despre România

C U PRILEJUL Tirgului internațional de carte de la Leipzig, România a revenit în atenția opiniei publice cu câteva articole de actualitate, analize politice, comentarii, eseuri, interviuri și recenzii, apărute în presa culturală germană. Toate la un loc, alcătuiesc un tablou al societății românești și al vieții sale culturale. Pentru autoritățile culturale din România, Tirgul de carte de la Leipzig a fost un prilej de a prezenta o altă imagine a țării. O țară în căutarea normalității, precum a remarcat cotidianul “Frankfurter Allgemeine Zeitung”. În același timp, ziarul constată complexe de inferioritate, provinciale, de care suferă mulți intelectuali, complexe care, dacă vor fi depășite, atunci vor avea de câștigat mai multă credibilitate în ochii publicului occidental.

Mircea Cărtărescu, în schimb, publică în “Frankfurter Rundschau” un eseu elocvent, în care toate aceste complexe sînt ignorate. El prezintă literatura română contemporană drept o literatură la fel de normală ca oricare alta. Gerhard Csejka, traducătorul în germană al lui Cărtărescu, vorbește într-un interviu apărut în ziarul berlinez “Die Tageszeitung” despre rolul important al culturii, în speță al literaturii române. Csejka explică dezinteresul Occidentului față de literatura română prin faptul că în România nu a existat o mișcare de disidenți. Relatările despre ororile ceaușismului au generat în conștiința opiniei publice impresia că România ar fi o țară “barbară”. Astăzi, peste tot în Răsărit, scriitorul și-a pierdut rolul de profet, continuă Csejka. În trecut literatura a fost pentru mulți un surrogat politic. Reprezentantii generațiilor de

scriitori din era Ceaușescu, afirmă același Gerhard Csejka, se află astăzi într-o criză de adaptare la realitatea postcomunistă. Ei s-au retras în trecut, în estetic și au refuzat să producă o “cultură alternativă”. Într-un alt interviu acordat aceluiași ziar berlinez, Herta Müller, vorbind tot despre scriitorii din România și atitudinea acestora față de dictatură, face aprecieri cu mult mai aspre. Românii s-au lăsat subjugăți într-un grad mai mare decât celelalte popoare din Est. Din pricina aceasta schimbarea s-a și produs cu o violență ieșită din comun. După ce euforia revoluției a dispărut, lumea s-a trezit în fața “unei gramezi de gunoi”. În locul unei analize critice a dictaturii și a reconsiderării trecutului, intelectualii și scriitorii au dezgropat “misticismul” și “religiozitatea”. Herta Müller admite că există și intelectuali care și-au păstrat simțul realității. În același timp observă și formarea unor alianțe nefaste, fascistoid-staliniste și constată cu stupefație lipsa spiritului critic al intelectualilor față de evoluția acestor fenomene nocive. Această atitudine necritică este, după părerea autoarei, nimic altceva decât prelungirea sinptomatică a trecutului, care acopera, în continuare, prezentul. Pentru a-și exemplifica această aserțiune, Herta Müller redă impresiile culese într-o expoziție de pictură românească, vizitată în orașul german Aachen: “cînd am ieșit de la această expoziție, am avut impresia că părăsesc un stat fundamentalist; toate piesele exprimau același sentiment sumbru-religios, cu o tematică legată de soarta (nebuloasă - W.T.) a omului. Nicî urmă de gândire rațională, de reflecție - peste tot numai acel dor de întuneric.”

Vis-à-vis de imaginea României, prezentată de multe ori din perspectiva căminelor de handicapați, a proliferării criminalității, a copiilor străzii și a lui Dracula, autoarea afirmă că există și cealaltă perspectivă de receptare eronată. “Am întîlnit și oameni”, - declară scriitoarea ziarului “Die Tageszeitung” - “care devin euforici”, atunci cînd vorbesc despre România. Această euforie este “o latură a intelectualismului occidental”, iar acești oameni se simt foarte bine cînd sînt confrunțați cu o formă anume a ospitalității, fiindcă ei caută un anumit “exotism natural” și-l găsesc într-o societate în care au supraviețuit anumite structuri arhaice. Din întrebările adresate Hertei Müller de Titus Fschina se desprinde tocmai această atitudine ce oscilează între scepticism, față de cultura și civilizația occidentală și nostalgia etno-arhaică.

Dintr-un articol apărut în “Neue Zürcher Zeitung” se desprinde cu mai multă claritate această poziție exorimată de Titus Faschina. Dacă atitudinea Hertei Müller față de România s-ar putea descrie drept o formă de solidaritate critică, la Titus Fschina ea nu este altceva decât o declarație de simpatie pentru o țară percepută ca un paradis etno-cultural, arhaic și misterios, lipsit de aspectele negative ale super-civilizației și ale instrăinării occidentale. Imaginea foarte subiectivă a lui Faschina se bazează pe informații eronate, distorsionate, dar și pe o cunoaștere superficială a istoriei și culturii din România. Iată numai cîteva exemple din articolul, apărut în “Neue Zürcher Zeitung” sub titlul “*Căi noi și curajoase. Cultura română se trezește din letargie*. Unirea principatelor, scrie Fas-

china, a avut loc în anul 1861 - în loc de 1859. Textul imnului *Deșteaptă-te, române* este atribuit lui Vasile Alecsandri. Emil Cioran și Eugen Ionescu, afirmă același autor, ar fi fost foarte buni prieteni, ceea ce este o exagerare, ca de altfel și aserțiunea că Mircea Eliade s-ar fi distantat de unele deraieri politice din anii '30. Adrian Păunescu și Corneliu Vadim Tudor sînt prezentați în același articol din “Neue Zürcher Zeitung” ca deputați ai Partidului România Mare. Se știe că Păunescu este un activist de frunte al Partidului Socialist al Muncii. În continuare, Titus Faschina constată după alegerile din anul 1996 o destindere a atmosferei culturale. Reluînd această idee într-un alt articol publicat în ziarul berlinez “Die Tageszeitung”, Titus Fschina afirmă că atmosfera liberală creată după 1996 se datorează președintelui Emil Constantinescu, care transpune acum în practică experiențele democratice dobîndite în timpul exilului din Statele Unite ale Americii. Președintele Constantinescu n-a trăit niciodată în exil. Informațiile eronate din aceste articole apărute în două ziare importante, “Neue Zürcher Zeitung” și “Die Tageszeitung”, contribuie la distorsionarea realității. Deși nu sînt texte de complezență, ele reflectă un diletantism care, în ultimă instanță, creează o imagine falsă a României.

Pe lîngă zierele deja citate, semnalăm, în încheiere, și o pagina întreagă din “Süddeutsche Zeitung”, consacrată literaturii române.

William Totok

Celan în coliba lui Heidegger

(Urmare din pag. 21)

D upă dînsul, expediția la Todtnauberg, (*Todt-nau* s-ar putea traduce prin “corabia morții”, iar *Toten-au* prin “cîmpia morților”), și spre “turbăria” din împrejurimi, așa cum a rămas ea fixată în succesiunea versurilor poemului, echivalează cu o călătorie peste Styx, în Hades, - cu Gerhard Neumann în postură de Charon, - acolo unde, adăugăm noi, în aerul “jilav” și culorile “crude”, (*krud* în sens de “necopt”, “verde”, dar și “crîncen”, “crud”), între orhidee și “cărări din birne”, (*Knüppel*, ce mai înseamnă însă și “măciucă”, “ciomag”) “cuvîntul” sperat ar constitui, dacă ar “veni”, singurul semn al viului într-o lume a nemișcării mortificate. Radicală pînă într-acolo încît a fost aspru combătută de chiar Hans Georg Gadamer, tîlmăcirea lui Bollack, în care umbra lui Heidegger se confundă cu cea a Marelui Pădurar jüngerian, refuză prezumtivului gest al “gînditorului” orice virtuți terapeutice, demascîndu-l, din contra, ca pe un nou ciclu în “eterna reîntoarcere” a mesajului ucigaș.

Documentul păstrat în Arhiva Celan de la Marbach și publicat de “Neue Zürcher Zeitung” ar fi putut fi “cuvîntul” pe care Paul Celan îl mai aștepta încă la

sfîrșit de ianuarie 1968, după ce poemul *Todtnauberg* plecase spre Freiburg, din partea “celui de pe munte”. Trei decenii s-a bănuit că Heidegger ar fi rămas cu desăvîrșire mut în fața speranței poetu-

Martin Heidegger, la Freiburg, în 1934

lui cum că, în cele din urmă, gînditorul va vorbi despre ceea ce evitase întotdeauna să vorbească: angajamentul său,

fie și temporar, în favoarea nazismului. Iată că, prin bunăvoința lui Hermann Heidegger, fiul filozofului, aflăm că, la 30 ianuarie 1968, Martin Heidegger i-a răspuns, totuși, lui Paul Celan. Îi mulțumea pentru “imensul și neașteptatul dar”, acela de a fi “dat nume”, prin “Todtnauberg”, unei “încurajări și unui îndemn”, pe care le-ar fi descifrat deja odată cu “primul salut” ce și l-au adresat în seara “neuitatei lecturi” de la Freiburg. “De atunci încoace am tăcut reciproc multe lucruri. Cred că într-o bună zi, în dialog, unele din cele nespuse se vor lămuri”. Și, după mai multe fraze politicoase, mesajul sfîrșea cu “urarea” ca, “la ceasul hărăzit, să auziți vocea prin care vă vorbește ceea ce va să devină poem”. Atît și nimic mai mult! Nu-i de mirare că, după lectura scrisorii lui Heidegger, Celan a mai adăugat o dezamăgire experienței sale nu prea ferice cu contemporanii. Deși mărturisea a înțelege prea bine “îndemnul” poetului, filozoful se mulțumea să se oprească la jumătatea drumului, amînînd o explicație eventuală pentru un indefinit viitor. Restul, adică chemarea de a traduce în limbajul poeziei “nespusul”, îl lăsa, cu o suspectă detașare, în seama genului poetic al cernăuțeanului. Ratarea “întîlnirii” celor doi, alta decât în termenii

convenționali ai unei relații pur “sociale”, era deplină și definitivă. S-au revăzut în vara lui 1968, și s-au întreținut în aparentă armonie, despre poezie și natură, dar nu și despre istoria ce-i despărțea acum mai mult decât oricînd. La sfîrșitul lui martie 1970, Celan a revenit la Freiburg, într-o vădită stare de depresie; față de Heidegger, prezent, ca de obicei, alături de Baumann, s-a comportat cu o accentuată ostilitate. Cîteva săptămîni mai tîrziu, trupul lui Paul Celan avea să fie găsit în apele Senei. .

Între hîrțile filozofului s-a mai găsit, totuși, o “replică” la poemul *Todtnauberg*: un poem -”prefață” cu care Heidegger însuși a completat “darul” poetului. Autorul întreprinde un voios și senin “bilanț” al universului “colibei”, satisfăcută enumerare a reconfortantelor bucurii casnice, în care “toate își întîmpină/ cu supunere ursita”, și unde “cuvîntul” dorit de Celan ar fi tulburat, cu certitudine, simetria. În 1983, șapte ani după moartea sa, s-a publicat și textul “dării de seamă” pe care a scris-o în 1945 pentru comisia de “epurare” de la Universitatea din Freiburg; se poate citi acolo că, “în legătură cu anul 1933” și cu atitudinea sa de atunci, doar “cîteva fraze pot fi socotite astăzi ca derapaje. Asta-i tot”.

Iesirea în lume - România la Leipzig

SANSA României de a fi fost invitată de onoare a Salonului internațional de carte de la Leipzig în această primăvară este irepetabilă într-un viitor apropiat. Acum, după ce evenimentul a început să alunece tot mai departe în trecut, se poate sedimenta și impresia generală că România a valorificat cu talent, inteligență și entuziasm această șansă excepțională, desigur, dar și simptomatică pentru reîntrarea țării în "normalitate". De aceea, poate, prezența României la Leipzig nu s-a soldat atât cu obsedant invocata ameliorare "mecanică" a imaginii țării aici în Apus, cât cu eliberarea aceleiași imagini de sub pojghița unor clișee și prejudecăți.

Imaginea României în Occident (scria cu doar câteva zile înaintea inaugurării salonului de carte de la Leipzig, cotidianul elvețian "Neue Zürcher Zeitung" într-un amplu documentar menit să curețe terenul de clișee) este un amalgam mitic de istorii despre Dracula, de imagini tulburătoare din căminele de copii orfani și de informații consternante despre acțiuni criminale îndărătul cărora faptele reale se volatilizează... Două-trei zile mai târziu, pe programul postului de televiziune 3 SAT, între altele se făceau referiri la o țară uitată care nu ar fi alta decât tot România. În duminica în care Salonul de carte își închidea porțile, într-un articol publicat în "Welt am Sonntag", printre multe lucruri bune se vorbea și despre o Românie ca țărîm de surghiun, în vremea lui Ovidiu la fel ca și acum, despre o țară intrată în uitare dincolo de Cortina de Fier... în anii existenței acesteia... Enumerarea clișeelelor de acest fel ar putea continua. Totuși citeva precizări se impun de la bun început.

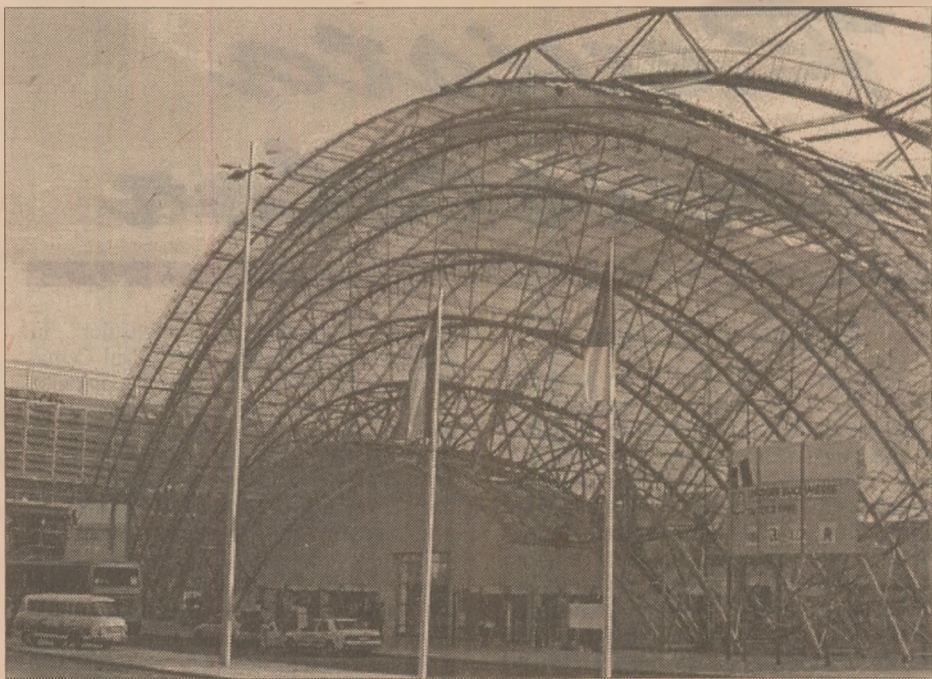
În conștiința oamenilor cultivați, a celor care nu se mulțumesc să citească doar titlurile de-o șchioapă ale ziarelor de mare tiraj, a celor care refuză să vizioneze de preferință emisiunile premeditate "explozive" ale unor posturi particulare de televiziune, România nu a fost niciodată numai țara lui Dracula, a copiilor vagabonzi care se droghează cu aurolac sau a bandelor de răufăcători care fără să clipească și cu un profesionalism demn de cauze mai bune, sparg seifurile magazinelor și ale stațiilor de benzină din Germania. Clișeele și prejudecățile nu maculează doar tabloul realităților românești. Ele desfigurează cu forța lor corozivă și imaginile altor țări: ale Germaniei sau Italiei spre a da doar două exemple, state ai căror locuitori sunt departe de a fi cu toții xenofobi neo-naziști ori mafioți înveterați... Nu trebuie uitat că prejudecățile și clișeele sunt mijloacele cele mai simple de a ordona, spre a le înțelege, realitățile mult prea complexe și derutante pentru o opinie publică obișnuită și de anumite ticuri ale mass-media să primească de-a gata, pe scurt și sub formă de pastile, informațiile despre tot ceea ce se întâmplă aici ori aiurea...

Astfel încît ce s-ar putea numi "imaginea României" - nu este rezultatul vreunei conspirații mondiale și nici al relei voințe a vreunei țări, ci doar rezultanta pe de-o parte a superficialității, cum spunem, a unei părți a mass-media în transmiterea de informații, iar pe de altă, a unei carențe de informații fundamentale și definitorii, despre țară. Această din urmă componentă determinăntă a "imaginii" o poate ameliora, substanțial, cultura.

Programul românesc la Leipzig a vizat acest țel, atingîndu-l în anumite împrejurări cu bravură. Mă refer și la ecoul fulminant al discursului rostit de ministrul român de externe Andrei Pleșu, în cursul ceremoniei de inaugurare a Salonului de carte, din seara zilei de 25 martie. Discursul rămîne antologic nu pentru

că el a fost republicat în unele ziare supra-regionale din Germania (în "Die Welt" de pildă), și nici pentru că rostirea lui a fost de mai multe ori întreruptă de aplauze, iar la sfîrșit Andrei Pleșu a fost ovaționat pur și simplu ca un Pavarotti căruia publicul i-ar fi cerut cu orice preț un "bis". Discursul lui Andrei Pleșu mi se pare că este antologic pentru că el se înscrie firesc, în ansamblul unor viziuni memorabile despre forța cuvîntului, așa cum au fost acestea prezentate de un Vaclav Havel sau un André Glucksmann, nu la Salonul de carte din Leipzig, ci la cel de la Frankfurt pe Main, cu prilejul decernării în anii trecuți a tradiționalului Premiu al Pacii acordat de Asociația Librarilor Germani. Pe de altă parte, cine a urmărit eseul palpitant al ministrului român de externe despre cărțile otrăvite și cele vindecătoare nu se poate să nu se fi gîndit și la romanul lui Umberto Eco *Numele Trandafirului*, livrescă parabolă a "adevărului și a adevărilor", ori la biblioteca-univers a lui Jorge Louis Borges, la sensul absolut al cărții lui Mallarmé. Ca nimeni altul pînă acum, dincolo de emfază ori de frustrări țifnoase, discursul lui Pleșu a exprimat un punct de vedere românesc și umanist asupra integrării europene, afirmînd că, în acest proces, cărțile îi precedă pe oameni; niciodată "nouă, locuitorilor din răsărit" afirma Pleșu (în germană) nu ne-ar fi trecut prin cap ideea de a ne integra, sau ideea că Europa s-ar afla altundeva decît în bibliotecile, în spiritul și în singele nostru. Acum ni se spune că lucrurile n-ar sta întocmai. Că între noi și Europa ar exista o distanță, un mic deșert pe care trebuie să-l traversăm. „Va trebui să-l traversăm, și o vom face probabil, peste o punte alcătuită din cărți.” Am reproduș, firește aproximativ, cîteva din ideile acestui discurs entuziasmant. Cît de puternic a fost impresionat auditoriul de la Leipzig de cuvintele lui Andrei Pleșu, mi-a fost dat să constat în două împrejurări diferite: mai întîi, în cursul ceremoniei de la Gewandthaus, cînd prim-ministrul landului Saxonia, Kurt Biedenkopf, a preluat textual dar dezinvolt ideile lui Andrei Pleșu, dialogînd cu ele spre a demonstra că nu factorul economic ci elementul cultural garantează coeziunea identității europene. A doua împrejurare, mai puțin solemnă, s-a ivit la centrul de presă: auzindu-mă că vorbesc românește, colegi din alte țări au ținut să-și exprime admirația față de un "astfel de ministru de externe". Între aceștia și un ziarist maghiar, corespondentul Budapestei la Berlin...

Chiar dacă impresiile subiective nu hotărăsc prin ele însele reușita unei acțiuni, ele participă la acea aură a evenimentului care-l face memorabil, de neuitat, individualizîndu-l. Din această perspectivă, Salonul de carte de la Leipzig, spre deosebire de cel de la Frankfurt pe Main unde afacerile au ultimul cuvînt de spus, este un topos inconfundabil, prielnic contactelor directe dintre public, autori și editori în jurul cărților. Îndelungata tradiție cărturărească și manufacturieră a Lipskăi pare a fi corespuns printr-un fel de afinitate electivă mai bine temperamentului cultural și scriitoricesc-artistic al românilor, în momentul de față, decît ambianța elegantă, pragmatică și ușor rece, sterilă a Salonului de la Frankfurt. Această impresie s-a confirmat chiar dacă noul complex expozițional de la Leipzig, inaugurat și el la 25 martie, este, prin transparența materialului său de construcție și osatura fină de oțel mai degradă "glacial" decît imbiator. Și totuși, la Leipzig, literatura, spectacolele și expozițiile au incins atmosfera, estetic și intelectual. Serile literare din cafenelele cu tradiție

ale orașului, frecventate de tineri iubitori de poezie, au rămas de neuitat și cred că ele ar putea face școală bună și în România. Cu o astfel de ocazie, (era o seară literară moderată de Peter Motzan, sub genericul "Căderi de îngeri" avîndu-i ca protagoniști pe Ana Blandiana și Franz Hodjak) am putut constata cît de departe duce atașamentul unor iubitori de literatură față de valorile culturii românești: un grup de librari germani din zona landului Baden Württemberg care călătoriseră ca turiști de mai multe ori în România s-au deplasat de dragul oaspeților români din țara lor "șvabă" la Leipzig, pe toată durata Tîrgului, participînd cu patetică disciplină la toate manifestările posibile și avînd evident un acut sentiment de frustrare cînd mai multe spectacole, la fel de atrăgătoare, se suprapuneau.

VIBRAȚIA profundă și de durată a publicului din Leipzig în fața valorilor literare, muzicale, teatrale românești, (seara de teatru avînd-o ca protagonistă pe Maia Morgenstern în piesa *Astă seară Lola Blau* s-a desfășurat într-o sală plină pînă la refuz; cafeneaua în care formația lui Johnny Răducanu a evoluat a fost arhiplină), această vibrație dublată de o sensibilitate neobișnuită a reacțiilor la cele mai subtile mesaje - se datorează și unei suferințe comune: cea impusă de trecutul încă foarte apropiat, al dictaturii comuniste... Poate de aceea, Salonul de carte de la Leipzig nici nu ar trebui să-și propună în mod programatic să fie o punte între est și vest; el este o punte prin însăși forța împrejurărilor. Implicit, mesajele țărilor invitate la Leipzig în primăvară se fac auzite mult mai limpede și la Frankfurt pe Main în toamnă. De aceea, și cele cîteva opinii critice pe care le-au stîmțit unele aspecte ale prezenței promoționale românești la Leipzig trebuie înțelese ca sugestii de ameliorare a prezentării țării în toamnă, la Frankfurt pe Main.

Aceste opinii, unele sosite din "interiorul taberei" altele "dinafară" - cum au fost cele enunțate de Elke Sabiel, care din partea Fundației Germane Friedrich Ebert, lucrează de mai mulți ani în România - au vizat aspectele de formă și mai puțin cele de fond, de conținut ale programului și actului promoțional. De pildă, faptul că oricît de original ar fi fost standul românesc, prinderea cărților expuse în șuruburi a făcut dificilă consultarea lor, puținor vizitatori trecîndu-le prin minte să se adreseze editorului pentru ca acesta să scoată din lădițele de lemn cartea dorită. (Personal m-a deranjat același lucru, și a fost cît pe aci să uzez de o malițioasă formulă reamintindu-mi că în Evul Mediu spre a nu fi furate, cărțile erau prinse în lanțuri: de la lanțuri la șuruburi, din același motiv?) Pe de altă parte, chiar dacă structurile de expunere realizate după planurile lui Dorin Ștefan s-au dorit o "grădină a cărții" și au reușit pe alocuri să semene cu un astfel de spațiu, dialogînd armonios cu zidul bibliotecă și tablourile lui Ion Bitzan, totuși de cîteva ori originalitatea și subtilitatea ideii au

fost compromise de gestul practic, material. Nu toate editurile au avut, ca să folosesc un termen nu prea fericit dar funcțional - o firmă frumos realizată. Unele edituri și-au notat cu creion, în pripă pe cartonul afiș, numele. Impresia a fost nu de spontaneitate ci de neprofesionalism, de improvizație sărăcăcioasă. Apoi, standul central de informații al pavilionului românesc ar fi avut nevoie de un indicator distinct. Tot doamna Sabiel, cu care am stat de vorbă, a observat că nu întotdeauna vizitatorul german, care este cel obișnuit la Leipzig, a beneficiat de asistența uzuală în atari situații: îndrumare, explicații. Unele din manifestările organizate alături de foarte inspirata cafenea literară Capșa-Leipzig, (pentru care organizatorii și inițiatorii români merită toate felicitările) nu au beneficiat de traducători profesioniști. Astfel, unele lansări de carte desfășurate la pavilionul României s-au adresat volens-nolens doar auditoriului de limbă română, sosit acesta din țară dar și din întreaga Germanie. Și - încă o obiecție de principiu: pe cît de salutar a fost efortul unor edituri din țară de a sosi la Leipzig cu operele unor autori români "proaspăt" traduse în germană, pe atît de necesar este de-acum înainte ca aceste traduceri autohtone să fie revizuite de traducătorii profesioniști din Germania...

În acest context aș aminti că deja cu două trei săptămîni înaintea momentului Leipzig, analizînd scena politică românească Keno Versek, între timp autor al unei cărți despre România, apărută la editura C.H. Beck, constata persistența "formelor fără fond". Maioreșciana formulă își adeverea din păcate valabilitatea și extrapolată fiind în alte realități decît cele ale veacului trecut. Aș afirma însă că spre deosebire de politica românească, cultura țării, cel mai strălucit bun de export (cum ținea să afirme ministrul culturii Ion Caramitru, în interviul pe care mi l-a acordat la stand), a făcut dovada unei remarcabile consistențe a fondului avînd pe alocuri unele carențe "de formă" dintre care am sesizat, mai sus, cîteva.

Menționate se cuvin acum însă (chiar dacă un bilanț detaliat al evenimentului este imposibil de făcut în condițiile date) și aprecierile date prezenței românești la Leipzig de către directorul oficiului de presă și relații publice a Tîrgului de carte, dr. Rudolf Huber. Într-o convorbire telefonică pe care am avut-o cu domnia sa (de la redacția din Köln, după întoarcerea mea de la Leipzig, imediat după încheierea Salonului de carte) prestația culturală a României a obținut calificativul "foarte bine". Mai mult decît atît, Rudolf Huber a ținut să precizeze că pe cei care credeau cumva că România este cumulară în materie de clișee negative, toate expozițiile, spectacolele, serile de lectură, dezbaterile publice, cărțile expuse, prezentate și lansate în zilele salonului și după aceea, în cîteva mari orașe ale Germaniei, i-au convins cît de mult se înșelaseră pînă nu demult.

Rodica Binder
Deutsche Welle - Köln

Revista revistelor

Critica criticilor

Suplimentul **DILEMEI** e, de jumătate de an, cafeaua meniului lunar tradițional al Cronicarului, minat de bulimie, de obligație, de masochism să mestece și feluri fade sau chiar indigeste. Prin provocări deștepte (uneori în exces) **VINERI** nu îngăduie sista sau plictisul, chiar când vorbește despre subiecte mult comentate. Cu bună știință a preocupărilor noi din cultură, "în acord cu lumea", tinerii care concep suplimentul lasă teoria pentru seminariile universitare și fac jurnalism cultural cu prospețime și vervă. Se vede limpede că nu vor să panseze superfi-

cial bubele tranziției (din domeniul care-i doare cel mai mult) în grupajul numărului din aprilie, dedicat criticii literare, muzicale, teatrale, cinematografice și de arte plastice. Care, acum, nu-i ce-ar trebui să fie. Cauzele "situațiunii" le recapitulează Mircea Vasilescu. Criticii *dinainte* (de '89), "obișnuiți cu exercițiul narcisist al discursului *pour les connaisseurs*" au pierdut pariul cu mass media, fiindcă stilul lor nu e accesibil publicului larg. Drept care cotidienele recurg adesea la proprii jurnaliști buni la toate, ce prezintă creațiile literare și artistice cu un amatorism cras. Tirajele publicațiilor specializate, adresate publicului cultivat, au scăzut mult și nu mai ajung la toți cei ce ar dori să le citească, atât din pricina scăderii nivelului de trai (marii consumatori de cultură sunt săraci), cât și a proastei difuzări. Așa încît, între critica de nivel înalt și parterul (partenerul) celei din publicațiile de mare tiraj "nu se află nimic: lipsește, de pildă, un «magazin literar-artist» de bună calitate, cu informație multă și la zi, scris clar și decent, de profesioniști ai domeniului, adresat unei medii intelectuale, dar necesar (cel puțin sub

aspectul informației) și specialiștilor". În privința criticii literare, tînărul Paul Cernat constată destructurarea ierarhiei axiologice de tip piramidal, autoritar, în favoarea ierarhiilor locale și o înfruntare între adepții autohtoni ai autonomismului estetic și partizanii liberalismului consumist, de fapt un conflict între mentalități și modele culturale. Erwin Kessler e iritat pe bună dreptate de cele două modalități predilecte ale comentariului artelor vizuale: "pe de-o parte se află radioul, televiziunea și o anumită presă informativă care promovează un gen de «reportaj în transă» (legat indeosebi de vernisajul unei expoziții), edulcorat și festivizat, mereu același în ciuda schimbării numelor și a adjectivelor. Pe de altă parte se află discursul critic propriu-zis, de gen eseistic, axat pe problemele de fond ale artistului abordat, care sînt expuse fie într-o manieră bombastic tehnicistă, exclusivistă (complexantă și umilitoare pentru specialist, dar epatantă pentru diletantul cit de cit avizat), fie într-un discurs impresionist, liricoid (frecvent mioritic-metafizic) ce ambiționează să redea «spiritul» artistului." Uniformizarea stilului ("mecanismele de scriitură sugerează parca apelul la un program de calculator al cronicilor în serie") și lipsa ideilor sînt și principalele defecte ale cronicilor muzicale, cărora Valentina Sandu-Dediu le mai adaugă cu onestitate una - evitarea precută a obiecțiilor: "criticii muzicali și-au alcătuit cîteva strategii de escamotare a unor defecte (la care eu însămi am apelat, uneori, ceea ce nu-mi dă așadar dreptul să privesc cu superioritate toate aceste minusuri), mergînd de la subtila insistență asupra informațiilor despre creația muzicală, atunci cînd vor să evite a comenta prea mult interpretarea (și invers), pînă la situația limită a apologiei «de serviciu» a unei vedete, doar pentru că are acest statut, aproape niciodată dărimat." Criticii de teatru nu escamotează defectele, dar din păcate, cei "«cu nume» sînt mult mai preocupați de împărțirea pe secții și alegerile periodice din aceste organisme (care dau atît premii, cît și gloria care le însoțește) decît de scrierea cărților sau de impunerea printr-o activitate consecventă de cronicar a unui set de valori." - scrie Magdalena Boiangiu, care amintește că sistemul de referință al unui cronicar teatral este dat de totalitatea spectacolelor pe care le vede, educația prin lectură și studiu nefiind de ajuns. Criticii din domeniile artistice menționate pînă acum vor să orienteze publicul spre opere și spectacole de valoare, să-i educe gustul, numai cei de cinema, angajați la reviste comerciale, sînt supuși unui proces invers, spune editoareașefă a celei mai căutate reviste de profil, "PROCinema": "Adresîndu-se unui public care a fost slab informat și, de multe ori, dezinformat, critica a adoptat acel tip de articole de popularizare și de informație paracinematografică. De aceea mi se pare hazardat să vorbim astăzi de un discurs critic cinematografic la noi. Poate va exista așa ceva printr-un avînt pe care ar putea să-l ia la un moment dat critica de specialitate cu ajutorul cărții de cinema. Acum însă, cîtă vreme cel care scrie cronici - mă feresc să spun criticul de cinema - este supus gustului și dorințelor cititorului, care vrea să i te adresezi numai într-un anumit limbaj, căci nu-mai astfel va cumpăra publicația respectivă, lucrurile stau destul de prost. Mi-e teamă că se produce o inversiune de roluri: publicul orientează gustul criticului și nu invers."

Vinătoarea de surse

Generalul Nițu, mai cunoscut sub numele de "tata Nițu", nici n-a ieșit bine din Poliție și s-a declarat gata să candideze la funcția de primar general al Capitalei din partea PRM. Președintele PRM, nu-i mai scriem numele, a anunțat, cu acest prilej că

Sensei Radu Vasile

UN PRIETEN ziarist, care a ghicit după noaptea paharelor lungi de la Brașov cine va lua locul lui Victor Ciorbea, se întreba în dimineața zilei următoare: cum să spui "Cabinetul Vasile"? Cuvînt, cu cuvînt, asta fără a mai lua în calcul cămașa deschisă la doi, trei nasturi a senatorului, ghiulul, lăntșorul și (parcă) brățara acestuia. Mulți ziaști l-au înțîmpinat cu acreală pe noul premier, declarînd într-o formă sau alta că nu prea li se pare o alegere potrivită pentru această funcție.

În acest joc al aparențelor care e politica, Radu Vasile a ajuns premier cu un serios handicap - nu s-a prea omorît să păzească formele. Ziariștii care l-au văzut conducînd ședințele Senatului au rămas contrariați de lejeritatea lui. Cit deșpre faptul că pe culoare discuta cu unul și cu altul, din alte partide, fie ele chiar din opoziție, a fost luat drept instabilitate politică de unii sau de oportunism, de alții.

Sînt persoane care se indoiesc că Radu Vasile ar fi un țărănist autentic și vîd în alegerea lui ca prim ministru un semn că în acest partid mirosea a degingoladă, poate și a ruptură. Alții afirmă că actualul premier l-a "săpat" pe Victor Ciorbea ori de cîte ori i s-a ivit prilejul și că a împins cirteala atît de departe, încît penetriștii i-au interzis să mai deschidă gura. Ceea ce e adevărat, dar numai pînă la un punct.

Întîmplător au ba, Radu Vasile a devenit de curînd președintele Federației Române de Arte Marțiale. Cum, necum, noul premier e azi mai marele celor care își fac un principiu din a folosi forța adversarului pentru a-l da peste cap. Nu spun asta nici cu admirație, nici cu reproș - constat. Ce legătură e între stilul senatorului țărănist și faptul că *sensei* Radu Vasile a ajuns premier? După mine, economia de energie a țărănistului, care n-a ieșit în față decît atunci cînd a simțit că poate cîștiga puncte. Nu mi se pare cel mai rău lucru din lume pentru un politician. Radu Vasile, asta i se poate

reproșa pînă la un punct, și-a făcut propriul său joc în PNȚCD, încît la un moment dat i s-a spus să se astîmpere. Disciplinat sau răbdător, senatorul care ajunsese într-un timp nelipsit la talk-show-urile t.v., plus cele de la radio, l-a așteptat pe premier pînă în clipa în care acesta nu mai avea nevoie decît de un minim ajutor ca să cadă. Noaptea paharelor lungi de la Brașov i-a adus premierului acest minim ajutor.

Trădare, cinism, schimbarea raporturilor de forțe din PNȚCD? Depinde cum primim lucrurile. Această chestiune trebuie citită și prin tot mai ignorata porțiță a interesului național. *Sensei* Radu Vasile, cu cămașa lui adînc deschisă, lăntșor, ghiul și (poate) brățară de țărănist atipic e cu puțință să fi priceput că în postura sa atipică e un ce, element de viitor pentru partidul său. (În treacăt fie spus și în perioada interbelică a PNȚ-ului au existat conflicte și scînteii în acest partid.)

I s-a reproșat lui Radu Vasile că nici n-a ajuns bine la guvern și s-a mutat din mașina Espero de la Senat într-un BMW guvernamental. S-a dovedit, ulterior, că mașina Senatului era cumpărată, în timp ce BMW-ul e de încercare, mașină pusă la dispoziția guvernului de firma producătoare pentru a fi testată. Noul premier a testat-o, crușînd, dacă vreți, mașina de serviciu a Senatului.

I s-a mai reproșat noului premier că trădează morală pe care a slujit-o Victor Ciorbea, morală prin care s-au cîștigat alegerile. Și că în urma spiritului tranzacționist de care e acuzat președintele Constantinescu și e sfichiuit și premierul, partidul cîștigător e PD-ul. Am îndoieli. *Sensei* Radu Vasile a adus PD-ul înapoi la locul faptei, cedînd, în aparență, nepermis de mult.

Presa însă e supărată pe Radu Vasile mai ales fiindcă acesta a interzis miniștrilor săi să apară în talk-show-uri. *Sensei* Vasile știe un lucru, să nu se lase pe mîna adversarului, și procedează ca atare.

Cristian Teodorescu

se biziue pe voturile celor 500.000 de țigani din Capitală, pentru a-l impune pe general ca primar general al Capitalei. Despre țigani se știe că îl prețuiesc pe general, dar prețuirea lor nu merge atît de departe încît să-l voteze astfel, indirect, și pe președintele PRM. Încît, potrivit mai multor cotidiane, românii i-au atras atenția generalului că îl vor vota, dacă se înscrie în partidul lor. Pe de altă parte Cronicarului i se pare trist că generalul Nițu, căruia i-a murit un copil în Revoluție, acceptă să candideze din partea unui partid care n-a făcut altceva decît să murdărească și ideea de revoluție și ideea minimală de anticeaușism a celor care au murit atunci. Nu vrem să folosim cuvinte mari, dar generalul Nițu vrea să candideze din direcția din care, ideologic cel puțin, s-a tras în fiul său, erou al Revoluției. ❖ Acuzațiilor cu care sînt confrunțați ofițeri superiori ai armatei pentru ordinele date în decembrie '89 și în perioada imediat următoare li s-a găsit o posibilă rezolvare, prin propunerea de amnistiere venită din partea ministrului apărării, Dudu Ionescu și a președintelui Constantinescu. Președintele consideră că armata nu trebuie băgată în jocuri politice, iar ministrul Dudu Ionescu afirmă că pînă în 22 decembrie armata s-a aflat sub ordin. Juridic, chestiunea trebuie lămurită de urgență, deoarece amnistierea persoanelor care au fost vinovate, în termenii revoluției, pentru reprimarea demonstranților din decembrie, poate aduce la același numitor, al amnistierii, întreaga armată română, ceea ce ar fi și neadevărat și incarect. Amnistierea, cu alte cuvinte, nu ar trebui să provoace nemulțumire prin imprecizie, ci să se refere, caz cu caz, la persoanele care se bucură de această hotărîre. ❖ Una dintre marile probleme cărora ziaștele încearcă să-i dea de cap în ultima vreme e dacă România mai e sau nu în cărțile NATO. După ce ADEVĂRUL a obținut din partea lui

Javier Solana un foarte cîștit, "Nu știu", a început așa-numita vinătoare după alte surse, neoficiale, dar, ca de obicei în presa noastră, confidențiale și bine informate. Acest joc de-a confidențialitatea și buna informare ne-a costat cam un an de reformă ratată, în '97, iar dacă acest joc va fi luat de la capăt și în acest an, avem toate șansele să ne lichidăm toate posibilitățile de a fi candidați autentici în orice tip de structură occidentală, pentru a ajunge la situația umilitoare de a formula rugămintea de integrare. ❖ Afacerea pașapoartelor murdare a dezvăluit că oficialii de la ambasada României s-au pretat la tranzacții cu infractori români din Germania și că, mai rău, un vîrf al poliției române s-a lăsat mînjit de acești infractori. Ce putea face mai rău acel fost cap al poliției județene din Craiova? ❖ Potrivit unei agenții de presă autohtone, ofițeri disponibilizați din armată se îngheșuie la PRM. Dacă e adevărat, această opțiune nu le va folosi prea mult ofițerilor care au ales acest partid. Fiindcă între România Mare și partidul cu același nume diferența e ca între partidul Dimboviței și cel al Mării Negre. ❖ Un lucru important, însă, e că militarii care nu ies la pensie sînt din ce în ce mai strîmtoși și chiar dacă ei nu sînt în situația de a muri de foame, cum titrează *Adevărul*, au o stare de spirit din ce în ce mai nemulțumită, cum remarcă alt ziar. Cu alte cuvinte, se ventilează prin presă că e posibil ca armata să își ia, de la un punct înainte, un rol politic. Numai asta nu ne trebuie după mineriade și după căderea economică din ultimii ani. Un regim militarizat sau de mîna forte ar fi cea mai clară dovadă că România nu e nici pe departe un pol de calm în zona în care se află, ci o țară măcinată de probleme care stau să explodeze.

Cronicar

**România
literară**

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42. (foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13. Abonamente în 1998: 3 luni - 26.000 lei; 6 luni - 52.000 lei; 1 an - 104.000 lei; ISSN 1220-6318

Tipărit la
„PROGRESUL ROMÂNESC” S.A.,
Calea Plevnei 114, sector 1
București

24 pag - 2.000 lei
La redacție: 1.500 lei